

המוסד לביטוח לאומי

מנהל המחקר והתכנון

האגף לפיתוח שירותים

מועדונית "בני ארזים"

תשס"ג-תשס"ד

מאת

ד"ר ריקי סויה

ד"ר מרק ויסמן

סיון התשס"ה, יוני 2005

פתח דבר

אנו שמחים להגיש לעיונכם דו"ח הערכה סופי המסכם פיתוח תוכנית ניסיונית "מועדונית בני ארזים" בראשון לציון – מודל טיפולי קהילתי להתמודדות עם קשיים שמציבים ילדים עם בעיות התנהגות ובעיות רגשיות קשות.

המועדונית פותחה כדי לטפל בילדים אלה, לשקם את התפקיד הנורמטיבי שלהם ולמנוע או לדחות ככל שניתן את הוצאתם מהבית למסגרות של אשפוז פסיכיאטרי, פנימיות או משפחות אומנה. כמו כן נועדה התוכנית להעצים את ההורים, להעניק להם כלים להתמודד עם בעיות ההתנהגות של ילדם ולשקם את הסמכות ההורית שלהם. יוזמת ומיישמת התוכנית, ד"ר שולה בלנק, רואה במניעת הוצאת ילדים מהבית למסגרות של אשפוז פסיכיאטרי עיקרון מקצועי חשוב ביותר, עיקרון שמנחה את עולמה המקצועי.

התוכנית אושרה כמפעל מיוחד בשנת 2000 ופעלה בסיוע הקרן למפעלים מיוחדים במשך שלוש שנים משנת 2001. התוכנית, שהייתה מיועדת למשפחות הנמצאות במצוקה חברתית-כלכלית קשה, קיבלה סיוע כספי ומקצועי מעיריית ראשון-לציון ומהשירות לילד ולנוער במשרד הרווחה.

את התוכנית ליוותה וועדה היגוי מורחבת שכללה את השותפים הרבים ממשרד הרווחה, הרשות המקומית, משרד הבריאות, המוסד לביטוח לאומי, העמותה וצוות המחקר. ועדת ביצוע מצומצמת יותר ליוותה ועיצבה מקרוב את התפתחות השירות.

ברצוני להביע את הערכתנו העמוקה לד"ר שולה בלנק, שבהתמדה ומתוך אמונה מקצועית עמוקה יישמה וביצעה את התוכנית בשיתוף צוות נאמן ומסור של עובדי העמותה. מבין האנשים הרבים שסייעו לתוכנית, חשוב לנו לציין את תרומתה הייחודית של הגב' בתיה ונונו, מנהלת לשכת הרווחה מזרח ומרכזת המועדוניות לילדים בסיכון בעיריית ראשון לציון, לפיתוח ועיצוב המודל ושילובו במערך השירותים של העירייה.

תודה מיוחדת לד"ר ריקי סויה וד"ר מרק וייסמן, שביצעו את ההערכה המחקרית ברגישות ובמקצועיות רבה ושמגישים כאן דו"ח הכולל את המודל המקצועי ובכך סוללים דרך להטמעת המודל והתאמתו למקומות אחרים.

חשוב להדגיש שהממצאים בדו"ח מדגישים הן את ההישגים והן את הקשיים. ההישגים בלטו יותר בשיפור במצב הילדים ואילו השיפור בדפוס ההורות היה ניכר פחות. אנו מקווים שהדו"ח והממצאים אכן יסייעו לדיון המקצועי בהיבטים השונים של המודל הטיפולי וייסעו להטמעתו.

שרית בייץ-מוראי
מנהלת תחום מפעלים מיוחדים

חברי ועדת ההיגוי

משרד הרווחה

- ❖ מר מוטי וינטר - מנהל שירות ילד ונוער
- ❖ גבי נעמי אחימור - ראש המינהל לשילוב חברתי
- ❖ גבי רחל איז'יק - מרכזת שירות ילד ונוער
- ❖ גבי אורית בלט ראובן - מפקחת שירות ילד ונוער
- ❖ מר אשר ברנד - סגן מנהל שירות ילד ונוער
- ❖ גבי מירי כנען מור - פקידת סעד מחוזית, שירות ילד ונוער

משרד הבריאות

- ❖ ד"ר יעקב פוליאקביץ - מנהל המערך הקליני - שירותי בריאות הנפש

משרד החינוך

- ❖ גבי מרים ינובסקי - מנחה יישובית
- ❖ מר מוטי בנאום - מנהל המחלקה לביקור סדיר
- ❖ גבי נאוה זוהר - מנחה מחוזית – ביקור סדיר
- ❖ גבי דבורה כהן - מנהלת המחלקה לביקור סדיר מחוז מרכז
- ❖ גבי דבורה מרחבי - מפקחת ארצית על המועדוניות

עיריית ראשון לציון

- ❖ גבי בתיה ונונו - מנהלת לשכת הרווחה מזרח ומרכזת המועדוניות לילדים בסיכון
- ❖ גבי חיה ברנפלד - מנהלת אגף פרט – מינהל החינוך
- ❖ גבי חלה טורק חלה - מנהלת יחידת שח"ר, אגף פרט – מינהל החינוך
- ❖ גבי מרים טיטלמן - מנהלת היחידה לביקור סדיר - מינהל החינוך

המוסד לביטוח לאומי

- ❖ גבי שרית בייץ'-מוראי - מנהלת הקרן למפעלים מיוחדים – האגף לפיתוח שירותים
- ❖ גבי דבורה חיה יוסף - מרכזת מפעלים מיוחדים

צוות המחקר

- ❖ ד"ר ריקי סויה - מרכז הערכה לשירותי אנוש
- ❖ ד"ר מרק ויסמן - מרכז הערכה לשירותי אנוש

בני ארזים

- ❖ ד"ר שולה בלנק - מנהלת ופסיכיאטרית בני ארזים
- ❖ גבי הדס בכר - עובדת סוציאלית של המועדונית
- ❖ מר אלון סגל - מנהל המועדונית בתקופה הראשונה
- ❖ מר דורון פאר - מנהל מועדונית

תמצית

רקע

מועדונית "בני ארזים" הוקמה כדי לטפל בילדים צעירים, רב-בעייתיים, המאופיינים על ידי בעיות התנהגות קשות, שחיים במשפחות, הנמצאות במצוקה חברתית-כלכלית קשה, בהן ההורים מתקשים להכיל את התנהגות הילדים ולהציב להם גבולות. המועדונית הציבה לעצמה כמטרה לטפל בבעיות ההתנהגות של הילדים, לשקם את התפקוד הנורמטיבי שלהם מבחינה חברתית ולימודית, לשקם את הסמכות ההורית של הוריהם ולמנוע הוצאת הילדים מהבית למסגרות של אשפוז פסיכיאטרי (ראשוני או חוזר), פנימיות או משפחות אומנות. התכנית אינטנסיבית במהותה (5 פעמים בשבוע, לחמש שעות כל פעם) והיא כוללת מגוון גדול של התערבויות עם הילדים וההורים בתוך המרכז ועם ההורים והמורים בקהילה.

להערכה היו שלוש מטרות עיקריות:

- (א) בחינה של מודל ההתערבות של המועדונית ובמידת הצורך, גיבוש והמשגה נוספים שלו.
- (ב) מעקב אחר יישום המודל, תוך התמקדות בשלושה היבטים מרכזיים: (1) מאפייני הרקע של הילדים המתקבלים למועדונית ומשפחותיהם, (2) ימי הפעילות של המועדונית ונוכחות הילדים במקום ו-(3) הקשר שהמועדונית מנהלת עם הורי הילדים ומוריהם.
- (ג) הערכת תוצאות התכנית: (1) עבור הילדים, בתחומים הבאים: התנהגות ומצב רגשי, הישגים לימודיים ותפקוד נורמטיבי, ו-(2) עבור ההורים, בתחום של תפקוד הורי.

שיטה

בחינת המודל ותהליך גיבושו נעשו במספר שלבים. בשלב הראשון נאסף מידע באמצעות תצפיות בפעילויות המרכז; ראיונות עם בעלי עניין שונים וניתוח תיקים ורשומות נוספות של המועדונית. בקיץ שלאחר סיום שנת הלימודים תשס"ב, קיימנו סדרה של חמישה מפגשים עם אנשי מפתח רלוונטיים כדי לדון במודל הפעולה של המועדונית ולהמשיג אותו.

לאחר שגיבוש המודל הסתיים, ובהתבסס על מרכיבי המודל ונוהלי העבודה שגובשו, פותחו טפסים למעקב אחר יישום התכנית ותוצאותיה, שנכנסו לשימוש החל משנת הלימודים תשס"ג.

לאחר שנתיים של התנסות ביישום המודל, בקיץ שלאחר סוף שנה"ל תשס"ד, קיימנו סדרה שנייה של מפגשים עם אותה קבוצה, כדי לבחון את המודל מחדש, לאור הניסיון שהצטבר. במפגשים אלו, נערכו שינויים במודל, כדי שישקף את התכנית, כפי שיושמה בפועל. התוצר הסופי של תהליך זה הוא מודל הפעולה של מועדונית "בני ארזים", המוצג בהמשך דו"ח זה.

המעקב אחר יישום המודל והערכת התוצאות נעשו במהלך השנים תשס"ג ו-תשס"ד, בהתייחס לכל הילדים ש-(א) ביקרו במועדונית במהלך שנים אלו ו-(ב) גם שהו בה למשך שלושה חודשים לפחות במהלך תקופה זו. בסך-הכל נאסף מידע על 22 ילדים. המידע נאסף בשיטות הבאות:

1. איסוף נתונים מתיקי הילדים, שתועדו בעזרת הכלים שהוכנו על ידי החוקרים;
2. ראיונות עם הורי התלמידים, שערכנו בבתיהם, פעמיים בהלך כל שנה;
3. ראיונות עם מחנכות התלמידים, שערכנו בבתי הספר, פעמיים במהלך כל שנה.

ממצאים

א. מודל הפעולה של מועדוני "בני ארזים". המודל שהומשג מציג ומפרט את הנושאים הבאים :

- הצהרת השליחות של המועדונית ;
- הנחות היסוד שלה : הנחות לגבי היווצרותן של בעיות התנהגות בקרב ילדים והנחות שהנחו את גיבוש מודל ההתערבות ;
- אוכלוסיית היעד של המועדונית ;
- הפעילות במועדונית, כולל : תהליך קבלה, הקליטה במועדונית, אינטייק ובניית חוזה טיפולי, בניית תכנית טיפול אישית לכל ילד, הטיפול השוטף, שעות הפעילות וסדר יום, אופן התגובה לבעיות משמעת ובעיות התנהגות בתוך המועדונית, אופן היישום של תכניות הטיפול האישיות, תכניות טיפול למשפחה, העבודה עם בתי הספר, הסעות, מפגשי צוות ;
- קשרים עם מערכות אחרות ;
- ועדת ההיגוי היישובית ;
- כוח אדם ;
- התוצאות המצופות בקרב הילדים והוריהם.

ב. המעקב אחר יישום המודל

הממצאים מראים שהמועדונית אכן קולטת את האוכלוסייה שקבעה לעצמה כאוכלוסיית היעד. עוד נמצא, שהילדים ביקרו במועדונית באופן סדיר, קיבלו טיפולים שונים, חלקם פרטניים וחלקם במסגרת הקבוצה. כמו כן, מרבית ההורים דיווחו שקיבלו הדרכה אישית במועדונית ו/או השתתפו בקבוצת הורים.

הנכונות והרצון של צוות המועדונית, ובמיוחד של יוזמת התכנית דר' שולה בלנק, לקבל על עצמם את האחריות לטיפול בילדים המסכנים את עצמם ואחרים, להביא אותם למסגרת המועדונית, להחזיק אותם ולהכיל אותם לאורך זמן, הוא, להערכתנו, ההישג הגדול של מודל ההתערבות. זאת מכיוון שהילדים נמצאו בתוך מסגרת, לא שוטטו בסביבות שמסכנות אותם ולא היו מעורבים בהתנהגויות שסיכנו אותם או אחרים. ספק אם ללא המועדונית, הקהילה (בית + בית ספר) הייתה מסוגלת להתמודד עם התנהגות הילדים.

אחד העקרונות של פעילות המועדונית היה יצירת מעגל סגור והדוק של טיפול בין בית הספר, הבית והמועדונית, כדי למנוע אי ביקור סדיר בבית הספר, להבטיח מסרים ברורים ומתואמים בין המטפלים השונים ולמנוע מניפולציות וניצול פרצות מצד הילד. קיום קשרים שוטפים עם סביבות אלו של הילד, הוגדר, לכן, כחלק אינטגרלי של מודל המועדונית. מן הממצאים אנו למדים שקשר זה אומנם התקיים. מרבית ההורים והמורים דיווחו על קיום קשר שוטף עם צוות המועדונית. נראה שתדירות הקשר נקבעה לפי הצורך והשתנתה מילד לילד וגם מתקופה לתקופה אצל אותו ילד. הממצאים גם הצביעו על רמה גבוהה של שביעות רצון של ההורים ושל המורים מהקשר השוטף עם המועדונית.

ג. הערכת תוצאות התכנית

הפעילות במועדונית כוונה לשיפור מצב הילדים בשלושה תחומים עיקריים : בעיות בהתנהגות ומצב רגשי, תפקוד נורמטיבי, והישגים לימודיים. התמונה שהתקבלה הייתה מורכבת ולא תמיד נמצאה עקביות

בין מקורות המידע או בין תחומי התוצאה השונים. עם זאת, חשוב לציין ששני מקורות המידע (הורים ומורים) דיווחו, כמעט בכל התחומים, על אחוז גבוה של ילדים, שלאורך זמן, מצבם היה טוב או היה במגמת שיפור ודיווחי המורים הצביעו על הישגים טובים של ילדי המועדונית לאורך זמן בשני המקצועות שנבדקו: חשבון ועברית. בשני תחומים הפער שנמצא בין המורים להורים היה גדול מאוד: קבלת סמכות והתנהגות. ממצא זה מצביע על כך, שהילדים, ככל הנראה, מתנהגים טוב יותר ומקבלים יותר את סמכות המבוגרים במסגרת החינוכית מאשר בבית. עוד יש לציין, שכשני שליש מההורים מדווחים על קיומן של בעיות התנהגות או אף על החמרה בהתנהגות הילד בבית, גם לאחר שהות ארוכה במועדונית. דבר שיכול להעיד על קושי מתמשך של ההורים להציב גבולות לילדיהם ולהפעיל את סמכותם כאשר הדבר נדרש. בהקשר זה, יש לציין, שלפי דיווחי ההורים, השיפור ביכולות ההוריות שלהם לא היה גדול, אם כי, נמצא שהורים של ילדים, ששהו במועדונית יותר משנה, דיווחו על שיפור רב יותר מאלה שילדיהם שהו בה רק שנה אחת.

אחת המטרות המרכזיות של מועדונית "בני ארזים" הייתה לשמש חלופה לאשפוז בבי"ח פסיכיאטרי ולמנוע או לדחות ככל שניתן את הוצאת הילדים למסגרות חוץ ביתיות. בהקשר לכך, יש לציין, שאף אחד מילדי המועדונית לא הגיע לאשפוז בשנים תשס"ג-תשס"ד, אך שלושה ילדים הוצאו מהבית, ובעת עריכת המחקר, שניים נוספים היו בתהליך של הוצאה מהבית. ניתוח הסיבות להוצאה מהבית הראה, שהסיבה המרכזית לכך הייתה תפקוד ההורים, שבזמן שהילדים היו בבית, לא הצליחו להכיל אותם ולהציב להם גבולות, ובחלק מהמקרים התנהגו באופן שסיכן את הילדים או שלא הצליחו למנוע התנהגויות מסכנות של ילדיהם.

מסקנות והמלצות

במהלך השנים תשס"ג-תשס"ד, צוות המועדונית השקיע מאמצים רבים כדי להפעיל את התכנית על-פי המודל שגובש בסוף שנת תשס"ב, ובאופן כללי, ההורים והמורים מביעים שביעות רצון מאופן התפעול של המועדונית ומהטיפול הניתן בה. עוד ניתן לומר, שמדידות חוזרות הראו כי מצבם של מרבית הילדים היה טוב לאורך זמן או הצביע על מגמת שיפור, ברוב התחומים שנבדקו. מרבית הקשיים דווחו על ידי ההורים ובעיקר בקשר להתנהגות ומשמעת בבית. ההורים גם דיווחו על שיפור מועט, באופן יחסי, בתפקוד ההורי שלהם. התמונה המתקבלת, אם כן, חיובית.

אנו מציעים מספר המלצות, שחלקן נובעות באופן ישיר מן הממצאים וחלקן עלו בדיון ששערכנו עם גבי בתיה ונונו, מנהלת לשכת רווחה מזרח ומרכזת המועדונית לילדים בסיכון במינהל לשילוב חברתי של עיריית ראשון לציון, והן מתבססות על ההתבוננות שלה מאופן יישום המודל:

1. המועדונית פיתחה שיטות טיפול ייחודיות לטיפול בילדים ומספקת מגוון טיפולים גדול. בהשוואה לכך, הטיפול בהורים פחות מפותח ומושקעים בו פחות משאבים. על כן, אין זה מפתיע שהשיפור שדווח בדפוסי ההורות לא היה גדול, במיוחד בהתחשב במאפייני הרקע הקשים של הורים אלו. הורים שהם חלשים ויש פגיעה קשה בסמכות ההורית שלהם, זקוקים ככל הנראה לטיפול אינטנסיבי יותר ומומחה יותר. אנו מציעים לשקול מחדש אם המועדונית יכולה להתמודד היטב עם הטיפול בהורים, או לחלופין ליצור שותפות עם גורם אחר (אולי יחידה מומחית במחלקה לשירותים חברתיים) המתמחה בעבודה עם הורים, שלרשותו עומדים משאבי ידע, מומחיות וניסיון רבים יותר בהעצמה

ובשיקום של הורים חלשים. בשותפות מעין זו, שני הגורמים יעבדו בתיאום, כאשר המועדונית תיקח על עצמה את הטיפול בילדים והגורם השני יקח על עצמו את הטיפול בהוריהם. בכל מקרה, מומלץ להשקיע משאבים רבים יותר בטיפול בהורים ובפיתוח שיטות חדשניות ויצירתיות לשיקום הסמכות ההורית.

2. מאחר שנמצא שהילדים שהוצאו מהבית הוצאו בשל קשיי ההתמודדות של הוריהם, נראה לנו כי יש מקום להעריך, עוד קודם לקבלת כל ילד למועדונית, את הפוטנציאל לשינוי של ההורים ואת מידת הנכונות שלהם לעבוד לקראת שינוי. אנו ממליצים (א) לאבחן את היכולות והמחויבות של ההורים בתהליך קבלת הילד למועדונית ו-(ב) לערוך חוזה טיפולי ברור עם ההורים שיגדיר, בין השאר, את התפקידים והאחריות שההורים ייקחו על עצמם במהלך השהות של ילדם במועדונית.

3. אחד הממצאים המעניינים שהתקבלו היה הקשר שנמצא בין בעיות התנהגות ובעיות רגשיות, כאשר במקום שבו דווח על ירידה בבעיות התנהגות דווח לא פעם על עלייה בבעיות רגשיות. ניתן להעלות מספר הסברים לממצא מעניין זה. בכל מקרה, אנו ממליצים להיות רגישים לסוגיה זו ולעקוב באופן שיטתי אחר מצב הילדים כדי לזהות מצבים מעין אלו. קיימת סכנה של "התעלמות" מבעיות של דיכאון, הסתגרות ונסיגה, במצבים בהם כל מערך הטיפול מכוון להתמודדות עם בעיות מסוג של מוחצנות.

4. מאחר שמודל הפעולה של מועדונית "בני ארזים" מתבסס על עקרונות של משמעת, סמכות וגבולות יש, לפי הערכתנו, מקום להבנות לתוכו הנחיות ונהלים ברורים יותר, יחד עם מנגנונים של הדרכה, תיעוד ובקרה, בכל הנוגע לשימוש בכוח פיזי לריסון והרגעה של ילדים. יש חשיבות רבה להכנסת פירוט רב בעניין זה למודל, במיוחד כאשר שוקלים להפיץ אותו וליישמו במקומות אחרים ברחבי הארץ. לדוגמא, מומלץ להכשיר את הצוות ל"אחיזה מרסנת" (הולדינג), לפקח על הפעלת טכניקות מסוג זה ולתעד כל מקרה שבו הופעלו באופן מפורט. ככל שהמודל יהיה מפורט יותר בנושאים אלו, פוחת הסיכוי לשימוש לרעה באמצעים אלו בעתיד.

5. מודל המועדונית בא לתת פתרון עבור ילדים שקודם לכן לא נמצאו עבורן מסגרות טיפול בקהילה. ככזה יש לו חשיבות עצומה מאחר שהוא ממלא ריק (ואקום) טיפולי. אנו ממליצים להפיץ את המודל ולהפעיל אותו במקומות נוספים כדי לבחון את מידת האפקטיביות שלו גם כאשר הוא מופעל על ידי צוותים אחרים ובמקומות שונים.

תוכן ענינים

1	מבוא
2	שיטה
2	תהליך בחינת המודל וגיבושו
2	משתתפים
3	הליך
3	כלי המחקר
6	ממצאים
6	א. מודל הפעולה של מועדונית "בני ארזים"
17	ב. הערכת יישום המודל
24	ג. תוצאות התכנית
27	סיכום ומסקנות
31	מקורות
33	נספחים
35	נספח א': טופס מאפייני רקע
41	נספח ב': ראיון מורה מחנך
47	נספח ג': ראיון הורים
53	נספח ד': לוחות
57	נספח ה': תיאורי מקרה

מבוא

ההתפתחות בידע ובהבנה של גורמי סיכון שונים (גנטיים, ביולוגיים, סביבתיים ומשפחתיים), התורמים להפרעות נפשיות והתנהגותיות של ילדים ושל גורמים בעלי פוטנציאל למנוע או להגן על ילדים מפני הפרעות אלו, הובילה לפיתוח של תכניות התערבות רבות במדינות שונות בעולם (Mrazek & Haggerty, 1994). מחקרים, שבדקו את המועילות של תוכניות התערבות הראו כי התוכניות המועילות ביותר הן אלו אשר מטפלות במכלול הבעיות של הילד (Browne et al., 2004), שכוללות מרכיבים של שיתוף פעולה עם הורים ובית הספר, ופיתוח היכולת של ההורים לשמר את השינויים החיוביים (Atkins, Graczyk, Frazier & Abdul-Adil, 2003), או שהן רב-ממדיות ומשלבות טיפול תרופתי עם התערבות לימודית והתנהגותית (Chronis et al., 2004; Evans, Axelrod & Langberg, 2004). בנוסף, הספרות מדגישה את החשיבות של תיאום ושיתוף פעולה בין השירותים השונים בקהילה וזאת מכיוון, שדרך כלל, ילדים הסובלים מהפרעות רגשיות והתנהגותיות מטופלים בו זמנית על ידי מספר שירותים (Atkins et al., 2003; Manteruffel et al., 2002; Worrall-Davies et al., 2004).

מועדונית בני ארזים הוקמה כדי לטפל בילדים צעירים, המאופיינים על ידי בעיות נפשיות והתנהגותיות קשות, שחיים במשפחות המתקשות להתמודד אתם בגלל מיעוט משאבים וחוסר יכולת של ההורים להכיל אותם, להציב גבולות ולהפעיל סמכות הורית. המועדונית מציעה לילדים ולמשפחותיהם מגוון התערבויות, המתבססות על העקרונות שהוצגו למעלה: טיפול כוללני בילד ובהוריו, שילוב שיטות התערבות שונות ושיתוף פעולה עם בית הספר ועם שירותי הרווחה. אולם, בעוד שתכניות התערבות אחרות מתמקדות בעיקר בשיפור ההישגים הלימודיים, ההתנהגות והמצב הרגשי של הילדים (Atkins et al., 2003; Chronis et al., 2004; Evans, Axelrod & Langberg, 2004), המועדונית הציבה לעצמה שתי מטרות מרכזיות נוספות: (1) למנוע או לעכב ככל האפשר את הוצאת הילדים מהבית למסגרות של אשפוז פסיכיאטרי (ראשוני או חוזר), לפנימיות או למשפחות אומנות, ו- (2) לשקם את הסמכות ההורית של הורי הילדים.

מטרות ההערכה

להערכה היו שלוש מטרות עיקריות:

- (א) בחינה של מודל ההתערבות של המועדונית ובמידת הצורך, גיבוש והמשגה נוספים שלו.
- (ב) מעקב אחר יישום המודל, תוך התמקדות בשלושה היבטים מרכזיים: (1) מאפייני הרקע של הילדים המתקבלים למועדונית ומשפחותיהם, (2) ימי הפעילות של המועדונית ונוכחות הילדים במקום ו- (3) הקשר שהמועדונית מנהלת עם הורי הילדים ומוריהם.
- (ג) הערכת תוצאות התכנית: (1) עבור הילדים, בתחומים הבאים: התנהגות ומצב רגשי, הישגים לימודיים ותפקוד נורמטיבי, ו- (2) עבור ההורים, בתחום של תפקוד הורי.

שיטה

תהליך בחינת המודל וגיבושו

בחינת המודל ותהליך גיבושו נעשו במספר שלבים. השלב הראשון התקיים בשנה"ל תשס"ב, במהלכה נאסף מידע ממספר מקורות ובאמצעות מספר שיטות, שכללו:

1. תצפיות אינטנסיביות בפעילויות המרכז;
2. ראיונות עם בעלי עניין שונים (מנהלת התכנית והצוות, מורים, מנהלת המחלקה לשירותים חברתיים במזרח ראש"צ ועובדים סוציאליים);
3. ניתוח תיקי הילדים ורשומות נוספות על המועדונית.

המידע שנאסף הוצג בדו"ח פנימי שנמסר לקרן למפעלים מיוחדים בחודש יוני 2002 וכותרתו "שלב 1: לקראת ההמשגה של מודל התכנית". מידע זה שימש אותנו לשלב השני של עבודתנו: המשגת מודל התכנית.

בקיץ שלאחר סיום שנת הלימודים תשס"ב, קיימנו סדרה של חמישה מפגשים בהשתתפותם של: ד"ר בלנק ונציגים מצוות המועדונית; גבי דבורה חיה יוסף, מהקרן למפעלים מיוחדים במוסד לביטוח לאומי; גבי בתיה ונונו, מנהלת לשכת רווחה מזרח ומרכזת המועדונית לילדים בסיכון במינהל לשילוב חברתי של עיריית ראשון לציון; וגבי מרים ינובסקי, מנחה יישובית, במשרד החינוך. הדיונים התנהלו תוך התייחסות למרכיבים של תבנית מובנית הנקראת "מודל לוגי" (W. K. Kellogg Foundation, 2000) והתבסס על המידע שנאסף בשלב הראשון. התהליך כוון והובנה לפי הסעיפים של המודל הלוגי והיה אינטראקטיבי במהותו. במהלך המפגשים, הוצגו ממצאים שהתקבלו ושאלות שהתעוררו בשלב הראשון, והמשתתפים בדיון התבקשו להבהיר, באיזו מידה הממצא מייצג את המצב הרצוי, לפי עקרונות התכנית. המידע שהתקבל במפגש, הומשג על-ידנו בכתב והופץ בין כל המשתתפים לקראת המפגש הבא. בתחילת כל מפגש אספנו את הערות המשתתפים לגבי הסיכום האחרון שהופץ, והתקדמנו למרכיב הבא של המודל. בתהליך זה נקודות לא ברורות הובהרו, עקרונות נוסחו והוגדרו באופן אופרטיבי, חלק מתפקידי הצוות הוגדרו מחדש, תחומי אחריות של הצוות חולקו אחרת בחלקם, וגובשו נהלי עבודה קבועים בתוך המועדונית ומול בתי הספר וההורים.

לאחר שנתיים של התנסות ביישום מודל זה, בקיץ שלאחר סוף שנה"ל תשס"ד, קיימנו סדרה שנייה של מפגשים עם קבוצה זו, כדי לבחון את המודל מחדש, לאור הניסיון המצטבר. במפגשים אלו, נערכו שינויים במודל, כדי שישקף את התכנית, כפי שיושמה בפועל. התוצר הסופי של תהליך זה הוא *מודל הפעולה של מועדונית "בני ארזים"*, המוצג בהמשך דו"ח זה.

משתתפים

המידע על הילדים, המוצג בדו"ח זה, נאסף משני מקורות: מהורי הילדים ומהמורים המחנכים שלהם בבתי הספר. המידע נאסף לגבי כל הילדים ש-(א) ביקרו במועדונית במהלך השנים תשס"ג ו-תשס"ד ו-(ב) גם שהו בה למשך שלושה חודשים לפחות במהלך תקופה זו. בסך-הכל נאסף מידע על 22 ילדים. כל ההורים נתנו את הסכמתם להשתתף במחקר ולאסוף מידע על הילד מבית הספר שלו ומהמועדונית.

הליך

העובדת הסוציאלית של המועדון פנתה לכל משפחה בבקשה שיסכימו להשתתף במחקר והחתימה את ההורים על טופס הסכמה מדעת. בנוסף, העובדת הסוציאלית מילאה את טפסי הרקע של הילדים עם כניסתם למועדון ו/או דאגה לקבל את המידע הנחוץ מעובדי המשפחה שהפנו את הילדים. עוזרת מחקר ריכזה נתונים שתועדו על ידי הצוות בתיקי הילדים וכמו כן, לאחר תיאום טלפוני, ראינה את כל ההורים בבתיהם ואת המורים בבתי הספר. כל גורם רואיין פעמיים במהלך השנה (אמצע שנה וסוף שנה), במידת האפשר. על כן, התקיימו, בדרך כלל, ארבעה ראיונות מעקב עם כל גורם בנוגע לילדים ששהו שנתיים במועדון במהלך תקופת המחקר ושני ראיונות מעקב עם כל גורם בנוגע לילדים ששהו שנה אחת במועדון בתקופה זו. במשפחה אחת ההורים אינם דוברים עברית ולכן לא ניתן היה לראיין אותם. נעשה ניסיון להמשיך לעקוב אחר הילדים גם לאחר עזיבתם את המועדון, אך הצלחנו לקיים רק שבעה ראיונות עם הורים או מורים של בוגרים. בסך-הכל, ערכנו 54 ראיונות מעקב עם הורים ועוד 62 ראיונות עם מורים (116 ראיונות בסך-הכל) לגבי 22 הילדים שנכללו במחקר.

כלי המחקר

לאחר שגיבוש המודל הסתיים, ובהתבסס על מרכיבי המודל ונוהלי העבודה שגובשו, פותחו טפסים למעקב אחר יישום התכנית ותוצאותיה, שנכנסו לשימוש החל משנת הלימודים תשס"ג. תהליך פיתוח הכלים דמה לתהליך גיבוש המודל, כאשר אנו הצגנו בפגישות טיוטות של כלים ואלה שונו ושופרו בעקבות הערות הצוות. מספר עקרונות הנחו אותנו בתהליך הפיתוח. חשוב היה שהכלים:

- (א) יתעדו את יישום תהליכי העבודה עליהם הוסכם וכפי שהוצגו במודל הפעולה של המועדון, וכן שיעריכו את התוצאות שהמועדון שואפת להשיג.
- (ב) ייצגו נאמנה את עקרונות התכנית ויתמכו בעבודה השוטפת של המועדון.
- (ג) יהיו ידידותיים, קצרים וקלים לשימוש.
- (ד) יהיו מובנים (structured) ככל האפשר, כדי שניתן יהיה להשוות נתונים מעבר לילדים ומעבר לתקופות זמן.
- (ה) יכללו גם מדדים סטנדרטיים, כדי שניתן יהיה להשוות נתונים עם אלה של תכניות אחרות שנועדו לאותה אוכלוסיית יעד ומשתמשים באותם מדדים.
- (ו) ימלאו על ידי מספר מקורות מידע מהסביבות השונות של הילד (בית, מועדון, בית הספר), כדי לקבל תמונה מלאה על מצבו ותפקודו בסביבות השונות שבהן הוא חי.
- (ז) יהיו מתאימים למחשוב בקלות יחסית.

שלושה כלים עיקריים שימשו אותנו בשלב זה של המחקר: (1) טופס לריכוז ותיעוד מאפייני הרקע של הילד ומשפחתו; (2) שאלון למורה מחנך של תלמיד המשתתף במועדון "בני ארזים"; (3) שאלון להורה של ילד המשתתף במועדון "בני ארזים". הכלים מצורפים לדו"ח זה בנספחים א' עד ג'.

מאפייני הילדים והמשפחות. טופס זה מתייחס לששה נושאים:

- 1) פרטי רקע על הילד (כגון תאריך לידה, מין, ארץ לידה וכד').

- (2) פרטי רקע על ההורים (כגון שנת לידה, מספר שנות לימוד, מקור הכנסה, רקע בריאותי ונפשי, טיב היחסים בין ההורים, מסוגלות הורית וכד').
- (3) פרטי רקע על האחים (כגון מספר האחים, מיקום הילד בין האחים רקע בריאותי ונפשי וכד').
- (4) קשר עם שירותים חברתיים (כגון מעורבות שירותי הרווחה, פקידי סעד וסוכנויות אחרות).
- (5) תיאור המצב של הילד לפני הכניסה למועדונית (כגון הבעיה המרכזית שבגללה הופנה לתכנית, אבחנה פסיכיאטרית, בעיות לימודיות התנהגותיות וכד').
- (6) רקע של טיפולים רפואיים ונפשיים קודם לכניסה למרכז (כגון טיפולים תרופתיים פסיכיאטריים, טיפולים למחלות פיזיות, אשפוזים וכד').
- מרבית השאלות הן שאלות סגורות (למשל, "האם הורי הילד חיים ביחד? 1. כן 2. לא 3. לסירוגין"). השאלון מכיל גם מספר קטן של שאלות פתוחות (למשל, "נא לתאר כאן את התפקוד ההורי של ההורים בהתייחס להיבטים הבאים..."). אורך השאלון 6 עמודים ומכיל קרוב ל-70 פריטים.

המידע על התפוקות והתוצאות של התכנית התקבל מהשאלונים לדיווח תקופתי של ההורים והמורים. כדי למנוע חזרה בתיאורים של חלקים דומים בשני השאלונים, נציג כאן את שניהם יחד, לפי נושא, ונציין את ההבדלים ביניהם במקומות הרלוונטיים.

א. תפוקות (יישום התכנית)

משוב על הקשר עם המועדונית. ההורים והמורים התבקשו לדווח את מספר השיחות הטלפוניות שקיימו עם צוות המועדונית בחצי השנה האחרונה, תדירות הקשר בכתב עם הצוות במהלך תקופה זו, מספר הביקורים של צוות המועדונית בבית/בבית הספר, ומספר הביקורים של ההורים/המורים במועדונית. לגבי כל אחד מהנושאים נתבקשו המרואיינים לפרט עם מי התקיימו השיחות/תכתובות/ביקורים ואלו תכנים מרכזיים נידונו בהם.

הורי הילדים התבקשו גם לתאר את איכות הקשר שהיה להם עם המועדונית באמצעות כלי המכיל 11 פריטים, המתיחסים לשלושה נושאים: יחס צוות המועדונית אל הילד (4 פריטים), טיב הקשר של הצוות עם המשפחה (6 פריטים) וטיב הקשר של הצוות עם בית הספר (פריט אחד). הפריטים נוסחו בצורה של היגדים (למשל, "צוות המועדונית מתייחס אל הילד שלי בכבוד" או "כשיש לי בעיה עם הילד אני פונה לצוות המועדונית") והמרואיינים התבקשו לציין עד כמה הם מסכימים עם היגדים אלו באמצעות סולם בן 3 דרגות, מ-"לא נכון" (1) ועד "נכון מאוד" (3).

לבסוף, ההורים התבקשו גם לדווח על רמת שביעות הרצון שלהם משמונה היבטים שונים של הקשר, שהיה להם עם המועדונית (כגון, הטיפול שהילד מקבל, זמינות הצוות וכד') בששת החודשים שקדמו לראיון, באמצעות סולם בן 4 דרגות, מ-"לא מרוצה" (1) ועד "מרוצה מאוד" (4).

שביעות הרצון של המורים הוערכה באמצעות פריט אחד בו נשאלו עד כמה הם מרוצים מהקשר שהיה להם עם צוות המועדונית במהלך החצי השנה האחרונה, תוך שימוש בסולם בן 4 דרגות מ-"מרוצה במידה מועטה מאוד" (1) ועד "מרוצה מאוד" (4).

ב. תוצאות

התנהגות ומצב רגשי. כל מקורות המידע התבקשו לדווח על ההתנהגות והמצב הרגשי של הילדים באמצעות שאלון ה-SAC-R, שפותח על ידי גליסון ושות' (Glisson, Hemmelgarn, & Post, 2002). השאלון כולל 48 היגדים המתארים בעיות התנהגות ("מוחצנות") ובעיות רגשיות ("מופנמת"). לדוגמא, "מתנהג באכזריות, בריונות, רשעות כלפי אחרים" (בעיית התנהגות) או "סובל מכאבי ראש, ללא סיבה רפואית ידועה" (בעיה רגשית). המשיבים מתבקשים לציין עד כמה כל היגד הוא נכון לגבי הילד, "עכשיו או כפי שהיה במהלך החודש האחרון", תוך שימוש בסולם בן 3 דרגות: "לא נכון" (0), "נכון במידה מסוימת" או "לפעמים נכון" (1), ו-"נכון מאוד או נכון לעיתים קרובות" (2). השאלון מניב ציון לבעיות התנהגות, ציון לבעיות רגשיות וציון כולל. לאחרונה, השאלון תורגם לעברית על ידי פרופ' רמי בנבנישתי, שאף בדק נורמות ישראליות בקהילה ובמסגרות חוץ-ביתיות שונות.

הישגים לימודיים. מידע על הישגיהם הלימודיים של הילדים נאסף מן המורים המחנכים לגבי שני תחומים: (א) חשבון ו-(ב) ארבעה היבטים של עברית (קריאה, הבנת הנקרא, כתיבה והבעה בכתב). הערכות אלו ניתנו באמצעות סולם בן 5 דרגות מ-"יש בעיות קשות" ועד "מצב טוב מאוד".

תפקוד נורמטיבי. התפקוד הנורמטיבי של הילדים הוערך בשלושה תחומים עיקריים: (1) שליטה עצמית, (2) תפקוד חברתי ו-(3) קבלת סמכות.

(א) שליטה עצמית: נושא זה נבדק באמצעות 4 פריטים (מורים) או 5 פריטים (הורים) המנוסחים בצורה של היגדים, המתארים ביטויים התנהגותיים שונים של שליטה עצמית (למשל, "מצליח להרגיע את עצמו כשמתרגז").

(ב) תפקוד חברתי: התפקוד בתחום זה נבדק אצל המורים באמצעות 3 פריטים, המנוסחים בצורה של היגדים, המתארים תפקוד חברתי [למשל, "מסתדר עם ילדים אחרים" או "מתגרה בבני גילו" (הפוך)].

(ג) קבלת סמכות: נושא זה נבדק באמצעות 4 פריטים (מורים והורים) המנוסחים בצורה של היגדים, המתארים ביטויים התנהגותיים שונים של משמעת וקבלת סמכות במסגרות השונות [למשל, "מאחר להיכנס לכיתה לאחר הפסקות" (הפוך) או "שומע בקול אימא"].

המורים התבקשו לציין את מידת הסכמתם עם ההיגדים באמצעות סולם בן 4 דרגות מ-"בכלל לא" (0) ועד "לעיתים קרובות" (3). ההורים ענו על סולם בן 5 דרגות מ-"יש בעיות קשות" (1) ועד "מצב טוב מאוד" (5). הציון בכל סעיף חושב כממוצע של כל הפריטים.

תרומה נתפסת להורות: כלי זה מורכב מ-5 פריטים המנוסחים כהיגדים המשקפים תמורות חיוביות בהורות בעקבות שהות הילד במועדונית (למשל, "מאז שהילד במועדונית אני מצליח יותר להשפיע על ההתנהגות שלו"). ההורים התבקשו להביע את מידת הסכמתם עם היגדים אלו באמצעות סולם בן 3 דרגות מ-"לא נכון" (1) ועד "נכון מאוד" (3).

ממצאים

א. מודל הפעולה של מועדונית "בני ארזים"¹

הצהרת שליחות

המועדונית נועדה לטפל בילדים צעירים, רב-בעייתיים, המאופיינים על ידי בעיות התנהגות קשות, שחיים במשפחות במצוקה חברתית-כלכלית קשה. המועדונית הוקמה כדי למנוע או לדחות, ככל האפשר, את הוצאת הילדים מהבית למסגרות של אשפוז פסיכיאטרי (ראשוני או חוזר), פנימיות או משפחות אומנות, וכמו כן, לחזק את ההורים ולשפר את המיומנויות ההוריות שלהם. זאת מכיוון שהוצאה מהבית כרוכה במחיר כבד, מאחר שהיא מרחיקה את הילדים מקהילת השייכות שלהם. בנוסף, אשפוז ממושך מביא לירידה נוספת באיכות תפקודם של הילדים ולא מאפשר להוריהם לרכוש מיומנויות ולהתנסות בהכלה של ההתנהגויות שלהם. כאשר, לבסוף, הילדים חוזרים הביתה לאחר האשפוז, ההורים אינם מצוידים בכלים הנדרשים כדי לקלוט אותם חזרה ולכן, ככל הנראה, במקרים רבים מצב הילד מתדרדר עם הזמן ורבים מגיעים לאשפוזים פסיכיאטריים חוזרים.

הנחות

הנחות לגבי היווצרות הבעיה

ההבנה לגבי אופן היווצרות של הפרעות התנהגותיות ורגשיות בקרב ילדים צמחה אצל ד"ר בלנק, מייסדת המועדונית והוגת המודל, מתוך שנים רבות של עבודה כרופאת ילדים ופסיכיאטרית ילדים ונוער במסגרות טיפוליות וחינוכיות רבות ומגוונות. לפי דבריה (בלנק, 2002), לכל הפרעות ההתנהגותיות והרגשיות של ילדים יש מכנה משותף:

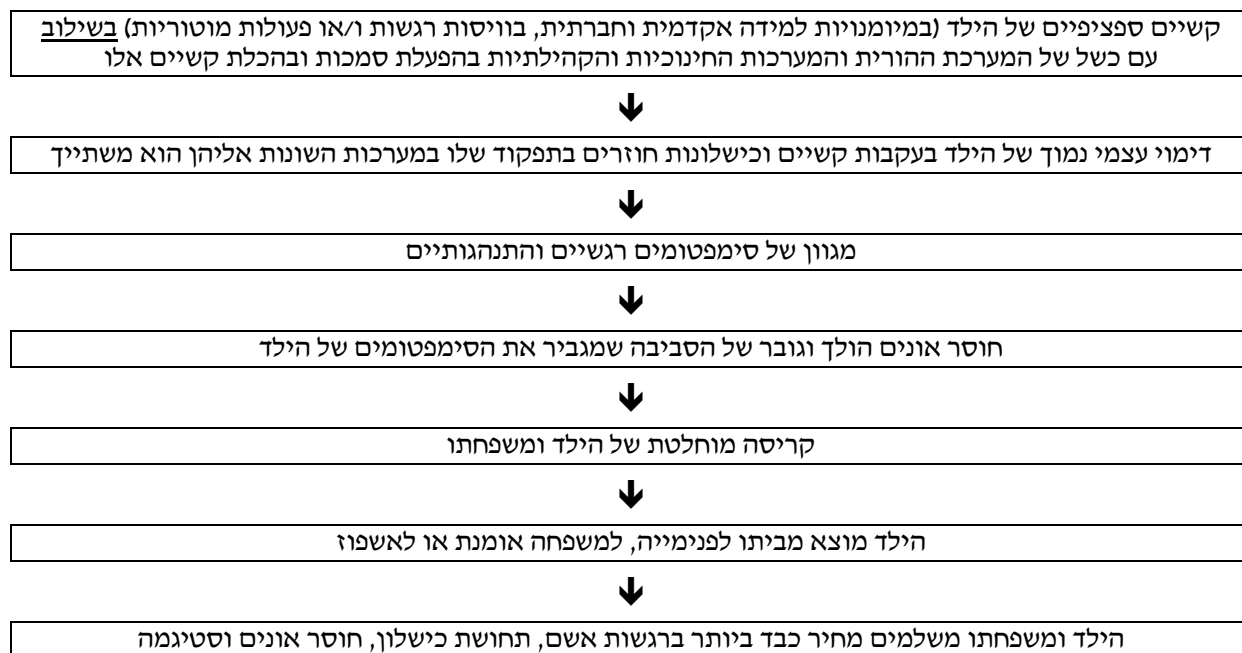
המכנה המשותף לכולם הוא דימוי עצמי נמוך, שלפי הספרות ולפי ניסיוני העשיר, הוא תולדה של קשיים ספציפיים של הילד בשילוב כשל של המערכת ההורית והמערכות החינוכיות והקהילתיות בהפעלת סמכות ובהכלת קשיים אלו. כשהסביבה קורסת, אינה מכילה את הילד ואינה נותנת מענה לקשייו, הוא מפתח מגוון של סימפטומים רגשיים והתנהגותיים, שהם, מצדם, מובילים לחוסר אונים הולך וגובר של הסביבה. מדובר במעגל אומלל שתאוצתו הולכת ומתעצמת עד לקריסה

¹ המסמך חובר במסגרת מחקר הערכה על מועדונית "בני ארזים", שהוזמן ומומן על ידי הקרן למפעלים מיוחדים, במוסד לביטוח לאומי ונערך ע"י ד"ר מרק ויסמן וד"ר ריקי סויה. המודל מתבסס על רעיונותיה של ד"ר שולה בלנק, יוזמת ומייסדת המועדונית. המסמך נוסח וגובש בידי צוות, שקיים סדרה של דיונים לצורך כך, במהלך קיץ 2002, ונפגש שוב לדיון מחודש במהלך חודש יוני 2004, לאור שנתיים של התנסות ביישום המודל. השתתפו בדיוני הצוות:

- ד"ר שולה בלנק, מועדונית "בני ארזים"
- גב' בתיה ונונו, מנהלת לשכת רווחה מזרח ומרכזת מועדוניות לילדים בסיכון, המינהל לשילוב חברתי, עיריית ראשון לציון
- גב' דבורה חיה יוסף, רכזת פרויקטים, הקרן למפעלים מיוחדים, המוסד לביטוח לאומי
- גב' מרים ינובסקי, מנחה יישובית, משרד החינוך
- גב' הדס בכר, העובדת הסוציאלית של המועדונית
- מר דורון פאר, מנהל המועדונית
- ד"ר מרק ויסמן וד"ר ריקי סויה, מרכז הערכה לשירותי אנוש, ראשון לציון

מוחלטת של הילד ומשפחתו. בסופו של המסלול הילד מוצא מביתו לפנימייה, למשפחה אומנת או לאשפוז, ומשלם מחיר כבד ביותר ברגשות אשם, תחושת כישלון, חוסר אונים וסטיגמה... חיפשתי את הגורמים שפגעו בעולם האיכות של הילד ופגמו בתחושת השייכות, יכולת השליטה ותחושות ההנאה והמשמעות שלו. מצאתי אותם בדמות קשיים במיומנויות למידה אקדמית וחברתית, קשיים בוויסות רגשות ופעולות מוטוריות, פגם גופני כלשהו וכשל בסמכות ההורית. (עמוד 16)

תרשים הזרימה הבא מייצג את מהלך התפתחות הבעיה על בסיס התיאור שלמעלה.

ההנחות שהנחו את גיבוש מודל ההתערבות

המועדונית מגדירה את תפקידה כסביבה הורית, שמחליפה את הסמכות של ההורים באופן זמני, ובו-זמנית מכשירה אותם לתפקיד ההורי אפקטיבי יותר לקראת סיום השהות של הילד במועדונית. המועדונית שואפת להוות סביבה מוגנת עבור הילד, שבאמצעותה הילד מחזיר את האמון שלו בעולמו. כמו כן, סביבה זו אמורה לספק חוויה של הצלחות חוזרות ומצטברות שיבנו זיכרונות של הצלחה שיחליפו זיכרונות של כישלון ויתוו לו דרך עתידית להצלחה. לצורך כך, המועדונית מהווה קבוצת שייכות וסביבה טיפולית, שלוקחת על עצמה אחריות מקיפה לטפל בכל תחומי הבעיה של הילד ושל משפחתו תחת קורת גג אחת ולהחליף טיפולים הניתנים על ידי מטפלים וסוכנויות שונות בקהילה. המועדונית מציעה מסגרת מובנית שיש בה: (1) הפעלת סמכות והצבת גבולות ברורים להתנהגות הילדים, (2) מתן התערבויות מקצועיות ספציפיות המותאמות לקשיים ולליקויים המאובחנים של כל ילד, (3) ליווי והדרכה של ההורים והצוות החינוכי בביה"ס בו לומד הילד ו-(4) מתן מענים מיידיים במצבי משבר בבית ובבית הספר במידה ונדרש, בכל שעות היממה (כולל לינה). יש לציין שבאופן מכוון, המודל אינו כולל פסיכותרפיה פרטנית עם הילדים. טיפול כוללני מסוג זה אמור למנוע הוצאה מהבית, כולל את הצורך באשפוז פסיכיאטרי, ראשון או חוזר.

עקרונות המודל קובעים, שכדי שההתערבות תצליח, חשוב:

- שהשהות במועדונית תהיה אינטנסיבית.
- שהורי הילדים יתנו אמון בטיפול הניתן על ידי המועדונית.
- שמשך זמן הטיפול יהיה מותאם לסביבה המשפחתית שבה חי הילד: כאשר ההורים מאובחנים כבעלי פוטנציאל ללמידה ושינוי, משך זמן הטיפול הנדרש להשגת שינוי יציב הוא כשנה. במקרים שבהם ההורים מאובחנים כבעלי יכולת למידה ושינוי נמוכים, נדרשת שהות ארוכה יותר של הילד במועדונית (עד שלוש שנים).
- שצוות המועדונית ישמור על תיאום וקשר רציף עם ההורים, עם בית הספר ועם העובד הסוציאלי של המשפחה בלשכת הרווחה. זאת כדי למנוע אי ביקור סדיר ונשירה וכדי להבטיח מסרים ברורים ומתואמים בין המטפלים השונים.
- שיווצר מעגל סגור והדוק של טיפול בין בית הספר, הבית, העובד הסוציאלי של הרווחה והמועדונית, כדי שהילד יעמוד מול חזית אחידה וכדי למנוע מניפולציות וניצול פרצות מצד הילד.
- שתהיה שקיפות בטיפול, כלומר שכל פעילויות המועדונית גלויות וניתנות לצפייה על ידי הורים, בית הספר ואנשי מקצוע אחרים המטפלים במשפחה. זאת כדי להגביר את אמון ההורים, להוות להם דוגמה להפעלת סמכות הורית וכדי לקדם רצף ותיאום בטיפול בין המועדונית לבית ולבית הספר.
- שהמועדונית תהווה תחליף טוב דיו לסביבה ההורית שאינה מתפקדת.
- שהיא תציב בפני הילדים גבולות ברורים להתנהגות באופן בלתי מתפשר ותשתמש בסמכות הצוות ככלי טיפולי, שמחליף את הסמכות ההורית עד שזו תשוקם.
- שתציב בפני כל ילד דרישות המותאמות ליכולתו.
- שתיישם שיטות של עיצוב התנהגות שמתאימות לטיפול בהפרעות התנהגות, המתבססות על חסך בחיזוקים חיצוניים ועל הדגשת החובות ולא הזכויות של הילדים. לפי מודל זה, עצם רכישת השליטה של הילד בהתנהגותו, בגופו וברגשותיו מהווה חיזוק עבורו.
- שהצוות יסדר לילד שהוא אינו במרכז, אלא הוא חלק מקבוצה שמתקיימת בה תלות הדדית.
- שההתערבות תיעשה דרך תפקודים נורמטיביים (כגון, למידה, אכילה וספורט).

אוכלוסיית יעד

המודל של מועדונית "בני ארזים" מיועד לילדים בגיל בית ספר יסודי וחיבות ביניים, בעלי אינטליגנציה תקינה, המוגדרים כקשים ביותר ושלמרות ניסיונות חוזרים, מערכת החינוך והמשפחה מתקשות להתמודד אתם ולהכיל אותם. יש לציין, שילדים אלה שונים באופן מהותי מילדים שמשתלבים במועדוניות רגילות ושהם אינם יכולים להשתלב במועדוניות אחרות, בגלל עוצמת ההפרעות ההתנהגותיות שלהם. באופן ספציפי יותר, אוכלוסיית היעד מוגדרת כילדים:

1. שיש להם אבחנה פסיכיאטרית מה-DSM, שניתנה על ידי פסיכיאטר חיצוני למועדונית.

2. שבאים ממשפחות עם מאפיינים שונים של מצוקה ועם משאבי התמודדות מועטים אשר מוכרים בשירותי הרווחה, בתנאי שההורים מביעים נכונות לשיתוף פעולה מלא עם התכנית.

3. שמערכת החינוך מתקשה להתמודד אתם ולהכיל אותם, בגלל הריבוי והחומרה של הבעיות, כפי שבא לידי ביטוי באחד או יותר מהאינדיקטורים הבאים:

יש להם קשיים לימודיים, על רקע של חשד לליקויי למידה;

יש להם קשיים בהסתגלות חברתית;

יש להם הפרעות התנהגות קשות בביה"ס;

הם מושעים מבית הספר לעתים קרובות, עקב בעיות ההתנהגות.

4. שהוריהם מתקשים להתמודד אתם, כפי שבא לידי ביטוי באחד או יותר מהאינדיקטורים הבאים:

יש להם בעיות התנהגות קשות בבית;

הם מתקשים להציב להם גבולות ולהכיל את התנהגותם;

הם מבקשים להוציא אותם מהבית לפנימייה, לאמנה או לאשפוז;

חוסר במעורבות ההורים במסגרות בהן הילד שוהה.

פעילויות

תהליך קבלה

המשתתפים בתכנית מגיעים אליה דרך ועדת קבלה של המחלקה לשירותים חברתיים ברשות המקומית. המועמדים לתכנית נידונים בוועדת החלטה המקומית במשך כל השנה. לקראת תום שנת הלימודים, מתקיים דיון לגבי הילדים השוהים כבר במועדונית ומתקבלת החלטה לגבי מספר הילדים הממשיכים. בהתאם לכך נקבע מספר המקומות הפנויים במועדונית ומתקיימת ועדת קבלה שבה נדונים כל המועמדים ומדרגים אותם לפי נזקקות, כולל ממתנים.

בנוסף, יתכן מצב **במהלך השנה** של מקרי חירום של ילדים המגיעים למצב נפשי אקוטי, שייכנסו למועדונית מיד, כהתערבות במשבר, בכפוף להחלטה של ועדת החלטה. חשוב לעשות ככל האפשר לקלוט את הילד מיידית במועדונית, במטרה לשמש עבורו חלופה לאשפוז.

הילדים המועמדים מופנים לוועדה על ידי עובדים סוציאליים במחלקה, שפונים בעקבות:

דיון בוועדת החלטה או הכרות קודמת עם הילד והמשפחה, או

פנייה ייעודית ספציפית של ההורים לסידור הילד מחוץ לבית או במועדונית, או

פנייה של שירות בקהילה, המכיר את הילד והמשפחה לפני הוצאת הילד מהבית לפנימייה, אמנה או אשפוז.

לגבי כל מקרה המופנה לדיון בוועדה, העובד הסוציאלי אחראי לכתיבה ולריכוז של הדו"חות הבאים:

דו"ח סוציאלי

□ דו"ח לימודי מהמסגרת החינוכית

□ דו"ח פסיכיאטרי מפסיכיאטר שאינו שייך למועדונית

כמו כן, במידה שקיימים, הוא מתבקש לצרף דו"ח פסיכולוגי, אבחון דיסקטי ו/או דו"ח נוירולוגי.

במהלך הדיון בועדה, נרשם: (1) פרוטוקול מסודר ומפורט של הדיון על כל אחד מהילדים והסיבות לקבלתו למועדונית או לדחייתו וכן השיקולים במתן סדר עדיפות בקרב הילדים שהתקבלו. (2) רשימה שמפרטת את שמותיהם של 15 הילדים שהתקבלו לתכנית; את אלה שברשימת ההמתנה, לפי סדר עדיפות; וכן את אלה שנדחו.

המשתתפים בועדת הקבלה: מרכז המועדוניות בעיר המשמש כיו"ר הועדה, קצינת ביקור סדיר מייצגת את מחלקת החינוך, המנחה החינוכית של המועדוניות מטעם משרד החינוך, עובד סוציאלי המועדונית, עובד סוציאלי המשפחה, ההורים, נציג מצוות ביה"ס. כל גורם אחר המטפל בילד מוזמן להשתתף בועדה.

בועדה נבחנת גם מידת המוטיבציה של ההורים ונכונותם לשתף פעולה במהלך שהותו של הילד במועדונית במטרה לשפר את המצב המשפחתי, תוך כדי התייחסות לכללים הנהוגים במועדונית.

הקליטה במועדונית

עובד סוציאלי המועדונית, שמשותף בועדת הקבלה, יפתח תיק אישי לכל ילד ויהיה אחראי לקבל מועדת הקבלה את כל הדו"חות שהוגשו לועדה וכן את הפרוטוקול המתעד את הדיון בכל אחד מהילדים. חומר זה יתיק בתיק האישי של כל ילד.

אינטייק ובניית חוזה טיפולי. לגבי כל ילד, העובד הסוציאלי של המשפחה יתאם פגישה שתתקיים בבית ספרו ושיהיו נוכחים בה נציגים של מספר גופים: המשפחה (ההורים והילד), המחלקה לשירותים חברתיים (עו"ס המשפחה), בית הספר (המנהל, המורה המחנך והפסיכולוג), והמועדונית (העובד הסוציאלי). בפגישה זו, העובד הסוציאלי של המועדונית (או איש צוות אחר מטעם המועדונית, שיש לו את הסמכות והמומחיות לכך) עורך אינטייק, בנוכחות כל הגורמים. האינטייק מתבסס על קריאה מוקדמת של דו"חות על הילד והמשפחה כדי להכיר אותם ולזהות את נקודות החולשה והעוצמה של הילד והמערכות שסובבות אותו. עורך האינטייק יוצר במהלכו דרמה בחדר עם הרבה עוצמה רגשית שמטרתה ליצור משבר, לערער את האיזון הקיים ולהוביל לתפנית בהתייחסות של הסביבה אל הילד. הדרמה נועדה לשמש כ-modeling להורים ולצוות החינוכי, במטרה לחזק, להעצים ולאחד אותם בהתמודדות שלהם מול הילד, כדי שיכילו ו- "ישרדו" את עוצמת ההרס שלו ובמקביל להחליש את הכוח שהילד מפעיל כלפיהם באמצעות הסימפטומים ובעיות ההתנהגות שלו. במהלך האינטייק מוסברים עקרונות ההתערבות ונכרתת ברית טיפולית משולשת בין המועדונית, ההורים והצוות החינוכי, שמתחייבים לקחת אחריות על הילד, כל אחד בתחמומו, ולקיים קשר הדוק ביניהם. כל הגורמים צריכים להסכים למסגרת הטיפול והחוזה הטיפולי המוצעים על ידי המועדונית. העובד הסוציאלי של המועדונית רושם פרוטוקול מפורט, שמתעד את הפגישה ושעליו חותמים כל הנוכחים בפגישה. הפרוטוקול מופץ לכל המשתתפים בפגישה ומתיק לאחר מכן בתיק האישי של הילד.

בניית תכנית טיפול אישית לכל ילד. תוך חודש מתאריך הכניסה לתכנית, כל ילד יעבור סדרה של בדיקות, שיאבחנו את הקשיים או הליקויים הספציפיים שלו בתחומים שיפורטו בהמשך. כל מומחה גם ייתן את המלצתו לגבי הדרך הטובה ביותר לטפל בליקויים שאובחנו. סדרה זו כוללת:

- הערכה פסיכיאטרית של פסיכיאטר מטעם המועדונית, שבמסגרתה נבחנת האבחנה הפסיכיאטרית שניתנה על ידי הגורם החיצוני.
- אבחון פסיכולוגי, שיבדוק היבטים שונים בתפקוד הילד, לפי הצורך ולפי שיקול דעת הפסיכולוג.
- הערכה דידיקטית (סקירת הישגים ויכולות לימודיות), שנערך על ידי מורה לחינוך מיוחד מצוות המועדונית.
- אבחון של קשיים סנסו-מוטוריים, שמבוצע על ידי מרפא בעיסוק.
- אבחון של חסכים שפתיים, שמבוצע על ידי מרפא בדיבור.

בתחילת השנה, עם סיום האבחונים, ולא יאוחר מחודשיים מאז הכניסה לתכנית, תתקיים ועדת הערכה לגבי כל אחד מהילדים במועדונית. בפגישה זו ישתתפו צוות המועדונית יחד עם גורמי חוץ, שיכללו את המורה המנחה והעובד הסוציאלי של המשפחה. כל גורם ידווח על מצב הילד והמשפחה מזווית הראייה המקצועית שלו. על בסיס דיווחים אלה, תקבע תכנית טיפול מפורטת לילד ולמשפחה, שתכלול את סוגי הטיפול הנדרשים כולל טיפול תרופתי (סוג ומינון), טיפול בדיבור, ריפוי בעיסוק וטיפול משפחתי, האינטנסיביות הנדרשת לכל סוג טיפול (פעמים ושעות בשבוע), והתוצאות המצופות בכל תחום לאחר תקופה של שלושה חודשי טיפול. תכנית זו תכלול גם הנחיות לעבודה עם המשפחה ועם צוות בית הספר. תכנית זו תרוכז ותתואם על ידי העובד הסוציאלי של המועדונית, שתשמש כ- case manager של כל הילדים.

במסגרת ועדת ההערכה הראשונה של השנה, ייקבע גם איש הצוות החינוכי (מורה לחינוך מיוחד), שיהיה אחראי על ריכוז נושא הלמידה והקשר עם בית הספר.

הטיפול השוטף

שעות הפעילות. המועדונית פועלת 5 ימים בשבוע, למשך 5 שעות בכל יום פעילות (סה"כ 25 שעות פעילות בשבוע). במידה שנדרש, במצבי משבר של הילד והמשפחה, תתאפשר שהיית הילד במועדונית בכל שעות היממה, בכל ימות השנה, כולל שבתות וחגים, בליווי מדריך צמוד.

סדר יום : הלוח הבא מציג סדר היום טיפוסי במועדונית.

13:00	הכנת שעורים או משימות לימודיות והוראה מתקנת
14:30	ארוחת צהרים בליווי מטלות ניקיון ומטבח
15:30	משחק מובנה והפעלות + טיפולים ספציפיים בקבוצות קטנות
17:30	גרף *
18:00	פיזור

* עיצוב התנהגות בשיטת כלכלת האסימונים : הצוות מעניק לכל ילד נקודות עבור התנהגות טובה בששה תחומים ("כללים") שמהווים סיכום של התנהגותו בביה"ס ובמועדונית באותו יום ובביתו ערב קודם. אחת לחודשיים, הצוות מסכם את הניקוד של כל ילד ומעניק פרסים בהתאם לניקוד שכל ילד צבר.

פעילויות עם הורים (הדרכה אישית וקבוצתית וטיפול משפחתי) מתקיימות בעיקר במקביל, במסגרת שעות הפעילות של המועדונית, כדי לאפשר שילוב הילד בטיפול ולאפשר להורים להגיע לטיפול ללא חשש להשאיר את הילד ללא השגחה וגם כדי שהילד ייווכח שהוריו שותפים בטיפול גם הם.

אופן התגובה לבעיות משמעת ובעיות התנהגות בתוך המועדונית. חוקי המקום וכללי ההתנהגות ברורים לכל ילד מיד עם הגיעו למועדונית ומועברים לו באמצעות הצוות ובאמצעות קבוצת הילדים, שמשמשת סביבה טיפולית כוללנית ("מילייה" טיפולי), שהשפעותיה המרגיעות ניכרות באורח מיידי. הכלים ההתנהגותיים שהצוות נוקט בהם, כוללים חיזוקים חיוביים מחד גיסא וסנקציות, כגון תורנות ניקיון נוספת, התעלמות ושליחת זכויות, מאידך גיסא. שלילת זכויות יכולה להתבטא במניעת משחק במחשב, מניעת צפייה בטלוויזיה, מניעת פעילות חווייתית עם הקבוצה, או שהייה במועדונית מעבר לשעות הפעילות הרגילות. תכנית התנהגותית זו משותפת למעגל הטיפולי כולו (בית, בית ספר, מועדונית) ומבוצעת גם בביה"ס וגם בבית.

אין כל שימוש בכוח במועדונית, פרט למקרים בהם הילד מסכן את עצמו או את זולתו, ואז שני אנשי צוות, שעברו הכשרה לכך, מבצעים אחיזה טיפולית בילד, לצורך ריסונו. מקרים אלו נדירים.

אופן היישום של תכניות הטיפול האישיות. תכניות הטיפול האישיות, שנקבעו לכל ילד בעקבות סדרת האבחונים שנערכה בתחילת השנה, ניתנות על ידי המומחים הרלוונטיים במסגרת של קבוצות קטנות (עד 3 משתתפים). בנוסף, המדריכים עובדים עם הילדים במסגרת הקבוצה הגדולה, לפי הצרכים הספציפיים של כל ילד ובהנחיית המומחים הרלוונטיים. אחת לשלושה חודשים, יתקיים דיון על מצבו של כל ילד, במסגרת וועדות ההערכה. הדיון יתבסס על דיווחים של צוות המועדונית ועל דיווחים של צוות ביה"ס והמשפחה, שיגיעו דרך שיחות טלפון, מפגשים ומחברות קשר. בנוסף, אחת לשלושה חודשים, לקראת מועד הדיון במצבו של הילד, ביה"ס יעביר דיווח על מצב הילד על-גבי טפסים מובנים. האחריות לכך שהטפסים יגיעו ממולאים תהיה של העובד הסוציאלי של המועדונית.

במהלך חודש מאי, מתקיים דיון מעקב מסכם לקבלת החלטות לגבי המשך שהותו של כל ילד במועדונית או הצעת חלופות לדיון בועדת החלטה. בדיון ישתתפו מרכזת המועדונית היישובית מטעם הרווחה, המנחה החינוכית מטעם משד החינוך, קצין ביקור סדיר יישובי והעובד הסוציאלי של המשפחה.

תכניות טיפול למשפחה. הטיפול במשפחה כולל מספר מרכיבים: ביקורי בית, הדרכת הורים, התערבות בעת משבר וקבוצת הורים.

- העובד הסוציאלי של המועדונית עורך ביקור בית להיכרות עם המשפחה ותנאי החיים שלה, עם קבלת כל ילד למועדונית.
- כל משפחה מקבלת הדרכה הורית לפי הצורך, כפי שנקבע בתכנית האישיית בתחילת כל שנה. ההדרכה ניתנת על ידי גורמים שונים (כולל מטפלים משפחתיים מתנדבים) והאינטנסיביות שלה נעה בין פעם בשבוע לפעם בשלושה חודשים.
- קבוצת הורים מתקיימת אחת לחודש בשעות האחרונות של המועדונית, כאשר במקביל הילדים משתתפים בפעילות משל עצמם. בדרך זו הפעילויות של הילדים וההורים מסתיימות באותו ומתאפשרת חזרתם של הילדים הביתה יחד עם הוריהם.
- בזמן משברים בבית, המשפחה מתקשרת למנהל המועדונית, שמגיע לבית המשפחה בעצמו או שולח איש צוות אחר, בכל שעות היממה, כדי לסייע בהרגעה, במניעת הסלמה ובפתרון המשבר.

העבודה עם בני הספר כוללת את ההיבטים הבאים:

- קשר יומיומי שוטף באמצעות מחברת קשר ושיחות טלפון, לפי הצורך.
- ביקורים שוטפים מתוכננים של המורה של המועדונית בבית הספר אחת לחודשיים על מנת לשדר לילד על קיומו של קשר הדוק ותיאום בין בית הספר למועדונית.
- ביקורים של איש צוות בבית הספר בעת משבר כדי לטפל בילד ולפתור את המשבר בזמן אמת.

הסעות. הסעת הילדים אל המועדונית וממנה מהווה חלק בלתי נפרד מתכנית הטיפול.

- חשוב שרכב אחד עם נהג קבוע ומלווה קבוע מטעם המועדונית יסיע את כל הילדים מבתי הספר השונים בכל רחבי ביישוב אל המועדונית.
- כשילד נלקח מביה"ס, נמסר מידע ישיר מצוות ביה"ס למלווה בנוכחות הילד.
- בהסעה מהמועדונית הביתה, המלווה מוסר מידע ישיר להורים שממתינים לילד.

מפגשי צוות יתקיימו באופן קבוע אחת לשבועיים בהנחיית העובד הסוציאלי של המועדונית למשך שלוש שעות, מחוץ לשעות הפעילות של המועדונית. בחלק מהמפגשים ישתתפו רכזת המועדונית בעיר ומנחה חינוכית ממשרד החינוך, ותינתן בהם הדרכה לצוות ויידונו סוגיות כלליות הקשורות להפעלת המועדונית. החלק האחר של המפגשים ישמשו כועדת הערכה, בהן ידונו בכל פעם במצבם של מספר ילדים. למפגשים אלו יוזמן גם העובד הסוציאלי של המשפחה והמוקד יהיה בקביעת תכניות טיפול אישיות לילדים ובמעקב אחר התקדמותם. בישיבות אלו יירשם פרוטוקול מפורט ומידע הנוגע לילדים ספציפיים יתויק בתיקים האישיים שלהם.

קשרים עם מערכות אחרות

המועדונית מהווה חלק ממערך השירותים הטיפוליים בעיר בכלל, וחלק ממועדונית הרווחה והחינוך בעיר בפרט. צוות המועדונית משתלב במערך ההכשרה העירונית המשולב של הרווחה והחינוך למדריכי

מועדוניות. העובד הסוציאלי של המועדונית נמצא בקשר שוטף וקבוע עם העובדים הסוציאליים, המטפלים במשפחות מטעם הרווחה, לצורך קבלת מידע ותאום הטיפול השוטף בילד ובמשפחתו. העובד הסוציאלי משתלב במערך ההדרכה הקבוצתי של אגף הרווחה לעובדים סוציאליים במועדוניות ובמידת הצורך גם בהדרכה פרטנית על ידי עובדת סוציאלית מטעם הרווחה, מרכזת המועדוניות בעיר, או מרכזת תחום ילדים, או מרכזת ילד ונוער. חשוב שהאחראים על המועדונית מטעם הרווחה יהיו בעלי ידע, מידע וניסיון לגבי כלל השירותים לילדים ונוער בעיר במטרה לשלב את הילד במועדונית במועד המתאים (כשנדרש) ובהמשך להוציאו משם למועדוניות קהילתיות מתאימות אחרות ברשות, במועד המתאים תוך הכנת ההורים והילד להוצאה. נציג צוות המועדונית משתתף תמיד בועדת החלטה כשמדובר בילד השוהה במועדונית. ילדי המועדונית ישתתפו וישתתפו בפעילויות יישוביות לילדי המועדוניות בעיר. ועדת ההיגוי היישובית תכלול נציגים מהמועדונית, מהחינוך ומהרווחה המקומיים והמחוזיים.

ועדת היגוי יישובית

מאחר והמועדונית מיועדת לאוכלוסיית יעד שונה מאוכלוסיית המועדוניות האחרות, ואופן פעילותה דורש קשר אינטנסיבי בין המערכות השונות שסביב הילד ומשפחתו, יש צורך בהרכבת ועדת היגוי יישובית נפרדת למועדונית זו. בועדה ישתתפו נציגי הגופים הבאים:

- מנהל מחלקת הרווחה היישובית
- מנהל מחלקת החינוך היישובית
- מפקחים מחוזיים ממשדד הרווחה (שירות ילד ונוער) וממשדד החינוך (אגף ביקור סדיר)
- מנהל המועדונית

ועדת ההיגוי מתכנסת לפחות פעמיים בשנה לצורך תכנון ומעקב.

צוות המועדונית

כל בעלי התפקידים שעובדים במועדונית צריכים להיות מאופיינים על ידי שילוב התכונות הבאות: מסירות, אכפתיות, סמכותיות, כריזמטיות והיכולת להעניק חום. תכונות אלו ייבדקו על ידי מנהל המועדונית בשלב גיוס הצוות, באמצעות ראיונות אישיים. לכל קבוצה של 15 ילדים, המועדונית תקצה את בעלי התפקידים הבאים:

בעל התפקיד	מס'	שעות שבועיות	כישורים נדרשים	תחומי אחריות *
מנהל המועדון	1	5	אחד מהכישורים הבאים: עובד סוציאלי, פסיכולוג, פסיכיאטר, מדריך מוסמך או מורה לחינוך מיוחד **	1. ניהול צוות 2. ניהול אדמיניסטרטיבי, כולל החלק הכספי 3. קשר עם גורמי חוץ 4. תכנון סדר היום ותכני הפעילות
עובד סוציאלי	1	30	רצוי שיהיה בעל הכשרה בטיפול משפחתי	1. אחראי לתיעוד תקין של כל המידע בתיקי הילדים 2. ניהול מפגשי הצוות 3. ביצוע אינטייקים בבתי הספר 4. הדרכת הורים 5. הדרכת צוות 6. קשר עם גורמי הרווחה
פסיכיאטר	1	3		אבחון פסיכיאטרי ומעקב תרופתי
מדריך	1	28	מדריך מוסמך, רצוי מדריך ספורט מוסמך	1. ליווי להסעות (הלוך ושוב) 2. ביצוע פעילויות שוטפות: ליווי הכנת שיעורים, מתן אוכל, הפעלות ומשחקים, וגרף. 3. אחראי על פעילויות ספורט
פסיכולוג	1	10		אבחונים, הדרכת הורים
מורה לחינוך מיוחד	2	2 x 28		אבחון הילדים, הוראה מתקנת בקבוצות של עד 3 ילדים, והדרכת הצוות לגבי ההתייחסות שלהם לילדים בנושאים לימודיים
מרפא בעיסוק	1	10		אבחון הילדים, ריפוי בעיסוק בקבוצות של עד 3 ילדים, והדרכת הצוות לגבי ההתייחסות שלהם לילדים בנושאים הקשורים למוטוריקה
מרפא בדיבור	1	10		אבחון הילדים, ריפוי בדיבור בקבוצות של עד 3 ילדים, והדרכת הצוות לגבי ההתייחסות שלהם לילדים בנושאים הקשורים לשפה
אם בית	1	20		בישול ארוחות, לימוד כישורי ניקיון המועדון, ארגון וליווי תורנויות הילדים

* בנוסף לתפקידים הייחודיים שלהם, כל אנשי הצוות מהווים דמויות חינוכיות לחיקוי בהתנהלות, בדיבור ובהופעה שלהם ויבצעו כולם תפקידים הוריים, כמו הגשת מזון, סדר וכיו"ב.

** מנהל התכנית ימשש גם בתפקיד נוסף במועדון, בהתאם לכישוריו, כעובד סוציאלי, פסיכולוג, פסיכיאטר, מורה או מדריך.

בנוסף, חשוב לשלב בתכנית בני נוער מפרויקט מחויבות אישית בבתי ספר תיכוניים בסביבה, כ- modeling לילדי המועדון וגם מטפלים מתנדבים, כגון: מטפלים משפחתיים, מטפלים אמנות ומרפאים בבעלי חיים.

תוצאות מצופות

- הילדים ימשיכו להתגורר בבית עם משפחותיהם. במידה שנדרשת הוצאה מהבית, היא תידחה לגיל מבוגר ככל האפשר.
- יהיה שיפור בהתנהגות ובמצב הרגשי של הילדים במסגרת ביה"ס, הבית והמועדון.
- יהיה שיפור בהישגים הלימודיים שלהם.
- תהיה ירידה בצריכת תרופות פסיכיאטריות בבית ובמועדון.

- ההורים יקבלו את כל המענים הטיפוליים הנדרשים להם ולילדם במסגרת המועדונית ולא יפנו לשירותים אחרים בקהילה.
- יהיה שיפור במצבם החברתי של הילדים.
- יהיה שיפור בקשר של הילדים עם הוריהם.
- ההורים יכירו בסמכותם ויוכלו להשתמש בה.
- לאחר סיום המועדונית, הילד ישתלב, לפי הצורך, בפעילויות נורמטיביות של בני גילו בעיר (תנועת נוער, חוגים וכיו"ב).

ב. הערכת יישום המודל

נבחנו שלושה היבטים של יישום המודל: (1) מאפייני הרקע של הילדים ומשפחותיהם, (2) ימי הפעילות של המועדונים ונוכחות הילדים במקום ו-(3) הקשר שהמועדונים מנהלת עם הורי הילדים ומוריהם.

מאפייני הרקע של הילדים ומשפחותיהם

מאפייני הילדים

במהלך השנים תשס"ג ו-תשס"ד עברו במועדונים 29 ילדים, כאשר חלקם נכנסו אליה עוד קודם לכן. אנו מציגים כאן את מאפייני הרקע של 22 ילדים מתוך ה-29. לגבי שבעת הנותרים: שלושה ילדים הצטרפו למועדונים רק בחודש האחרון של שנת הלימודים תשס"ד, ולכן לא נכללו במחקר; ארבעת הנותרים נשרו מהמועדונים לאחר תקופות קצרות מאוד.

מאפייני הרקע של הילדים מוצגים בנספח ד' (ר' לוח 1 בנספח). מרבית הילדים הם בנים (18 מתוך 22), ילידי הארץ (כולם מלבד שלושה שנולדו באוקראינה) והיו בטווח הגילאים שבין 6 ל-12 בעת הכניסה למועדונים. בעת הכניסה, מרבית הילדים (16 מתוך 23) למדו בכיתות של החינוך המיוחד בבתי ספר רגילים, חמישה למדו בכיתות רגילות, ושניים למדו בבתי ספר מיוחדים. בהתייחס לילדים ששהותם במועדונים הסתיימה (לא כולל נושרים), טווח הזמן שבו שהו בה נע בין עשרה ל-56 חודשים.

בנוסף, הנתונים הראו שבשבע משפחות היה בתמונה פקיד סעד לחוק נוער ובמקרה אחד פקיד סעד לסדרי דין.

בחינת מצב הילדים בעת כניסתם למועדונים (ר' נספח ד', לוח 2) הראתה שהאבחנה הפסיכיאטרית השכיחה ביותר בקרב הילדים הייתה הפרעת קשב וריכוז עם היפראקטיביות (ADHD) ולמרביתם היו, בזמן הכניסה למועדונים, בעיות בהתנהגות, כאשר דווחו בעיקר התפרצויות של זעם ואלימות. עוד ניתן ללמוד שחלק גדול מהילדים נטלו תרופות, בעיקר ריטלין. בהתייחס לרקע הפסיכיאטרי, נבדקו גם אשפוזים פסיכיאטריים קודם לכניסת הילד למועדונים והדבר דווח לגבי ילד אחד.

מאפייני המשפחות

היקף התייעוד של מאפייני המשפחות, בטפסים הרלוונטיים בתיקי הילדים, היה חלקי ושונה משאלה לשאלה, ולכן אנו מדווחים כאן בכל נושא את הממצאים לגבי המשפחות שהיו נתונים לגביהן.

הורים. הנתונים הראו, שלכל הילדים שני הורים חיים, מלבד ילד אחד שהוא יתום מאב. עם זאת, נמצא שלמעלה ממחצית הילדים (12 מתוך 22; 55%) חיים במשפחות חד הוריות, שבראשן עומדות אמהות. פחות ממחצית האמהות (8 מתוך 19; 42%) ופחות משליש האבות (4 מתוך 14; 29%) הם ילידי הארץ. בנוסף, הממצאים הראו שכמחצית מהמשפחות (11 מתוך 21; 52%) מתקיימות משכר עבודה והשאר מקצבאות של ביטוח לאומי (הבטחת הכנסה או דמי אבטלה) או דמי מזונות. לגבי דיור, כרבע (4 מתוך 16; 25%) גרים בדירות שבעלותן, כאשר צפיפות הדיור נעה בין אדם אחד עד שלושה לחדר (N=15). בנוסף, בלמעלה משליש של המשפחות (7 מתוך 19; 37%) דווח על מעורבות של פקיד סעד לחוק נוער, שתפקידו להגן על ילדים בסיכון. עוד דווח, שבנוסף לשירותים שהמשפחות מקבלות מהמחלקה לשירותים חברתיים,

כמחציתן (9 מתוך 17; 53%) נמצאות בקשר עם שירותי טיפול אחרים (כגון, תחנה לבריאות הנפש, ביטוח לאומי, ניצן, ביי"ח פסיכיאטרי).

בחינה של מצבים בעייתיים של הורים (מחלות כרוניות גופניות ונפשיות, התמכרויות, עבריינות ושהייה בכלא) הראתה שלגבי רבע מהאמהות (5 מתוך 20; 25%) דווח שהן סובלות ממחלות כרוניות שונות ורבע מהאבות (4 מתוך 16; 25%) שהן בכלא. רק הורים בודדים דווחו כסובלים משאר המצבים הבעייתיים.

לגבי מערכות היחסים בין ההורים, נמצא שברוב המקרים (15 מתוך 20; 75%) דווח על יחסים בעייתיים, כאשר בשליש מהמשפחות (7 מתוך 21; 33%) דווח על אלימות פיזית בין ההורים. לבסוף, לגבי מרבית האמהות (16 מתוך 22; 73%) והאבות (13 מתוך 16; 81%) דווח על בעיות במסוגלות ההורית.

אחים. למרבית הילדים (19 מתוך 22; 86%) יש אח אחד או יותר (הממוצע = 2.5 אחים; הטווח נע בין 1-8 אחים). מהנתונים הקיימים בתיקים נראה, שמרבית האחים אינם סובלים ממצבים בעייתיים, ורק לגבי בודדים מהם דווח על בעיות נפשיות, מחלות, בעיות שכליות, התמכרויות, או התעללות. עם זאת, ברבע מהמקרים (4 מתוך 16; 25%), דווח על אחות/אח או למד/ה בחינוך המיוחד.

פעילות ונוכחות במועדונית

בשנים תשס"ג ו-תשס"ד המועדונית פעלה בין החודשים ספטמבר לאוגוסט, חמישה ימים בשבוע, בין השעות 13:00 ל-18:00. בזמן החופשות במערכת החינוך, המועדונית פועלת בשעות הבוקר (חלק מחופשת הפסח, כל חודש יולי ומחצית מחודש אוגוסט).

במהלך תשס"ג ו-תשס"ד עברו במועדונית 29 ילדים. בחינת הנוכחות הראתה שביקרו בה, בממוצע, כ-13 ילדים בחודש, כאשר הטווח נע בין 9 ל-15 ילדים. כמחצית מהילדים (14 מתוך ה-29; 48%) הצטרפו בתחילתה של אחת משנות הלימודים ושהו בה לפחות עד לסיום אותה שנה. הילדים האחרים נכנסו במהלך שנת הלימודים ואפילו בסוף שנת הלימודים והיו גם כאלה שעזבו לפני תום שנת הלימודים.

במהלך השנתיים, ארבעה ילדים הפסיקו לבקר במועדונית לאחר תקופות קצרות, בעיקר בגלל חוסר נכונות של הורים לשתף פעולה עם הכללים והנורמות של המועדונית. אחד הילדים הפסיק לבקר לאחר זמן קצר בשל החלטת בית המשפט לנוער להוציא מהבית, יחד עם חלק מאחיו, בגלל הזנחת הורים.

משוב מההורים על הקשר עם המועדונית

כדי ללמוד על טיב הקשר בין הורי הילדים למועדונית, ערכנו ראיונות עם ההורים, בהם התבקשו לדווח על סוגי הקשר שקיימו עם המועדונית במהלך ששת החודשים שקדמו לראיון (באמצעות הטלפון, בכתב, ובאמצעות ביקורים של צוות המועדונית בבתיים, או ביקורים שלהם במועדונית) ועל רמת שביעות הרצון שלהם מהיבטים שונים של קשר זה. המידע המדווח כאן מתייחס לראיון האחרון שערכנו עם כל הורה, בעת שילדו עוד ביקר במועדונית.

שיחות טלפון: כמעט כל ההורים (מלבד הוריו של ילד אחד) דיווחו כי הם מקיימים שיחות טלפון עם צוות המועדונית, כאשר היוזמה לשיחות יכולה להיות של ההורים (50% במקרים), של המועדונית (30%) או של שניהם (20%). נראה, שתדירות הקשר נקבעת לפי הצורך והיא משתנה מילד לילד וגם מתקופה לתקופה אצל אותו ילד, כאשר הטווח נע בין קשר טלפוני יום-יומי, בעיקר בזמנים של קשיי התנהגות חריפים, לבין קשר המתקיים רק לעיתים רחוקות. דווח ששיחות הטלפון משמשות בדרך כלל להתייעצות

בעניין התנהגות הילד בבית או למעקב אחריה. בתקופה שהתקיימה קבוצת הורים במועדונית, העובדת הסוציאלית הייתה גם מתקשרת להורים כדי להזכיר להם את מועד המפגש הקרוב. חלק משיחות הטלפון מוקדשות לטיפול בהיעדרויות ובמוטיבציה נמוכה של ילדים לבקר במועדונית וחלק אחר מתנהלות סביב התעוררות של בעיה ספציפית או עניין מנהלתי, כגון תשלומים.

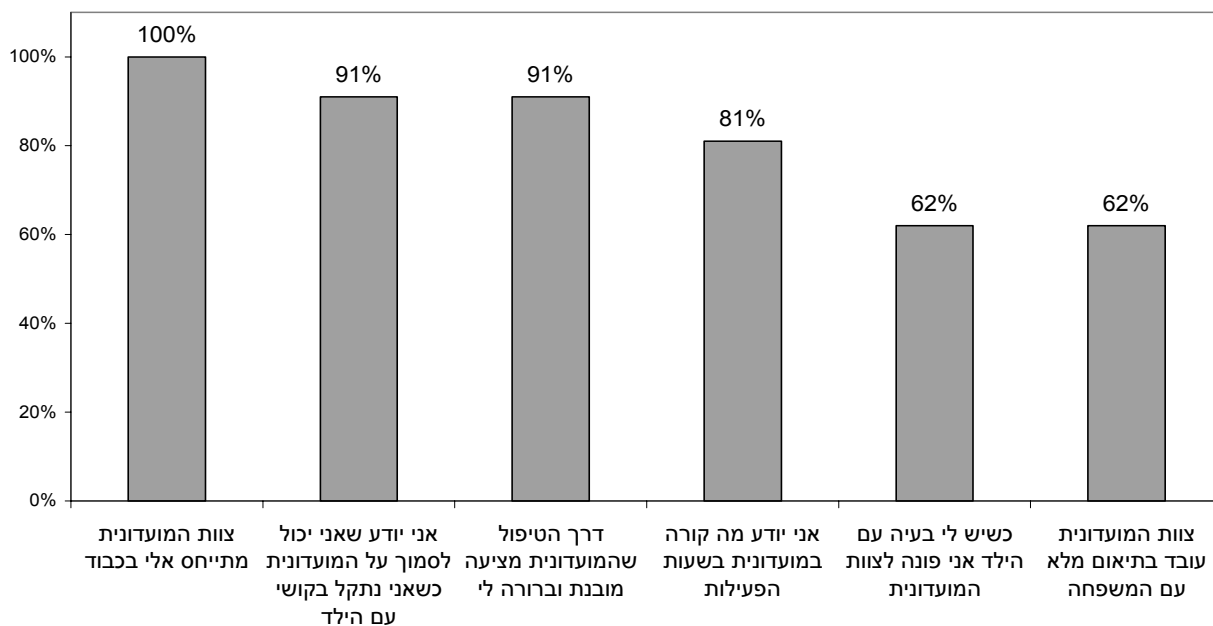
קשר בכתב: מהראיונות עולה כי כמעט ולא מתקיים קשר בכתב בין המועדונית להורים והקשר מתנהל בעיקר דרך הטלפון.

ביקורי בית: כשליש מההורים (33%) דיווחו על ביקור בית אחד של הצוות (בדרך כלל של העובדת הסוציאלית) בחצי השנה שקדמה לראיון. מרבית ההורים (66%) דיווחו שלא נערכו אצלם ביקורי בית בתקופה זו. הביקורים נערכים, בדרך כלל, עם כניסת הילד למועדונית, לצורך היכרות ראשונית עם הבית, או לטיפול בסירוב של ילד לבקר במועדונית.

ייעוץ והדרכה: מרבית ההורים דיווחו שקיבלו הדרכה אישית במועדונית. בשנה"ל תשס"ג, 8 מתוך 13 ההורים שהתראיינו (62%) קיבלו הדרכה אישית ובשנה"ל תשס"ד האחוזה היה גבוה יותר: 10 מתוך 13 (77%). ארבע מהמשפחות קיבלו הדרכה בשתי השנים. ההדרכה ניתנה על ידי העובדת הסוציאלית של המועדונית או על ידי אחת מהמטפלות המשפחתיות, שעובדות במועדונית בהתנדבות במסגרת ההכשרה המעשית שלהן. ברוב המקרים, ההדרכה התקיימה אחת לשבוע או אחת לשבועיים, וכללה כ- 15 מפגשים בממוצע (הטווח נע בין מפגש אחד לחמישים מפגשים). בנוסף, במשך מספר חודשים במהלך שנה"ל תשס"ג התקיימה קבוצת הורים במועדונית, בשיתוף עם תזונאית שהגיעה מטעם פרויקט של עמותת "אשלים", וכמעט כל ההורים בשנה זו (13 מתוך 14 שהתראיינו) דיווחו שהשתתפו בקבוצה. בשנה"ל תשס"ד לא התקיימה קבוצת הורים.

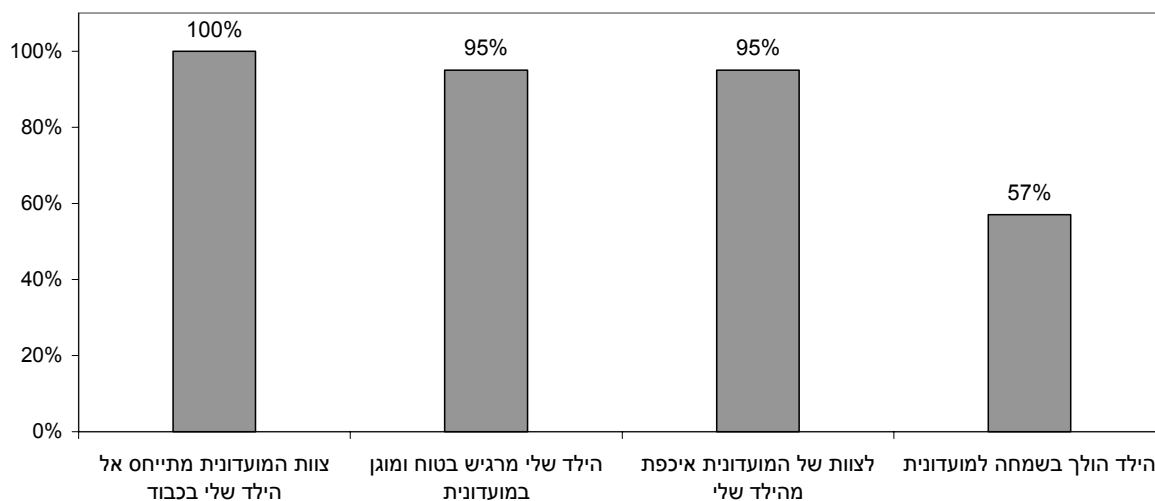
דיווחי ההורים לגבי איכות הקשר עם המועדונית: אופי הקשר עם המועדונית, כפי שנתפס על ידי ההורים, נבדק באמצעות סדרה של היגדים, בהם ההורים התבקשו לאפיין את הקשר שהמועדונית מנהלת אתם ועם ילדיהם. לגבי הקשר עם ההורים עצמם, כפי שניתן ללמוד מתרשים 1, כל ההורים דיווחו שהצוות מתייחס אליהם בכבוד וכמעט כולם חשים שהם יכולים לסמוך על המועדונית כשמתעורר קושי עם הילד (91%), שהם מבינים את דרך הטיפול של המועדונית (91%) ויודעים מה קורה בה (81%). אחוז נמוך יותר של הורים, אם כי עדיין מרביתם (62%), דיווחו גם שהם אכן פונים למועדונית כשיש להם בעיה עם הילד.

תרשים 1. אחוז ההורים שהסכימו עם היגדים חיוביים על הקשר שהמועדונית מקיימת אתם

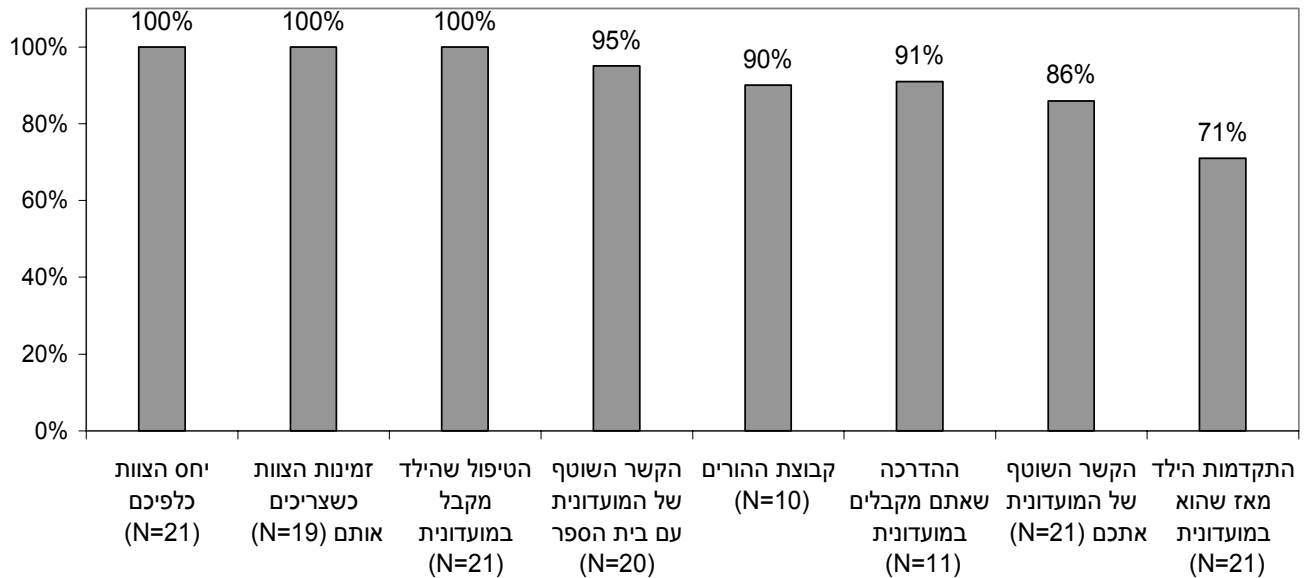
כל הורה התבקש גם לתאר, מנקודת הראות שלו, את הקשר בין המועדון לילד. כפי שניתן ללמוד מתרשים 2, כל ההורים דיווחו שהם חשים, שצוות המועדון מתייחס לילד שלהם בכבוד וכמעט כולם חשים שאיכפת לו מהילד (95%) ושהילד מרגיש בטוח ומוגן במועדון (95%). אחוז יותר נמוך מההורים, (57%) דיווחו שהילד הולך בשמחה למועדון.

תרשים 2. אחוז ההורים שהסכימו עם היגדים חיוביים על הקשר שהמועדון מקיימת עם הילד

שביעות הרצון מן הקשר עם המועדונית: שביעות הרצון של ההורים מהיבטים שונים של הקשר עם המועדונית מוצגת בתרשים 3. הממצאים מצביעים באופן כללי על רמה גבוהה של שביעות רצון מהקשר עם המועדונית. כל ההורים מרוצים מאוד מהיחס של צוות המועדונית כלפיהם, מהזמינות שלהם ומהטיפול שהילד מקבל. עם זאת, מיעוט גדול מקרב ההורים (29%) ציינו שאינם מרוצים מהתקדמות הילד במועדונית.

תרשים 3. אחוז ההורים שהביעו שביעות רצון¹ מהיבטים שונים של המועדונית

משוב מהמורים על הקשר שלהם עם המועדונית

בדומה להורי הילדים, נתבקשו גם המורים בבתי הספר, בהם לומדים ילדי המועדונית, להתייחס להיבטים שונים של הקשר עם המועדונית: קשר בכתב, שיחות טלפוניות, ביקורים של צוות המועדונית בביה"ס, ביקורים של צוות ביה"ס במועדונית ושביעות רצון מן הקשר. הנתונים שיוצגו בהמשך מתייחסים לששת החודשים שקדמו למועד הראיון עם כל מורה.

קשר בכתב: מרבית המרואיינים (82%) דיווחו על קשר בכתב יומיומי עם צוות המועדונית. היתר דיווחו על העדר קשר (שני מקרים) או קשר המתקיים בהתאם לצורך (שני מקרים). הנושאים המרכזיים שהועברו בכתב היו דיווחים של המורים על הכנת שיעורי בית ועל התנהגות הילד בביה"ס.

שיחות טלפוניות: למעלה ממחצית המורים (62%) דיווחו כי לא קיימו שיחות טלפוניות עם המועדונית בששת החודשים שקדמו לזמן ביצוע הראיון וכרבע מהם (23%) דיווחו על ארבע שיחות ומעלה. ברוב המקרים, השיחות התקיימו עם אחת המורות של המועדונית והתמקדו בנושאים לימודיים. חלק

¹ שתי הדרגות העליונות ("מרוצה" או "מרוצה מאוד") בסולם בן 4 דרגות

מהשיחות התנהלו גם עם רכז המועדונים או עם העובדת הסוציאלית, סביב התנהגות או ביקור סדיר בביה"ס או במועדונים.

ביקורים של צוות המועדונים בבית הספר: בראיון האחרון שערכנו עם המורים (בדרך כלל בסוף שנת הלימודים), מרביתם (76%) דיווחו כי צוות המועדונים לא ביקר בבית הספר בחצי השנה האחרונה, אם כי בראיונות קודמים למדנו, שבדרך כלל, הצוות מגיע לבית הספר לראיון אינטייק עם כניסת הילד למועדונים, ולאחר מכן מתקיימים מפגשים רק כאשר מתעורר צורך ספציפי. המפגשים שהתקיימו היו עם מורות של המועדונים ו/או עם העובדת הסוציאלית, לצרכי מעקב או תכנון.

ביקורים של צוותי בתי הספר במועדונים: מן הראיונות עולה כי לא התקיימו ביקורים של צוותי בתי הספר במועדונים, בחצי השנה שקדמה לראיון האחרון. מורים מעטים דיווחו על ביקורים במועדונים קודם לכן.

שביעות רצון של המורים מהקשר עם המועדונים. שביעות הרצון של המורים נבדקה באמצעות השאלה: "באופן כללי עד כמה את מרוצה מהקשר שהיה לך עם צוות המועדונים במהלך חצי השנה האחרונה?". הממצאים הראו שהרוב המכריע של המורים (86%) דיווחו שהיו מרוצים או מרוצים מאוד מקשר זה. כשביעית מהמורים (14%) ציינו שלא היו מרוצים מהקשר עם המועדונים (סימנו את התשובה "מרוצה במידה מועטה" או "מרוצה במידה מועטה מאוד"). עם זאת, עיון בנימוקים שניתנו לשביעות רצון גבוהה מגלה, שבחלק מהמקרים היא נובעת מכך, שהמורה מרוצה מהיעדרו של קשר או מקשר מועט, מאחר שאינה רואה צורך בקשר עם המועדונים או, שבעקבות התנסותה בעבר, היא מעדיפה קשר רחוק. נראה, שבחלק מהמקרים המועדונים מצליחה ליצור קשר טוב של שיתוף פעולה עם המורה ובמקרים אחרים, מסיבות שאינן ברורות לנו, הדבר אינו קורה. בנוסף, נראה שחלק מהמורות אינן תופסות את המועדונים כמרכז טיפולי מקצועי, שמספק מגוון טיפולים ומתאם בין גורמי טיפול וחינוך שונים בקהילה, אלא מתייחסות אליה בעיקר כמקום המסייע בהכנת שיעורים. להלן מספר ציטוטים בעניין זה:

- הקשר במחברת קשר מספק, אין צורך ביותר מכך.
- אני מאוד מרוצה מהקשר הקיים. אני מדברת עם [רכז המועדונים] כמעט כל יום, כשמגיע לאסוף את הילדים.
- הייתי שמחה לו היו באים לביקור. ברור לי כי המועדונים עוקבת ותומכת במה שקורה בביה"ס.
- לא נוצר קשר, מכיוון שלא היה צורך בכך. מבחינתי, המועדונים עוזרת לי בשיעורי בית ובהכנה למבחנים וזה מה שחשוב.
- יש לי קשר טוב ותומך עם העובדת הסוציאלית, שעזרה בפתרון המצוקה של תלמידה באירוע הספציפי.
- אני מרוצה מהמצב כמו שהוא ולא חושבת שקשר אינטנסיבי יותר היה משנה את פני הדברים, שכן אני לא רואה שדברים משתנים אחרי שאני מדווחת למועדונים.
- יש לי קשר טוב עם העובדת הסוציאלית ועם הרכז. יש מעבר טוב יותר של אינפורמציה. יותר שיתוף פעולה בקשר לילד.
- אני מדברת עם רכז המועדונים מידי יום על מצבו של התלמיד והוא היה מספק לי מענה ע"י ענישתו של התלמיד, שהיה חוזר למחרת אחרת. הדברים היו מטופלים.
- הקשר מתקיים רק כאשר קורה משהו חריג, ואז ישנה זמינות של צוות המועדונים.

- אני מצפה ליותר קשר ותיאום מצדם. לפני חודשיים וחצי הופסק הטיפול התרופתי לתלמיד ולא עודכנתי על כך.
 - קיים שיתוף פעולה מלא עם צוות המועדונית, הצוות נענה לצרכים של ביה"ס ומחזק את התלמיד.
 - יש זמינות, יש תגובה מיידית ואני מרגישה שהילד מבין את הקשר בין ביה"ס למועדונית ולכן פועל כך, שכל הגורמים יהיו מרוצים ממנו.
 - בכל בעיה שהתעוררה, המועדונית לקחה יוזמה ופעלה בהתאם לפעולות ביה"ס.
 - הצוות מבצע עבודתו בצורה עקבית ורצינית, ויש למי לפנות כשיש בעיה.
 - אין לי ספק כי אם הייתה לי בעיה הייתי מקבלת מענה מצוות המועדונית.
 - קיים שיתוף פעולה ורצף בין ביה"ס למועדונית בתכני לימוד ונורמות התנהגות.
 - הייתי רוצה שיאפשרו לי ולמורות לבקר במועדונית ולראות כיצד עובדים אתם וכן שיבקר הצוות בכיתה.
- להלן מספר נימוקים שניתנו במקרים של חוסר שביעות רצון מהקשר עם המועדונית :
- אינני מרוצה מהקשר מאחר והוא לא מפרה, אינני מקבלת כל אינפורמציה על הילד מהמועדונית.
 - אני כותבת במחברת הקשר ובמועדונית הם רק חותמים. אני לא יודעת אם הייתה התייחסות ומהי קיוויתי שתהיה המשכיות לביה"ס וזה לא בא לידי ביטוי בפועל.

ג. תוצאות התכנית

הפעילות במועדונית כוונה לשיפור מצב הילדים בשלושה תחומים עיקריים: בעיות בהתנהגות ומצב רגשי, תפקוד נורמטיבי, והישגים לימודיים. מידת ההשגה של תוצאות אלו הוערכה באמצעות דיווח משני מקורות מידע: הורים ומורים.

נספח ה' מציג תיאורי מקרה של כל הילדים, שביקרו במועדונית בשנים תשס"ג ו-תשס"ד ושהו בה שלושה חדשים לפחות. תיאורי המקרה מציגים, לגבי כל ילד, את נקודות המבט של ההורים והמורה על שינויים שחלו במהלך שהותו במועדונית, בתחומים שהוזכרו לעיל. כפי שניתן ללמוד מהתיאורים, התמונה מורכבת מאוד, מאחר שנמצאה שונות רבה בין הילדים, לגבי תחומי השיפור. יתרה מכך, גם לגבי אותו ילד, לא תמיד הייתה עקביות בין מקורות המידע או בין תחומי התוצאה השונים: לדוגמא, המורה דיווחה על שיפור בהתנהגות ועל החמרה במצב רגשי בעוד ההורה דיווח על שיפור במצב רגשי והחמרה בהתנהגות. כאן אנו מציגים מבט על, המסכם את הממצאים הפרטניים המוצגים בתיאורי המקרה, מעבר לילדים ותחומים. הצגה זו נועדה להראות, בכל תחום, את אחוז הילדים, שבמהלך השנים תשס"ג ו-תשס"ד, מצבם היה תקין לאורך זמן או הראה מגמת שיפור, גם אם לא הגיע עדיין לרמה טובה, לפי שני מקורות המידע: הורים ומורים. לוח 1 מציג את אחוז הילדים, שמעיון בדיווחים החוזרים, ניתן ללמוד על שיפור או על מצב תקין לאורך זמן בתחומים: התנהגות, מצב רגשי ותפקוד נורמטיבי (קבלת סמכות ושליטה עצמית).

לוח 1. אחוז הילדים שלגביהם דווח על שיפור לאורך זמן* בארבעה תחומים, לפי מקור מידע

מקור מידע	קבלת סמכות	שליטה עצמית	התנהגות	מצב רגשי
מורה	95%	73%	73%	68%
הורה	67%	67%	33%	81%

* הנתונים מסכמים ראיונות חוזרים עם כל מקור מידע. עם כל ההורים והמורים התקיימו בין שניים לארבעה ראיונות (מלבד הורה אחד, שאתו נערך ראיון אחד).

כפי שניתן ללמוד מהלוח, שני מקורות המידע מדווחים, כמעט בכל התחומים, על אחוז גבוה של ילדים, שלאורך זמן, מצבם היה טוב או היה בכיוון של שיפור. עם זאת, נמצאו הבדלים בין מקורות המידע ובין תחומי התוצאה. המורים, בהשוואה להורים, דיווחו על אחוז גבוה יותר של ילדים, שלאורך זמן מצבם היה טוב או השתפר, בשלושה תחומים: קבלת סמכות (95% מהילדים, לפי המורים לעומת 67%, לפי ההורים), שליטה עצמית (73% לעומת 67%) והתנהגות (73% לעומת 33%). רק לגבי מצב רגשי, יותר הורים ממורים דיווחו לאורך זמן על מצב תקין או שיפור (81% לעומת 68%). יש לציין שבשני תחומים הפער שנמצא בין המורים להורים היה גדול מאוד: קבלת סמכות והתנהגות. ממצא זה מצביע על כך, שהילדים ככל הנראה מתנהגים טוב יותר ומקבלים יותר את סמכות המבוגרים במסגרת החינוכית מאשר בבית. עוד יש לציין, שכשני שלישי מההורים מדווחים על בעיות התנהגות או אף על החמרה בהתנהגות הילד בבית, גם לאחר שהות ארוכה במועדונית.

בנוסף, דיווחי המורים הצביעו על הישגים טובים של ילדי המועדונית בשני המקצועות שנבדקו: גם בחשבון וגם בעברית, דווח שההישגים לאורך זמן של 82% מהילדים היו תקינים או הראו מגמת שיפור.

אשפוזים והוצאות מהבית למסגרות אחרות

אחת המטרות המרכזיות של מועדונית "בני ארזים" הייתה לשמש חלופה לאשפוז בבי"ח פסיכיאטרי ולמנוע או לדחות ככל שניתן הוצאת הילדים למסגרות חוץ ביתיות. בהקשר לכך יש לציין: (א) אף אחד מילדי המועדונית לא הגיע לאשפוז בשנים תשס"ג – תשס"ד. יתירה מכך, שני ילדים הגיעו למועדונית בהמלצת בי"ח פסיכיאטרי כחלופה לאשפוז. (ב) שלושה ילדים מתוך 22 הילדים אחריהם עקבנו (14%) הוצאו מהבית ושניים נוספים (עוד 9%) נמצאו בזמן הכנת הדו"ח בתהליך של הוצאה מהבית. ניתוח של הסיבות להוצאה מהבית הראה, שהסיבה המרכזית לכך הייתה תפקוד ההורים, שלא הצליחו להכיל את הילדים, להציב להם גבולות ובחלק מהמקרים התנהגו באופן שסיכן את הילדים או שלא הצליחו למנוע התנהגויות מסכנות של ילדיהם (תיאור הנסיבות בהן הוצאו ילדים אלו מהבית מופיע בנספח ה'. מספרי הזיהוי שלהם: 2, 12, 13, 15, 19).

שינויים בצריכת תרופות

אחת התוצאות הרצויות שהוגדרו במודל מועדונית "בני ארזים" הייתה הפחתה בצריכת תרופות פסיכיאטריות בבית ובמועדונית. כדי שנוכל לנהל מעקב אחר תוצאה זו פותח טופס דיווח עבור הפסיכיאטר של המועדונית, שהיה אמור לנהל רישום שוטף על סוגי תרופות ומינונים שהילד צרך לאורך זמן שהותו במועדונית. בגלל דיווח חלקי לא ניתן היה להעריך תוצאה זו.

תרומת המועדונית לשיפור ההורות, בעיני ההורים

ההורים נשאלו סדרה של שאלות לגבי תרומת המועדונית לשיפור היכולות ההוריות שלהם. כפי שניתן ללמוד מלוח 2, ההורים מייחסים מידה מסוימת של שיפור בתחום זה לקשר שלהם עם המועדונית, אם כי במרבית המקרים, נראה שהשיפור הנתפס אינו רב. בנוסף, ניתן לראות שאחוז גבוה יותר של הורים מדווחים שהם למדו להתנהג עם הילד ("נכון מאוד" = 43%) ושהם בטוחים יותר בעצמם כהורים (42%), בהשוואה לאחוז ההורים שצינו שהם גם מצליחים לשנות את התנהגות הילד (33%) או להרגיע אותו (24%). כלומר, אחוז גבוה יותר של הורים תופסים עצמם כהורים בטוחים יותר, בהשוואה לאחוז ההורים שדיווחו על שינוי ביכולת שלהם להשפיע על התנהגות הילד ולהרגיעו בפועל.

לוח 2. הערכות ההורים* לגבי תרומת המועדונית להורות

ממוצע	1 לא נכון	2 נכון במידה מסוימת	3 נכון מאוד	
2.3	14%	43%	43%	מהמועדונית למדתי איך להתנהג עם הילד
2.1	29%	29%	42%	מאז שהילד במועדונית אני יותר בטוח בעצמי כהורה
2.1	33%	29%	38%	מאז שהילד במועדונית אני פחות מפחד מהילד ומההתנהגות שלו
2.2	14%	53%	33%	מאז שהילד במועדונית אני מצליח יותר להשפיע על ההתנהגות שלו
2.1	9%	67%	24%	מאז שהילד במועדונית אני מצליח יותר להרגיע אותו

* N=21; הלוח מציג את הממצאים שהתקבלו בראיון האחרון שנערך עם כל הורה, בזמן שהות בנו במועדונית.

ניתוח, שלקח בחשבון את משך השהייה של הילדים במועדונית, העלה, שההורים, שילדיהם שהו במועדונית יותר משנה אחת, דווחו על תרומה גדולה יותר של המועדונית להורות שלהם, בהשוואה להורים, שהתראיינו לאחר שילדיהם שהו שנה אחת בלבד במועדונית. לוח 3 מציג את הממצאים.

לוח 3. אחוז ההורים שדיווחו על שיפור בהורות*, לפי משך שהות הילד במועדונית

שנים במועדונית		
יותר משנה אחת (N=11)	שנה אחת (N=10)	
55%	30%	מהמועדונית למדתי איך להתנהג עם הילד
46%	40%	מאז שהילד במועדונית אני יותר בטוח בעצמי כהורה
45%	30%	מאז שהילד במועדונית אני פחות מפחד מהילד ומההתנהגות שלו
46%	20%	מאז שהילד במועדונית אני מצליח יותר להשפיע על ההתנהגות שלו
27%	20%	מאז שהילד במועדונית אני מצליח יותר להרגיע אותו

* הלוח מציג את אחוז ההורים שהשיבו "נכון מאוד", בסולם בן שלוש דרגות: "נכון מאוד", "נכון במידה מסוימת" ו-"לא נכון".

לבסוף, הושוו הדיווחים, לגבי תרומת המועדונית להורות, של הורים שילדיהם הוצאו מהבית לדיווחים של הורים שילדיהם המשיכו לשהות בבית. לוח 4 מציג את הממצאים.

לוח 4. אחוז ההורים שדיווחו על שיפור בהורות*, לפי מצב ההשמה של הילד לאחר סיום המועדונית

הוצאו מהבית		
כן (N=5)	לא (N=16)	
2.0	2.4	מהמועדונית למדתי איך להתנהג עם הילד
1.8	2.3	מאז שהילד במועדונית אני יותר בטוח בעצמי כהורה
1.8	2.3	מאז שהילד במועדונית אני מצליח יותר להרגיע אותו
1.8	2.3	מאז שהילד במועדונית אני מצליח יותר להשפיע על ההתנהגות שלו
1.6	2.2	מאז שהילד במועדונית אני פחות מפחד מהילד ומההתנהגות שלו

* הסולם בן 3 דרגות 1 = "לא נכון"; 2 = "נכון במידה מסוימת"; ו-3 = "נכון מאוד".

כפי שניתן ללמוד מהלוח, בהתייחס לכל הממדים, הורים של ילדים שנשארו בבית מדווחים שהפיקו יותר מהמועדונית, בהשוואה להורים שילדיהם הוצאו מהבית. הורים אלו מציינים שלמדו יותר איך להתנהג עם ילדיהם, הם בטוחים יותר בעצמם כהורים, פוחדים פחות מילדיהם וגם מצליחים יותר להרגיע אותם ולהשפיע על ההתנהגותם.

סיכום ומסקנות

מועדונית "בני ארזים" הוקמה כדי להציע פתרון חלופי להוצאה מהבית, אם לאשפוז פסיכיאטרי ואם לפנימייה או אומנה, עבור משפחות המתקשות להתמודד עם ילדים המגלים בעיות התנהגות ובעיות רגשיות חמורות. הרעיון להקים מועדונית, הנמצאת בקהילה שבה מתגוררת המשפחה, הונחה על ידי הרציונל, שהוצאה מהבית כרוכה במחיר כבד, מאחר שהיא מרחיקה את הילדים מקהילת השייכות הנורמטיבית שלהם, אינה מאפשרת להוריהם לשפר או לשקם את מיומנויות ההורות שלהם וכאשר, לבסוף, הילדים חוזרים הביתה לאחר ששהו באשפוז או במוסד, ההורים אינם מצוידים בכלים הנדרשים כדי לקלוט אותם חזרה. הטיפול במועדונית, שהוא אינטנסיבי במהותו, בא לספק סביבה מוגנת עבור הילד ולטפל בכל תחומי הבעיה שלו ושל משפחתו תחת קורת גג אחת. המועדונית מציעה מגוון גדול של התערבויות עם הילדים והוריהם בתוך המועדונית ובבתים ועם המורים בקהילה. הדגש העיקרי מושם על שיפור התפקוד של הילדים ושיקום הסמכות ההורית, תוך שימוש בשני כלים טיפוליים מרכזיים: הפעלת סמכות והוראה מתקנת.

הסיכום והמסקנות של דו"ח זה יאורגנו סביב מספר שאלות מרכזיות, שהיו במוקד ההערכה.

1. האם התכנית הגיעה לאוכלוסיית היעד שלה וסיפקה לה את השירותים שתוכננו?

קהל היעד של המועדונית הוא ילדים בגיל בית ספר יסודי, שיש להם שני מאפיינים מרכזיים: בעיות התנהגות קשות והורים המתקשים להפעיל סמכות הורית. הממצאים הראו שכמעט כל הילדים שהגיעו למועדונית אובחנו כסובלים מהפרעת קשב וריכוז עם היפראקטיביות, אופיינו על ידי הפרעות קשות בהתנהגות, למדו בכיתות מיוחדות ונטלו תרופות. בנוסף, למעלה ממחציתם חיו בעת הכניסה למועדונית במשפחות חד הוריות, שבראשן עומדות אמהות. יתירה מכך, בלמעלה משליש של המשפחות דווח על מעורבות של פקיד סעד לחוק נוער, לאחר שרשויות הרווחה הגדירו את הילדים כנמצאים בסיכון. לבסוף, ברוב המשפחות דווח על מערכות יחסים קשות בין ההורים ועל בעיות במסוגלות ההורית שלהם. ממצאים אלו מעידים שהמועדונית אכן קולטת את האוכלוסייה שקבעה לעצמה כאוכלוסיית היעד.

עוד נמצא שהילדים ביקרו במועדונית באופן סדיר, קיבלו טיפולים שונים, חלקם פרטניים וחלקם במסגרת הקבוצה. הנכונות והרצון של צוות המועדונית, ובמיוחד של יוזמת התכנית דר' שולה בלנק, לקבל על עצמם את האחריות לטיפול בילדים המסכנים את עצמם ואחרים, להביא אותם למסגרת המועדונית, להחזיק אותם ולהכיל אותם לאורך זמן, הוא, להערכתנו, ההישג הגדול של מודל ההתערבות. זאת מכיוון שהילדים נמצאו בתוך מסגרת, לא שוטטו בסביבות המסכנות אותם ולא היו מעורבים בהתנהגויות שסיכנו אותם או אחרים. נראה שמרכיבי מודל ההתערבות -- הטיפול האינטנסיבי, מגוון הטיפולים והתאמתם לצרכים של הילדים, היחס הגבוה בין מספר אנשי הצוות למספר הילדים, הגבולות והסמכות הברורים -- רלוונטיים ומתאימים למאפייני הילדים ומשפחותיהם. ספק אם ללא המועדונית, הקהילה (בית + בית ספר) הייתה מסוגלת להתמודד עם התנהגות הילדים.

2. האם המועדונית קיימה קשר שוטף עם ההורים ועם בני הספר בהם לומדים הילדים?

אחד העקרונות של פעילות המועדונית היה יצירת מעגל סגור והדוק של טיפול בין בית הספר, הבית והמועדונית, כדי למנוע אי ביקור סדיר בבית הספר, להבטיח מסרים ברורים ומתואמים בין המטפלים

השונים ולמנוע מניפולציות וניצול פרצות מצד הילד. קיום קשרים שוטפים עם סביבות אלו של הילד, הוגדר, לכן, כחלק אינטגרלי של מודל המועדונית. מן הממצאים אנו למדים שקשר זה אומנם התקיים. מרבית ההורים והמורים דיווחו על קיום קשר שוטף עם צוות המועדונית, כאשר ההורים דיווחו בעיקר על קשר טלפוני והמורים דיווחו בעיקר על קשר בכתב. נראה שתדירות הקשר נקבעה לפי הצורך והשתנתה מילד לילד וגם מתקופה לתקופה אצל אותו ילד. הממצאים גם הצביעו על רמה גבוהה של שביעות רצון של ההורים ושל המורים מהקשר עם המועדונית.

3. האם ההורים קבלו טיפול מצוות המועדונית ומה היו ההשפעות של טיפול זה?

מודל ההתערבות מדגיש את התפקיד שיש לצוות בשיקום הסמכות ההורית ובשיפור התפקוד של הורי הילדים השוהים במועדונית. המועדונית לקחה על עצמה לשמש תחליף לסביבה ההורית הלא מתפקדת, עד שתחיל לתפקד בעקבות הטיפול המוענק על-ידיה. לשם כך, תוכננו התערבויות שונות עבור הורי הילדים. הממצאים מראים, שמרבית ההורים דיווחו שקיבלו הדרכה אישית במועדונית ו/או השתתפו בקבוצות הורים. עם זאת, ולמרות הדיווחים על כך שהצוות התייחס אליהם בכבוד ושהם סומכים על צוות המועדונית כשיש להם קושי עם הילד, השיפור הנתפס ביכולות ההוריות שלהם לא היה גדול. יש לציין שהורים של ילדים שנשארו בבית דיווחו שהפיקו יותר מהמועדונית, בהשוואה להורים שילדיהם הוצאו מהבית, וגם הורים של ילדים ששהו במועדונית יותר משנה דיווחו על שיפור רב יותר מאלה שילדיהם שהו בה רק שנה אחת.

4. אלו שינויים חלו במצב הילדים בתקופת שהותם במועדונית?

הפעילות במועדונית כוונה לשיפור מצב הילדים בשלושה תחומים עיקריים: בעיות בהתנהגות ומצב רגשי, תפקוד נורמטיבי, והישגים לימודיים. התמונה שהתקבלה הייתה מורכבת ולא תמיד נמצאה עקביות בין מקורות המידע או בין תחומי התוצאה השונים. עם זאת, חשוב לציין ששני מקורות המידע (הורים ומורים) דיווחו, כמעט בכל התחומים, על אחוז גבוה של ילדים, שלאורך זמן, מצבם היה טוב או היה במגמת שיפור. בשני תחומים הפער שנמצא בין המורים להורים היה גדול מאוד: קבלת סמכות והתנהגות. הממצאים מצביעים על כך, שהילדים, ככל הנראה, מתנהגים טוב יותר ומקבלים יותר את סמכות המבוגרים במסגרת החינוכית מאשר בבית. עוד יש לציין, שכשני שלישי מההורים מדווחים על קיומן של בעיות התנהגות או אף על החמרה בהתנהגות הילד בבית, גם לאחר שהות ארוכה במועדונית. דבר שיכול להעיד על קושי מתמשך של ההורים להציב גבולות לילדיהם ולהפעיל את סמכותם כאשר הדבר נדרש.

לגבי ההישגים בלימודים, דיווחי המורים הצביעו על הישגים טובים של ילדי המועדונית לאורך זמן בשני המקצועות שנבדקו: חשבון ועברית.

5. האם הוצאו ילדים מהבית במהלך השנתיים בהן התבצע המעקב?

אחת המטרות המרכזיות של מועדונית "בני ארזים" הייתה לשמש חלופה לאשפוז בבי"ח פסיכיאטרי ולמנוע או לדחות ככל שניתן את הוצאת הילדים למסגרות חוץ ביתיות אחרות. בהקשר לכך, יש לציין, שאף אחד מילדי המועדונית לא הגיע לאשפוז בשנים תשס"ג-תשס"ד, אך שלושה ילדים הוצאו מהבית, ובעת עריכת המחקר, שניים נוספים היו בתהליך של הוצאה מהבית. ניתוח הסיבות להוצאה מהבית הראה, שהסיבה המרכזית לכך הייתה תפקוד ההורים, שבזמן שהילדים היו בבית, לא הצליחו להכיל אותם

ולחציב להם גבולות, ובחלק מהמקרים התנהגו באופן שסיכן את הילדים או שלא הצליחו למנוע התנהגויות מסכנות של ילדיהם.

מסקנות והמלצות

במהלך השנים תשס"ג-תשס"ד, צוות המועדונית השקיע מאמצים רבים כדי להפעיל את התכנית על-פי המודל שגובש בסוף שנת תשס"ב, ובאופן כללי, ההורים והמורים מביעים שביעות רצון מאופן התפעול של המועדונית ומהטיפול הניתן בה. עוד ניתן לומר, שמדידות חוזרות הראו כי מצבם של מרבית הילדים היה טוב לאורך זמן או הצביע על מגמת שיפור, ברוב התחומים שנבדקו. מרבית הקשיים דווחו על ידי ההורים ובעיקר בקשר להתנהגות ומשמעת בבית. ההורים גם דיווחו על שיפור מועט, באופן יחסי, בתפקוד ההורי שלהם. באופן כללי, התמונה המתקבלת, אם כן, חיובית.

אנו מציעים מספר המלצות, שחלקן נובעות באופן ישיר מן הממצאים וחלקן עלו בדיון שערכנו עם גבי בתיה ונונו, מנהלת לשכת רווחה מזרח ומרכזת המועדונית לילדים בסיכון, במינהל לשילוב חברתי של עיריית ראשון לציון, והן מתבססות על ההתבוננות שלה מאופן יישום המודל:

1. המועדונית פיתחה שיטות טיפול ייחודיות לטיפול בילדים ומספקת מגוון טיפולים גדול. בהשוואה לכך, הטיפול בהורים פחות מפותח ומושקעים בו פחות משאבים. על כן, אין זה מפתיע שהשיפור שדווח בדפוסי ההורות לא היה גדול, במיוחד בהתחשב במאפייני הרקע הקשים של הורים אלו. הורים שהם חלשים ויש פגיעה קשה בסמכות ההורית שלהם, זקוקים ככל הנראה לטיפול אינטנסיבי יותר ומומחה יותר. אנו מציעים לשקול מחדש אם המועדונית יכולה להתמודד היטב עם הטיפול בהורים, או לחלופין ליצור שותפות עם גורם אחר (אולי יחידה מומחית במחלקה לשירותים חברתיים) המתמחה בעבודה עם הורים, שלרשותו עומדים משאבי ידע, מומחיות וניסיון רבים יותר בהעצמה ובשיקום של הורים חלשים. בשותפות מעין זו, שני הגורמים יעבדו בתיאום, כאשר המועדונית תיקח על עצמה את הטיפול בילדים והגורם השני ייקח על עצמו את הטיפול בהוריהם. בכל מקרה, מומלץ להשקיע משאבים רבים יותר בטיפול בהורים ובפיתוח שיטות חדשניות ויצירתיות לשיקום הסמכות ההורית.
2. מאחר שנמצא שהילדים שהוצאו מהבית הוצאו בשל קשיי ההתמודדות של הוריהם, נראה לנו כי יש מקום להעריך, עוד קודם לקבלת כל ילד למועדונית, את הפוטנציאל לשינוי של ההורים ואת מידת הנכונות שלהם לעבוד לקראת שינוי. אנו ממליצים (א) לאבחן את היכולות והמחויבות של ההורים בתהליך קבלת הילד למועדונית ו-(ב) לערוך חוזה טיפולי ברור עם ההורים שיגדיר, בין השאר, את התפקידים והאחריות שההורים ייקחו על עצמם במהלך השהות של ילדם במועדונית.
3. אחד הממצאים המעניינים שהתקבלו היה הקשר שנמצא בין בעיות התנהגות ובעיות רגשיות, כאשר במקום שבו דווח על ירידה בבעיות התנהגות דווח לא פעם על עלייה בבעיות רגשיות. ניתן להעלות מספר הסברים לממצא מעניין זה. בכל מקרה, אנו ממליצים להיות רגישים לסוגיה זו ולעקוב באופן שיטתי אחר מצב הילדים כדי לזהות מצבים מעין אלו. קיימת סכנה של "התעלמות" מבעיות של דיכאון, הסתגרות ונסיגה, במצבים בהם כל מערך הטיפול מכוון להתמודדות עם בעיות הקשורות להתנהגות מוחצנת.
4. מאחר שמודל הפעולה של מועדונית "בני ארזים" מתבסס על עקרונות של משמעת, סמכות והצבת גבולות יש, לפי הערכתנו, מקום להבנות לתוכו הנחיות ונהלים ברורים יותר, יחד עם מנגנונים של

הדרכה, תיעוד ובקרה, בכל הנוגע לשימוש בכוח פיזי לריסון והרגעה של ילדים. יש חשיבות רבה להכנסת פירוט רב בעניין זה למודל, במיוחד כאשר שוקלים להפיץ את המודל וליישמו במקומות שונים ברחבי הארץ. לדוגמא, מומלץ להכשיר את הצוות ל"אחיזה מרסנת" (הולדינג), לפקח על הפעלת טכניקות מסוג זה ולתעד באופן מפורט כל מקרה שבו הופעלו. ככל שהמודל יהיה מפורט יותר בנושאים אלו, פוחת הסיכוי שיהיה שימוש לרעה באמצעים אלו בעתיד.

5. מודל המועדונית בא לתת פתרון עבור ילדים שקודם לכן לא נמצאו עבורן מסגרות טיפול בקהילה. ככזה יש לו חשיבות עצומה מאחר שהוא ממלא ריק (ואקום) טיפולי. אנו ממליצים להפיץ את המודל ולהפעיל אותו במקומות נוספים כדי לבחון את מידת האפקטיביות שלו גם כאשר הוא מופעל במקומות אחרים ועל ידי צוותים אחרים.

מקורות

- בלנק, ש. (2002). בני ארזים – מרכז קהילתי, חינוכי, טיפולי לילדים בסיכון, למניעת הוצאתם מהבית. בתוך צ. שטיין (עורכת), מעל ומעבר 2: עוד למען ילדים בסיכון. קובץ עבודות של עמיתי אשלים 2001-1998. ירושלים: אשלים – העמותה לתכנון ולפיתוח שירותים לילדים ובני נוער בסיכון ומשפחותיהם.
- Atkins, M.S., Graczyk, P.A., Frazier, S.L., Abdul-Adil, J. (2003). Toward a new model for promoting urban children's mental health: accessible, effective, and sustainable school-based mental health services. *School Psychology Review*, 32(4), 503-514.
- Browne, G., Gafni, A., Roberts, J., Byrne, C., & Majumdar, B. (2004). Effective/efficient mental health programs for school-age children: a synthesis of reviews. *Social Science & Medicine*, 58(7), 1367-1384.
- Chronis, A.M., Fabiano, G.A., Gnagy, E.M., Onyango, A.N., Pelham, W.E.J., Lopez, W.A., Chacko, A., Wymbs, B.T., Coles, E. K., & Seymour, K.E. (2004). An evaluation of the summer treatment program for children with ADHD using a treatment withdrawal design. *Behavior Therapy*, 35(3), 561-585.
- Evans, S.W., Axelrod, J., & Langberg, J.M. (2004). Efficacy of a school-based treatment program for middle school youth with ADHD: Pilot data. *Behavior Modification*, 28 (4), 528-547.
- Glisson, C., Hemmelgarn, A. L. & Post, J. A. (2002). The shortform assessment for children: An assessment and outcome measure for child welfare and juvenile justice. *Research on Social Work Practice*, 12, 82-106.
- Manteruffel, B., Stephens, R.L., & Santiago, R. (2002). Overview of the national evaluation of the comprehensive community mental health services for children and their families program and summary of current findings. *Children's Services: Social Policy Research and Practice*, 5(1), 3-20.
- Mrazek P.J., & Haggerty, R.J. (Eds.). (1994). *Reducing risks for mental disorders: Frontiers for preventive intervention research*. WDC: Institute of Medicine: Committee on Prevention of Mental Disorders. Retrieved December 20, 2004 from the World Wide Web: <http://books.nap.edu/openbook/0309049393/html/index.html>.
- W. K. Kellogg Foundation. (2000). *Logic model development guide*. Battle Creek, Michigan: Author.
- Worrall-Davies A., Cottrell D., & Benson, E. (2004). Evaluation of an early intervention Tier 2 child and adolescent mental health service. *Health and Social Care in the Community*, 12 (2), 119-125.

נספחים

טופס לריכוז ותייעוד מאפייני הרקע של הילד ומשפחתו

טופס 2 – גרסה 1

עם כניסת הילד למועדונית, הרכז ימלא טופס זה. המידע יתקבל משיחה עם ההורים ו/או עם העובד הסוציאלי של המשפחה וכן מהדו"חות האבחוניים של המומחים השונים שהגיעו עם כניסת הילד למועדונית.

שם ממלא הטופס: _____ תפקיד: _____ תאריך: ____ / ____ / ____

א. פרטי רקע על הילד

תאריך לידה ____ / ____ / ____

מין: 1. בן 2. בת

ארץ לידה

1. ישראל

2. מדינות ברית המועצות לשעבר פרט איזה _____

3. אתיופיה

4. אחר. פרט _____

שנת עליה _____

האם שני ההורים חיים?

אם: 1. אם בחיים 2. אם נפטרה

אב: 1. אב בחיים 2. אב נפטר 3. אב לא ידוע

האם הורי הילד חיים ביחד?

1. כן

2. לא

3. לסירוגין

הילד גר היום:

1. בבית, עם שני ההורים

2. בבית, עם אמא

3. בבית, עם אבא

4. במשפחה אומנת

5. אצל משפחה מורחבת, אצל _____

6. אחר _____

מי עוד גר בבית?

אחים _____

סבים _____

_____ דמויות אחרות מהמשפחה המורחבת (פרוט): _____

_____ אחרים (פרוט): _____

שם ביה"ס שבו לומד הילד: _____ כיתה: _____

יישוב: _____

- מהו סוג המסגרת החינוכית?
 1. כיתה רגילה בבית ספר רגיל
 2. כיתה מיוחדת בבית ספר רגיל
 3. בית ספר של החינוך המיוחד
 4. אחר (פרוט) _____

ב. פרטי רקע על ההורים

אב	אם	
		שנת לידה
1. כן 2. לא	1. כן 2. לא	יליד הארץ?
		שנת עליה
		מוצא עדתי
		מספר שנות לימוד
1. כן 2. לא	1. כן 2. לא	האם עובד מחוץ למשק הבית?
		אם כן, היכן ובאיזה תפקיד
1 2 3 4	1 2 3 4	דתיות (1. חרדי, 2. דתי, 3. מסורתי, 4. חילוני)

האם אחד ההורים או שניהם:

אב	אם	
1. לא 2. כן (פרט):	1. לא 2. כן (פרט):	סובלת ממחלה כרונית או נכות
1. לא 2. כן (פרט):	1. לא 2. כן (פרט):	סובלת מפיגור
1. לא 2. כן (פרט):	1. לא 2. כן (פרט):	סובלת ממחלת נפש מאובחנת
1. לא 2. כן (פרט):	1. לא 2. כן (פרט):	סובלת מהפרעת אישיות מאובחנת
1. לא 2. כן (פרט):	1. לא 2. כן (פרט):	אושפז/ה או מאושפז/ת בבית חולים פסיכיאטרי
1. לא 2. כן (פרט):	1. לא 2. כן (פרט):	שהה או שוהה בכלא
1. לא 2. כן (פרט):	1. לא 2. כן (פרט):	עוסק/ת או עסק/ה בעבריינות או בזנות
1. לא 2. כן (פרט):	1. לא 2. כן (פרט):	מכור/ה או היה מכור/ה לסמים או לאלכוהול

המשפחה מתקיימת מ...

- שכר מעבודה 1. לא 2. כן
 - קצבאות ביטוח לאומי 1. לא 2. כן (אלו): _____
 - מקורות אחרים 1. לא 2. כן (אלו): _____

המשפחה גרה ב: 1. במבנה שבבעלותה 2. בשכירות 3. אר (לפרט): _____

כמה חדרים בבית: _____ כמה נפשות גרות בבית? _____

איך היחסים בין ההורים?

1. טובים מאוד
2. סבירים/תקינים
3. בעייתיים
4. בעייתיים מאוד

האם דווח על בעיות בין ההורים?

אלימות פיזית	1. לא	2. כן, פרט _____
נטישה	1. לא	2. כן, פרט _____
צו הרחקה	1. לא	2. כן, פרט _____
בעיה אחרת	1. לא	2. כן, פרט _____

נא לתאר כאן את התפקוד ההורי של ההורים, בהתייחס להבטים הבאים: הכלה של התנהגות הילד, התמודדות אפקטיבית עם בעיות הילד, ארגון סדר יום, הגנת יתר, הזנחה, דחייה, הצבת גבולות והפעלת סמכות הורית.

על בסיס התיאור הנ"ל, כיצד אתה מעריך את המסוגלות ההורית של כל אחד מההורים?

האב	האם
1. יש בעיות חמורות במסוגלות הורית	1. יש בעיות חמורות במסוגלות הורית
2. יש בעיות במסוגלות הורית	2. יש בעיות במסוגלות הורית
3. מסוגלות הורית סבירה	3. מסוגלות הורית סבירה
4. מסוגלות הורית טובה	4. מסוגלות הורית טובה

ג. פרטי רקע על האחים

כמה אחים יש לילד?

_____ אחים מלאים

_____ אחים מצד האב בלבד

_____ אחים מצד האם בלבד

מה מספרו בין האחים? _____

האם אחד או יותר מהאחים:

לומד או למד בחינוך מיוחד	1. לא	2. כן (פרט):
סובל מבעיה נפשית	1. לא	2. כן (פרט):
אושפז בב"ח פסיכיאטרי	1. לא	2. כן (פרט):
סובל מבעיה פיזית	1. לא	2. כן (פרט):
סובל מבעיה שכלית	1. לא	2. כן (פרט):
בעל עבר פלילי	1. לא	2. כן (פרט):
מכור לסמים או אלכוהול	1. לא	2. כן (פרט):
סבל מהתעללות מינית	1. לא	2. כן (מי הפוגע?):
סבל מהתעללות פיזית	1. לא	2. כן (מי הפוגע?):
סבל מהתעללות רגשית	1. לא	2. כן (מי הפוגע?):
נמצא כיום בסידור חוץ ביתי	1. לא	2. כן (פרט):
נמצא בעבר בסידור חוץ ביתי	1. לא	2. כן (סיבת החזרה הביתה):

ד. קשר עם שירותים חברתיים

האם המשפחה מוכרת בשירותי הרווחה?

1. לא

2. כן, מאיזו שנה? _____

האם פקיד סעד מעורב בטיפול בילד או במשפחה?

1. לא

2. כן, איזה פקיד סעד? _____

באיזה ענין? _____

האם הילד ו/או המשפחה נמצאים בקשר עם סוכנויות אחרות (לבד מהמחלקה לשירותים חברתיים)?

1. לא

2. כן (לפרט את הסוכנויות ואת סוגי השירותים המתקבלים מכל סוכנות)

טלפון	סוג השירות	הסוכנות

ה. תיאור המצב של הילד לפני הכניסה למועדונית

מהי הבעיה המרכזית, שבגללה הופנה הילד למועדונית? _____

מהי האבחנה הפסיכיאטרית, לפי ה-DSM, שניתנה לילד קודם לכניסתו למועדונית?

ציר 1:	
ציר 2:	
ציר 3:	
ציר 4:	
ציר 5:	

לפני הכניסה לתכנית, האם דווח שהילד אובחן עם אחת הבעיות הבאות?

☐ קשיים מוטוריים (פרט):
☐ קשיים שפתיים (פרט):
☐ ליקויי למידה (פרט):
☐ מחלה כרונית (פרט):
☐ בעיות רפואיות אחרות (פרט):
☐ תאונות חוזרות, אשפוזים חוזרים - לא פסיכיאטריים (פרט):
☐ אחר (פרט):
☐ אחר (פרט):

לפני הכניסה לתכנית, האם אובחנו או דווחו בעיות לימודיות, התנהגותיות, חברתיות או רגשיות?

גורם מאבחן/ מדווח *	תאריך הבדיקה	תיאור הבעיה

* 1=פסיכיאטר, 2=ניורולוג, 3=רופא אחר, 4=פסיכולוג, 5=מומחים חינוכיים, 6=עו"ס, 7=מורה בב"ס, 8=אחר (לפרט)

1. רקע של טיפולים רפואיים ונפשיים קודם לכניסה למרכז

טיפול תרופתי פסיכיאטרי

שם התרופה	מינון	ממתי (חודש ושנה)	עד מתי (חודש ושנה)

טיפול תרופתי למחלות פיזיות כרוניות

שם התרופה	מינון	ממתי (חודש ושנה)	עד מתי (חודש ושנה)

טיפול רפואי או פסיכיאטרי אחר

סוג טיפול	מסגרת	ממתי (חודש ושנה)	עד מתי (חודש ושנה)

אשפוזים פסיכיאטריים

מסגרת האשפוז	ממתי (חודש ושנה)	עד מתי (חודש ושנה)

אשפוזים אחרים

מסגרת האשפוז	ממתי (חודש ושנה)	עד מתי (חודש ושנה)

השמות חוץ ביתיות של הילד (כולל: מרכזי חירום, משפחות אומנה, שהייה אצל קרובים, פנימיות וכדומה)

מסגרת ההשמה	ממתי (חודש ושנה)	עד מתי (חודש ושנה)

סיבת הסידור

שאלון למורה מחנך של תלמיד המשתתף במועדונית "בני ארזים"

טופס 20 – גרסה 2 – לצרכי הערכה

שם המורה המחנך: _____
 שם פרטי של הילד: _____ שם משפחה: _____
 שם בית-ספר: _____ כיתת לימוד: _____
 תאריך מילוי הטופס: ____ / ____ / ____

1. השגים לימודיים

נא להעריך את מצב הילד בכל אחד מהמקצועות:

יש בעיות קשות	יש בעיות	מצב תקין, "בסדר"	מצב טוב	מצב טוב מאד	
1	2	3	4	5	חשבון
1	2	3	4	5	קריאה
1	2	3	4	5	הבנת הנקרא
1	2	3	4	5	כתיבה
1	2	3	4	5	הבעה בכתב

מקצוע	ציון אחרון	פירוט קשיים והצלחות במקצוע
חשבון		
עברית		

האם יש קשיים, כוחות, יכולות או השגים בולטים, שחשוב שצוות המועדונית ידע לצורך תכנון המשך הטיפול בילד במסגרת המועדונית?

2. תפקוד לימודי

נא לתאר את התפקוד הלימודי של הילד, כפי שבא לידי ביטוי בחודש האחרון:

לעתים קרובות	לפעמים	לעתים רחוקות	בכלל לא	
3	2	1	0	1. משתף פעולה עם ילדים אחרים
3	2	1	0	2. מצליח להרגיע את עצמו כשמתרגז
3	2	1	0	3. משלים משימה עד הסוף
3	2	1	0	4. מבצע מטלות אפילו אם הן לא נעימות
3	2	1	0	5. יודע להתגבר על כשלון
3	2	1	0	6. מתרגז בקלות
3	2	1	0	7. מפריע לאחרים
3	2	1	0	8. מתוסכל בנקל, דרישותיו חייבות להתמלא מיד
3	2	1	0	9. מפגין התפרצויות כעס, שלא ניתנות לחיזוי
3	2	1	0	10. לוקח או חוטף חפצים מאחרים
3	2	1	0	11. מתגרה בבני גילו
3	2	1	0	12. מכה, בועט או דוחף אחרים
3	2	1	0	13. מכריח את בני גילו לעשות דברים בניגוד לרצונם
3	2	1	0	14. מתווכח בצורה כועסת
3	2	1	0	15. הורס רכוש לא שלו
3	2	1	0	16. מקלל, מעליב
3	2	1	0	17. זורק חפצים על אחרים
3	2	1	0	18. מאחר להיכנס לכיתה לאחר הפסקות
3	2	1	0	19. נעדר מהכיתה
3	2	1	0	20. יוצר קשר טוב עם ילדים אחרים
3	2	1	0	21. מרוכז במשימות לימודיות בבי"ס
3	2	1	0	22. נשמע למורים

כמה חברים קרובים יש לילד? 1. אף אחד 2. אחד 3. שניים או שלושה 4. ארבעה או יותר

3. התנהגות ומצב רגשי

לפניך רשימת משפטים המתארים ילדים. השתמש במשפטים אלה כדי לתאר ילד זה עכשיו או כפי שהיה במהלך החודש האחרון. נא להקיף בעיגול את הספרה 2 אם המשפט הוא נכון מאד או נכון לעתים קרובות לגבי הילד. נא להקיף את הספרה 1 אם המשפט נכון במידה מסוימת או נכון לפעמים לגבי הילד. אם המשפט אינו נכון לגבי הילד, ככל הידוע לך, הקף את הספרה 0. נא להשיב על כל השאלות.

0 = לא נכון (ככל הידוע לך) 1 = נכון במידה מסוימת או לפעמים נכון 2 = נכון מאד או נכון לעתים קרובות

2 1 0	1. מתווכח הרבה	2 1 0	25. סובל מכאבי בטן, ללא סיבה רפואית ידועה
2 1 0	2. "משוויץ", שחצן	2 1 0	26. מקיא, ללא סיבה רפואית ידועה
2 1 0	3. מתלונן על בדידות	2 1 0	27. תוקף פיזית אנשים
2 1 0	4. בוכה או עם דמעות בעיניים הרבה פעמים	2 1 0	28. מסרב לדבר
2 1 0	5. מתנהג באכזריות, בריונות, רשעות כלפי אחרים	2 1 0	29. צועק/צורח הרבה
2 1 0	6. דורש תשומת לב רבה	2 1 0	30. נוהג בחשאי (סודיות), שומר הכל בפנים
2 1 0	7. לא מתנהג לפי הכללים	2 1 0	31. לא רוצה ששימו לב אליו, נבוך בקלות
2 1 0	8. משחית/פוגע ברכוש השייך לאחרים	2 1 0	32. עושה הצגות, מתנהג כליצן
2 1 0	9. לא מציית, לא שומע בקול המורים בבית-הספר	2 1 0	33. לא עומד על שלו
2 1 0	10. לא נראה שמרגיש אשמה כשמתנהג לא בסדר	2 1 0	34. בוהה/מסתכל סתם באוויר
2 1 0	11. חושש שעלול לחשוב או לעשות משהו רע	2 1 0	35. גונב
2 1 0	12. חש באי נוחות כשאחרים שמים לב אליו	2 1 0	36. עקשן, 'עושה פרצוף חמוץ', מתעצבן בקלות
2 1 0	13. מרגיש, או מתלונן שאף אחד לא אוהב אותו	2 1 0	37. יש לו שינויים פתאומיים במצב רוח
2 1 0	14. מרגיש חסר ערך או נחות מאחרים	2 1 0	38. מקלל, משתמש בשפה גסה
2 1 0	15. מעורב בקטטות רבות	2 1 0	39. מדבר יותר מדי
2 1 0	16. מסתובב עם כאלה שמסתבכים בצרות	2 1 0	40. מתגרה בילדים אחרים, 'יורד עליהם'
2 1 0	17. מתבודד הרבה עם עצמו	2 1 0	41. מקבל התקפי זעם, 'מתחמם' מהר
2 1 0	18. משקר או מרמה	2 1 0	42. מאיים על אנשים
2 1 0	19. יותר מדי פוחד או חושש מדברים	2 1 0	43. אינו מכבד אחרים
2 1 0	20. מאשים את עצמו יותר מדי	2 1 0	44. פחות מדי פעיל, נע באיטיות או חסר מרץ
2 1 0	21. סובל מעייפות יתר	2 1 0	45. הוא אומלל, עצוב או מדוכא
2 1 0	22. מתלונן על כאבים, ללא סיבה רפואית ידועה	2 1 0	46. מדבר בקול רם במיוחד, קולני
2 1 0	23. סובל מכאבי ראש, ללא סיבה רפואית ידועה	2 1 0	47. לא מעורב עם ילדים אחרים, מסתגר
2 1 0	24. סובל מבחילות, ללא סיבה רפואית ידועה	2 1 0	48. דואג

4. שנויים במצב, בתפקוד ובהשגי הילד

בראייה כוללת, האם את/ה רואה שינוי במצב הילד, בתחומים הבאים, במהלך 6 החודשים האחרונים?

בהתנהגות (משמעת, שמירה על כללים, עבריינות, אלימות וכו')

ירידה ניכרת	ירידה מסוימת	מצב יציב	שיפור מסוים	שיפור רב
1	2	3	4	5

נא לפרט:

במצב רגשי (מצב רוח, דימוי עצמי, עצמאות, בטחון, אופטימיות, חרדה, דיכאון וכו')

ירידה ניכרת	ירידה מסוימת	מצב יציב	שיפור מסוים	שיפור רב
1	2	3	4	5

נא לפרט:

במצב חברתי (מעמד בחברה [מנהיג, מקובל, דחוי, נגרר, בודד], יחס לילדים אחרים, יכולת לשתף פעולה)

ירידה ניכרת	ירידה מסוימת	מצב יציב	שיפור מסוים	שיפור רב
1	2	3	4	5

נא לפרט:

בהשגים למודיים

ירידה ניכרת	ירידה מסוימת	מצב יציב	שיפור מסוים	שיפור רב
1	2	3	4	5

נא לפרט:

בתפקוד למודי (ביקור סדיר, הכנת שיעורים, ריכוז, משמעת, מוטיבציה לימודית)

ירידה ניכרת	ירידה מסוימת	מצב יציב	שיפור מסוים	שיפור רב
1	2	3	4	5

נא לפרט:

אם הבחנת בשינויים במצב הילד באחד או יותר מהתחומים, למה ניתן לייחס אותם, לפי הערכתך?

ג. הקשר עם המועדונית

שיחות טלפון

מס' פעמים בששת החודשים האחרונים	0	1	2	3	+4
---------------------------------	---	---	---	---	----

עם מי התנהלו שיחות הטלפון ואלו תכנים מרכזיים נדונו בהן?

ביקורים של צוות מהמועדונית בביה"ס

מס' פעמים בששת החודשים האחרונים	0	1	2	3	+4
---------------------------------	---	---	---	---	----

מי מצוות המועדונית ביקר בביה"ס, עם מי נפגשו ואלו תכנים מרכזיים נדונו במפגשים אלה?

ביקורים של צוות ביה"ס במועדונית

מס' פעמים בששת החודשים האחרונים	0	1	2	3	+4
---------------------------------	---	---	---	---	----

מי מצוות ביה"ס ביקר במועדונית, עם מי נפגשו ואלו תכנים מרכזיים נדונו במפגשים אלה?

קשר בכתב בין ביה"ס למועדונית (מחברת קשר ותכתובות אחרות)

באיזו תדירות התקיים הקשר בששת החודשים האחרונים?

אלו תכנים מרכזיים הועברו בכתב?

באופן כללי עד כמה את מרוצה מהקשר שהיה לך עם צוות המועדונית במהלך חצי השנה האחרונה?

מרוצה במידה מועטה מאד	מרוצה במידה מועטה	מרוצה במידה מועטה	מרוצה מאד
1	2	3	4

נא לפרט:

האם יש עוד משהו שחשוב שנדע על הילד, המשפחה, המועדונית או הקשר שהיה לך עם המועדונית?

שאלון להורה של ילד המשתתף במועדונית "בני ארזים"

טופס 21 – גרסה 1 – לצרכי הערכה

תאריך הראיון: ___ / ___ / ___

שם פרטי של הילד: _____ שם משפחה: _____

שם האם: _____ שם האב: _____

מספרי טלפון: _____

כתובת: _____

א. הקשר עם המועדונית

שיחות טלפון

האם היו לך בששת החודשים האחרונים שיחות טלפון עם מישהו מהמועדונית? אם כן, מי יזם, כמה פעמים, ובאילו נושאים?

קשר בכתב בין הבית למועדונית (מחברת קשר ותכתובות אחרות)

מה היתה תדירות הקשר בכתב בששת החודשים האחרונים?

אלו תכנים מרכזיים הועברו בכתב?

ביקורים של צוות המועדונית בבית

+4	3	2	1	0	מס' פעמים בששת החודשים האחרונים
----	---	---	---	---	---------------------------------

מי מצוות המועדונית ביקר בבית ולאילו מטרות?

ביקורים שלך במועדונית

בששת החודשים האחרונים, האם קבלת ייעוץ או הדרכה אישית מצוות המועדונית לגבי הטיפול בילד?

1. לא 2. כן, כמה פעמים? _____ באיזו תדירות? _____

בששת החודשים האחרונים, האם השתתפת בקבוצת הורים?

1. לא 2. כן, כמה פעמים? _____ באיזו תדירות? _____

בסך-הכל, בהתייחס לששת החודשים האחרונים, עד כמה את/ה מרוצה...

לא רלוונטי * לא	לא מרוצה	מרוצה במידה מועטה	מרוצה	מרוצה מאד	
0	1	2	3	4	מהטיפול שהילד מקבל במועדונית
0	1	2	3	4	מההתקדמות של הילד מאז שהוא במועדונית
0	1	2	3	4	מהקשר השוטף של המועדונית אתכם
0	1	2	3	4	מההדרכה שאתם מקבלים במועדונית
0	1	2	3	4	מקבוצת ההורים
0	1	2	3	4	מהיחס של צוות המועדונית כלפיכם
0	1	2	3	4	מהזמינות של צוות המועדונית כשאתם צריכים אותם
0	1	2	3	4	מהקשר השוטף של המועדונית עם בית הספר

* לא קיבלו או לא היו צריכים את השירות או הטיפול הזה

מתוך ההכרות שלך עם המועדונית, עד כמה המשפטים הבאים מתארים נכון את המועדונית ואת מה שעבר עליך ועל הילד...

לא נכון	נכון במידה מסוימת	נכון מאד	
1	2	3	1. מהמועדונית למדתי איך להתנהג עם הילד
1	2	3	2. מאז שהילד במועדונית, הוא יותר נותן אמון באחרים
1	2	3	3. מאז שהילד במועדונית אני יותר בטוח בעצמי כהורה
1	2	3	4. מאז שהילד במועדונית אני פחות מפחד מהילד ומההתנהגות שלו
1	2	3	5. אני יודע שאני יכול לסמוך על המועדונית כשאני נתקל בקושי עם הילד
1	2	3	6. כשיש לי בעיה עם הילד אני פונה לצוות המועדונית
1	2	3	7. הילד שלי מרגיש בטוח ומוגן במועדונית
1	2	3	8. צוות המועדונית מתייחס אל הילד שלי בכבוד
1	2	3	9. לצוות של המועדונית איכפת מהילד שלי
1	2	3	10. צוות המועדונית מתייחס אלי בכבוד
1	2	3	11. מאז שהילד במועדונית אני מצליח יותר להרגיע אותו
1	2	3	12. מאז שהילד במועדונית אני מצליח יותר להשפיע על ההתנהגות שלו
1	2	3	13. מאז שהילד במועדונית הוא מצליח לעשות יותר דברים
1	2	3	14. מאז שהילד במועדונית הוא יותר בטוח בעצמו
1	2	3	15. מאז שהילד במועדונית הוא מאמין יותר ביכולת שלו להצליח
1	2	3	16. הילד הולך בשמחה למועדונית
1	2	3	17. דרך הטיפול שהמועדונית מציעה מובנת וברורה לי
1	2	3	18. צוות המועדונית עובד בתיאום מלא עם המשפחה
1	2	3	19. צוות המועדונית עובד בתיאום מלא עם בית הספר
1	2	3	20. אני יודע מה קורה במועדונית בשעות הפעילות

האם בששת החודשים האחרונים, פניתם בבקשת עזרה (ייעוץ, הדרכה, טיפול נפשי או טיפול תרופתי) לשירות או איש מקצוע בקהילה?

1. לא
2. כן (לפרט למי פנו, למה, מה ביקשו, מה קיבלו)

הגורם אליו פנו	פרטי הפנייה

ב. מצב הילד

כמה חברים קרובים יש לילד? 1. אף אחד 2. אחד 3. שניים או שלושה 4. ארבעה או יותר
 איך _____ [שם הילד]...

טוב מאד	טוב	בסדר	יש בעיות	יש בעיות קשות	לא רלוונטי*	
5	4	3	2	1	0	א. מסתדר עם אחיו ואחיותיו?
5	4	3	2	1	0	ב. מסתדר עם ילדים אחרים?
5	4	3	2	1	0	ג. מתנהג עם אמא?
5	4	3	2	1	0	ד. מתנהג עם אבא?
5	4	3	2	1	0	ה. שומע בקול האם?
5	4	3	2	1	0	ו. שומע בקול האב?
5	4	3	2	1	0	ז. משחק ועובד לבד?
5	4	3	2	1	0	ח. מצליח להרגיע את עצמו כשמתרגז?
5	4	3	2	1	0	ט. משלים משימה עד הסוף?
5	4	3	2	1	0	י. מבצע מטלות אפילו אם הן לא נעימות?
5	4	3	2	1	0	יא. יודע להתגבר על כשלון?

* לסמן אם אין אחים, אין אב, אין אם, או אין חברים

האם יש לילד קשיים, כוחות, יכולות או השגים בולטים?

2. התנהגות ומצב רגשי

לפניך רשימת משפטים המתארים ילדים. השתמש במשפטים אלה כדי לתאר ילד זה עכשיו או כפי שהיה במהלך החודש האחרון. נא להקיף בעיגול את הספרה 2 אם המשפט הוא נכון מאד או נכון לעתים קרובות לגבי הילד. נא להקיף את הספרה 1 אם המשפט נכון במידה מסוימת או נכון לפעמים לגבי הילד. אם המשפט אינו נכון לגבי הילד, ככל הידוע לך, הקף את הספרה 0. נא להשיב על כל השאלות.

0 = לא נכון (ככל הידוע לך) 1 = נכון במידה מסוימת או לפעמים נכון 2 = נכון מאד או נכון לעתים קרובות

2 1 0	1. מתווכח הרבה	2 1 0	25. סובל מכאבי בטן, ללא סיבה רפואית ידועה
2 1 0	2. "משוויץ", שחצן	2 1 0	26. מקיא, ללא סיבה רפואית ידועה
2 1 0	3. מתלונן על בדידות	2 1 0	27. תוקף פיזית אנשים
2 1 0	4. בוכה או עם דמעות בעיניים הרבה פעמים	2 1 0	28. מסרב לדבר
2 1 0	5. מתנהג באכזריות, בריונות, רשעות כלפי אחרים	2 1 0	29. צועק/צורח הרבה
2 1 0	6. דורש תשומת לב רבה	2 1 0	30. נוהג בחשאי (סודיות), שומר הכל בפנים
2 1 0	7. לא מתנהג לפי הכללים	2 1 0	31. לא רוצה ששימו לב אליו, נבוך בקלות
2 1 0	8. משחית/פוגע ברכוש השייך לאחרים	2 1 0	32. עושה הצגות, מתנהג כליצן
2 1 0	9. לא מציית, לא שומע בקול המורים בבית-הספר	2 1 0	33. לא עומד על שלו
2 1 0	10. לא נראה שמרגיש אשמה כשמתנהג לא בסדר	2 1 0	34. בוהה/מסתכל סתם באוויר
2 1 0	11. חושש שעלול לחשוב או לעשות משהו רע	2 1 0	35. גונב
2 1 0	12. חש באי נוחות כשאחרים שמים לב אליו	2 1 0	36. עקשן, 'עושה פרצוף חמוץ', מתעצבן בקלות
2 1 0	13. מרגיש, או מתלונן שאף אחד לא אוהב אותו	2 1 0	37. יש לו שינויים פתאומיים במצב רוח
2 1 0	14. מרגיש חסר ערך או נחות מאחרים	2 1 0	38. מקלל, משתמש בשפה גסה
2 1 0	15. מעורב בקטטות רבות	2 1 0	39. מדבר יותר מדי
2 1 0	16. מסתובב עם כאלה שמסתבכים בצרות	2 1 0	40. מתגרה בילדים אחרים, 'יורד עליהם'
2 1 0	17. מתבודד הרבה עם עצמו	2 1 0	41. מקבל התקפי זעם, 'מתחמם' מהר
2 1 0	18. משקר או מרמה	2 1 0	42. מאיים על אנשים
2 1 0	19. יותר מדי פוחד או חושש מדברים	2 1 0	43. אינו מכבד אחרים
2 1 0	20. מאשים את עצמו יותר מדי	2 1 0	44. פחות מדי פעיל, נע באיטיות או חסר מרץ
2 1 0	21. סובל מעייפות יתר	2 1 0	45. הוא אומלל, עצוב או מדוכא
2 1 0	22. מתלונן על כאבים, ללא סיבה רפואית ידועה	2 1 0	46. מדבר בקול רם במיוחד, קולני
2 1 0	23. סובל מכאבי ראש, ללא סיבה רפואית ידועה	2 1 0	47. לא מעורב עם ילדים אחרים, מסתגר
2 1 0	24. סובל מבחילות, ללא סיבה רפואית ידועה	2 1 0	48. דואג

3. שינויים במצב, בתפקוד ובהשגי הילד במהלך השנה האחרונה

בראייה כוללת, האם את/ה רואה שינוי במצב הילד, בתחומים הבאים, בששת החודשים האחרונים?

בהתנהגות (משמעת, שמירה על כללים, עבריינות, אלימות וכו')

ירידה ניכרת	ירידה מסוימת	מצב יציב	שיפור מסוים	שיפור רב
1	2	3	4	5

נא לפרט:

במצב רגשי (מצב רוח, דימוי עצמי, עצמאות, בטחון, אופטימיות, חרדה, דיכאון וכו')

ירידה ניכרת	ירידה מסוימת	מצב יציב	שיפור מסוים	שיפור רב
1	2	3	4	5

נא לפרט:

במצב חברתי (מעמד בחברה [מנהיג, מקובל, דחוי, נגרר, בודד], יחס לילדים אחרים, יכולת לשתף פעולה)

ירידה ניכרת	ירידה מסוימת	מצב יציב	שיפור מסוים	שיפור רב
1	2	3	4	5

נא לפרט:

בתפקוד למודי (ביקור סדיר, הכנת שיעורים, ריכוז, משמעת, מוטיבציה לימודית)

ירידה ניכרת	ירידה מסוימת	מצב יציב	שיפור מסוים	שיפור רב
1	2	3	4	5

נא לפרט:

אם הבחנת בשינויים במצב הילד באחד או יותר מהתחומים, למה ניתן לייחס אותם, לפי הערכתך?

נספח ד': לוחות

לוח 1. מאפייני רקע ופרטי השהות במועדונית (מעודכן לחודש 08/2004)

מס' זיהוי	מין	שנת לידה	ארץ לידה	סוג מסגרת חינוכית	מועד הכניסה למועדונית	מועד יציאה מהמועדונית	חודשים במועדונית
2	ז	1993	ישראל	כיתה מיוחדת	09/2001	08/2003	24
5	נ	1994	ישראל	כיתה מיוחדת	09/2001	08/2004	36
7	ז	1994	ישראל	כיתה רגילה	12/2001	08/2004	33
8	ז	1991	ישראל	כיתה מיוחדת	05/2002	06/2003	14
11	נ	1995	ישראל	כיתה מיוחדת	11/2001	07/2003	21
12	נ	1992	ישראל	כיתה מיוחדת	01/2002	08/2003	20
13	נ	1991	ישראל	כיתה מיוחדת	09/2000	08/2003	36
14	ז	1991	אוקראינה	כיתה מיוחדת	09/2000	ממשיך (כפרטי)	ממשיך
15	ז	1992	ישראל	כיתה מיוחדת	09/1999	04/2004	56
16	ז	1996	ישראל	כיתה מיוחדת	10/2002	ממשיך	ממשיך
18	ז	1993	אוקראינה	כיתה מיוחדת	10/2002	ממשיך	ממשיך
19	ז	1992	ישראל	בי"ס מיוחד	09/2002	06/2003	11
20	ז	1994	ישראל	כיתה רגילה	09/2002	ממשיך	ממשיך
21	ז	1992	ישראל	כיתה מיוחדת	12/2002	01/2004	14
22	ז	1992	ישראל	כיתה מיוחדת	11/2002	08/2003	10

לוח 1. מאפייני רקע ופרטי השהות במועדונית (המשך)

מס' זיהוי	מין	שנת לידה	ארץ לידה	סוג מסגרת חינוכית	מועד הכניסה למועדונית	מועד יציאה מהמועדונית	חודשים במועדונית
23	ז	1993	ישראל	כתה מיוחדת	09/2003	ממשיך	ממשיך
24	ז	1995	ישראל	כתה מיוחדת	09/2003	ממשיך	ממשיך
26	ז	1995	ישראל	כיתה רגילה	09/2003	ממשיך	ממשיך
28	ז	1991	אוקראינה	כתה מיוחדת	11/2003	08/2004	10
29	ז	1992	ישראל	כיתה רגילה	11/2003	ממשיך	ממשיך
30	ז	1994	ישראל	כיתה רגילה	11/2003	ממשיך	ממשיך
32	ז	1997	ישראל	כתה מיוחדת	01/2004	ממשיך	ממשיך

לוח 2. אבחנות, בעיות וטיפול תרופתי בעת הכניסה למועדונית

ילד	הבעיות המרכזיות שבגללן הופנה הילד למועדונית	אבחנה פסיכיאטרית	טיפול תרופתי
2	חוסר מודעות לסכנות ולתוצאות מעשיו: התפרצויות לכביש, טיפוס על סורגים במרפסת	ADD	ריטלין
5			
7	עשיית צרכים, הקאות, הכאות, צלקות, השתטחות על הרצפה והכביש	אנקופרזיס	-
8	אין מידע בתיק	CD, ADHD	ריטלין פרימוניל
11	חוסר שקט, המלווה בבכי על כל דבר קטן שלא קיבלה. חוסר יכולת לדחות סיפוקים	ADHD	ריטלין רספרידל
12	אי ביקור בביה"ס, גילויים של אי שקט והפרעות שינה, רמת חרדה גבוהה, קשיים במוטוריקה עדינה וקשיים בהתארגנות מרחבית	GAD (הפרעת חרדה)	קלונקס קסנקס ריטלין
13	בעיות התנהגות קשות, התפרצויות זעם וקושי של ההורים להתמודד עמן	CD	-
14	הפרעות התנהגות קשות ובביה"ס. ההורים עובדים שעות ארוכות ואינם מתמודדים עם בעיות אלו	ADHD	-
15	ליקויי למידה ובעיות התנהגות על רקע רגשי. תפקוד לקוי של האם	ADD + ליקויי למידה	-
16	היפראקטיביות, הפרעות אכילה, הפרעות רגשיות והתנהגותיות	היפר - אקטיביות	-
18	קשיים לימודיים, חיטוט בתיקים של ילדים וגניבת כסף מארנק המורה	לא צוין	-
19	ADHD, קשיים רגשיים והתנהגותיים, התפרצויות זעם, ניסיונות לפגוע בעצמו ובאחרים	ADHD	-
20	התפרצויות אלימות בבית, חיפוש סכנות וריגושים, עישון סיגריות בשכונה. תפקד כמנהיג שלילי, איים על ילדים אחרים ועל גדולים	ADHD	-
21	שוטטות ומעורבות בפעילויות פליליות: פורץ למכוניות, שורף פחים. טווח קשב וריכוז נמוך מאוד	ADHD	-

לוח 2. אבחנות, בעיות וטיפול תרופתי בעת הכניסה למועדונית (המשך)

ילד	הבעיות המרכזיות שבגללן הופנה הילד למועדונית	אבחנה פסיכיאטרית	טיפול תרופתי
22	הפרעות התנהגות קשות בביה"ס, התנהגויות מסכנות: הכניס ראשו בין הסורגים, התפרץ לכביש, משחק עם זכוכיות שבורות, משוטט בקניון בשעות אחה"צ לבד. גניבות, חוסר שיפוט והפנמה	ADHD	ריטלין
23	שוטטות, התנהגות לא הולמת, חוסר שליטה, דימוי עצמי נמוך, התנהגויות מסוכנות ומסכנות, קושי בהכלה של ההורים.	ADHD	ריטלין
24	האם מתקשה להתמודד עמו ולהציב לו גבולות, אימפולסיבי, סף תסכול נמוך.	ADHD	ריטלין, הלידול
26	חוסר שקט, תזזיתיות, התפרצויות זעם וחוסר שליטה בהתנהגות.	ADHD	ריטלין
28	שוטטות, עישון, התחברות עם חברות רחוב, שתיית משקאות אלכוהוליים.	ADHD	ריטלין
29	בעיות בדימוי עצמי, בעיות רגשיות וקושי לקבל סמכות.	ADHD, CD	ריטלין
30	שוטטות, הזנחה, בעיות התנהגות, קושי של האם להיות דמות סמכות ומכילה.	ADHD	ריטלין
32	משפחה רב בעייתית שלא עונה על צרכיו של הילד, לא מציבה גבולות, לילד קשיים רגשיים, בעיות קשב וריכוז, סיכון עצמי, קושי בדחיית סיפוקים.	ADHD, אנקופרזיס והרטבה	ריטלין

תיאורי מקרה

מספר זיהוי	2
שם	ש.א.
מין	בן
סוג מסגרת חינוכית	כיתה מיוחדת בבית ספר רגיל
גיל בעת הכניסה למועדונית	7.9
תאריך כניסה	9/2001
תאריך יציאה	8/2003
חודשים במועדונית עד ליציאה	23
ההורים שאתם גר הילד	האם
מספר הילד בין האחים	3 מתוך 4
אבחנה	הפרעת קשב וריכוז עם היפראקטיביות

רקע משפחתי

משפחה יוצאת אתיופיה עם רקע של אלימות מצד האב כלפי האם, שבעקבותיה האם שהתה מספר חודשים במקלט לנשים מוכות. מטופס הרקע ניתן ללמוד שהאם מתקשה להציב גבולות ושיש בעיות במסוגלות ההורית שלה. האם מדווחת, שבשנים האחרונות למשפחה אין קשר עם האב והיא מאוששת את האבחנה לגבי התפקוד ההורי שלה ומציינת כי הילד, שמסתובב בחברת ילדים שליליים וגונב מחנויות, אינו מקשיב לה. לדבריה, הוא מגיע הביתה בשעות המאוחרות של הלילה, מדאיג אותה מאוד והיא איננה מסוגלת להתמודד עם התנהגותו. לכן, היא החליטה להוציא את הילד מהבית לפנימייה. לבד מכך, היא מוסיפה, כי בסך הכל, ש. הוא ילד טוב, קשור אליה ומביע דאגה כלפיה.

שינויים במצב הילד מאז הכניסה למועדונית

מספר ראיונות עם הורים	מספר ראיונות עם מורים	מספר חודשים לאחר הכניסה למועדונית בעת הראיון הראשון	משך חודשי המעקב
1	3	9	12

ש. הופנה למועדונית בגלל דיווחים על דפוס התנהגות שסיכן אותו (התפרצות לכביש, טיפוס על סורגי המרפסת) ועל חוסר מודעות להשלכות שיכולות להיות לדפוס התנהגות זה. כשנה לאחר הכניסה למועדונית, האם מדווחת על קבלת סמכות ושליטה עצמית תקינים יחד עם בעיות התנהגות קשות (גניבה, התרועעות עם ילדים שליליים, ווכחנות, התקפי זעם, איומים). מדיווחי המורים, במהלך השנה הראשונה והשנייה במועדונית, מעבר לראיונות השונים, ניתן ללמוד שהילד תפקד היטב בבית-הספר ואף השתפר בכל התחומים, לבד מבעיות התנהגות, שדווחו בראיון הראשון בלבד והשתפרו לאחר מכן, ובעיות רגשיות

(בדידות, התבודדות, מבוכה וסימפטומים סומטיים שונים), שדווחו לראשונה בראיון האחרון, לאחר כמעט שנתיים במועדונית. לדברי המורה, לאחר שש. התבשר כי יצא לפנימייה נצפה אצלו אי שקט.

ש. הוצא לפנימייה קהילתית, בגלל יכולת נמוכה של הבית להציב לו גבולות ולשלוט בהתנהגויות המסכנות שלו (בשעת גניבה רץ לכביש ונפגע ממכונית). הוא ממשיך ללמוד בכיתה מיוחדת בבית הספר בו למד לפני שהוצא מהבית, כאשר בחלק מהמקצועות הוא משולב בכיתה רגילה. הדיווח מהפנימייה מצביע על הסתגלות טובה ועל מצב טוב מאוד.

מספר זיהוי	5
שם	ח.א.
מין	בת
סוג מסגרת חינוכית	כיתה מיוחדת בבי"ס רגיל
גיל בעת הכניסה למועדונית	6.7
תאריך כניסה	9/2000
תאריך יציאה	8/2004
חודשים במועדונית עד ליציאה	47
ההורים שאתם גר הילד	עם האם
מספר הילד בין האחים	2 מתוך 2

רקע משפחתי

ח. גרה עם אמה, כאשר היחסים בין הוריה בעייתיים ביותר. כמו כן דווח על בעיות בתפקוד ההורי של שני שני ההורים.

שינויים במצב הילד מאז הכניסה למועדונית

מספר ראיונות עם הורים	מספר ראיונות עם מורים	מספר חודשים לאחר הכניסה למועדונית בעת הראיון הראשון	משך חודשי המעקב
2	2	25	9

נמצאה עקביות בראיונות השונים, שהתקיימו עם ההורים והמורה בשנה השלישית של שהות הילדה במועדונית. לפי דיווחיהם, לאחר שנתיים במועדונית היו לח. עדיין בעיות בתחום החברתי, בהתנהגות ובתחום הרגשי אך בשנה השלישית חל שיפור ניכר בתחומים אלו עד לרמה נורמטיבית. ח. הפסיקה להתנהג בבירונות כלפי ילדים, הפסיקה לשקר ולגנוב והיא מקבלת יותר סמכות. עם זאת, עדיין היא מתקשה בעברית וקיימות עדיין בעיות בשליטה עצמית ובעיקר בהתמודדות עם כשולן ובביצוע מטלות לימודיות. ח. הוצאה מהמסגרת של החינוך המיוחד והשתלבה בחלק מהמקצועות בכיתות רגילות.

לאחר שח. עזבה את המועדונית היא הוכנסה למועדונית רגילה. ח. לא השתלבה במועדונית, אליה הועברה, בעיקר מאחר שהילדים האחרים לעגו למגבלות הפיסיות שלה והציקו לה. היא הוצאה מהמועדונית והועברה למסגרת של המתנ"ס, שם נקלטה והדיווחים מצביעים שתפקודה טוב.

מספר זיהוי	7
שם	א.צ.
מין	בן
סוג מסגרת חינוכית	כיתה מיוחדת בבי"ס רגיל
גיל בעת הכניסה למועדונית	7.8
תאריך כניסה	12/2001
תאריך יציאה	8/2004
חודשים במועדונית עד ליציאה	32
ההורים שאתם גר הילד	עם שני ההורים
מספר הילד בין האחים	2 מתוך 3
אבחנה	אי שליטה בסוגרים

רקע משפחתי

א. מתגורר עם שני הוריו. מערכת היחסים בין ההורים בעייתית ביותר והאב נהג להכות את האם ולעיתים גם את הילדים. האם הגישה תלונה למשטרה באמצע שנת 2002, שבעקבותיה החל תהליך של שיקום חיי הנישואים. מטופס נתוני הרקע ניתן ללמוד על מסוגלות הורית סבירה של האם ועל קיומן של בעיות קשות במסוגלות ההורית של האב.

שינויים במצב הילד מאז הכניסה למועדונית

מספר ראיונות עם הורים	מספר ראיונות עם מורים	מספר חודשים לאחר הכניסה למועדונית בעת הראיון הראשון	משך חודשי המעקב
4	4	11	19

א. הופנה למועדונית בעקבות אי שליטה בסוגרים והקאות ובעקבות גילויי אלימות כלפי אחרים והתקפות זעם, שהתבטאו בהשתטחות על הרצפה והכביש. לפי דיווחי האם והמורה, במהלך השנתיים האחרונות לשהותו במועדונית הילד גילה שליטה עצמית טובה ולא היו לו בעיות רגשיות. בכל ארבעת הראיונות שהתקיימו עם שני מקורות המידע, דווח על בעיות התנהגות, כאשר המורה מדווחת על חומרת בעיות קשה יותר מהאם ומציינת בעיקר דפוס שבו הילד מתגרה בילדים אחרים ומתקוטט אתם. בהתייחס למשמעת, המורה מדווחת על רמה טובה ויציבה, לעומת האם שדיווחה בראיון האחרון על התדרדרות. לגבי ההישגים הלימודיים, נמצא שמצבו בחשבון בסדר ובעברית אמנם חל שיפור אך הוא עדיין מתקשה.

מספר זיהוי	8
שם	נ.ב.
מין	בן
סוג מסגרת חינוכית	כיתה מיוחדת בבי"ס רגיל
גיל בעת הכניסה למועדונית	10.7
תאריך כניסה	9/2001
תאריך יציאה	6/2003
חודשים במועדונית עד ליציאה	21
ההורים שאתם גר הילד	עם האם
מספר הילד בין האחים	3 מתוך 4
אבחנה	הפרעת קשב וריכוז עם היפראקטיביות + הפרעת התנהגות

רקע משפחתי

הוריו של נ. גרושים, שממשיכים לנהל ביניהם מערכת יחסים בעייתית. נ. גר עם האם ומקיים קשר קבוע עם האב, מידי פעם במהלך השבוע וברוב סופי השבוע. המסוגלות ההורית הן של האב והן של האם הוערכה כסבירה. דווח שהאב קשוח עם נ. מחד, אך מתקשה להציב לו גבולות מאידך. גם האם, לפי הדיווח, מתקשה להציב לילד גבולות והיא "רכה אתו ומרחמת עליו" בשל היחס הנוקשה שהוא מקבל מאביו. האם דיווחה כי היא חסרה כלים יעילים להתמודדות עם הילד (והמשיכה לדווח על כך גם בראיון האחרון, לאחר שנ. שהה שנתיים במועדונית).

שינויים במצב הילד מאז הכניסה למועדונית

מספר ראיונות עם הורים	מספר ראיונות עם מורים	מספר חודשים לאחר הכניסה למועדונית בעת הראיון הראשון	משך חודשי המעקב
3	3	9	25

נ. הופנה למועדונית עקב קשיי קשב וריכוז, חוסר שליטה ואימפולסיביות. הוא אובחן כסובל מהפרעת קשב עם היפראקטיביות וקיבל "פרימוניל". לפי דיווחי האם והמורה, נראה כי הילד תפקד בסדר ברוב התחומים ולאורך זמן, כולל הישגים סבירים בעברית וטובים בחשבון. עם זאת, לדברי שני המקורות לנ. היו בעיות התנהגות קשות. האם תארה ילד אימפולסיבי, חסר מודעות לסכנות (משחק הרבה באש, גורם לעצמו לכוויות), בעל שינויים תכופים במצב הרוח, אינו מציית, משקר, מתווכח, מתגרה ומתקוטט עם ילדים אחרים. האם לא דיווחה על שיפור לאורך זמן בתחום זה. לעומתה, המורה דיווחה על שיפור, אם כי ההתנהגות הייתה עדיין ברמה בעייתית. נ. עזב את המועדונית לאחר שסיים את כיתה ו' ומאחר שהערכה במועדונית הייתה שמצבו השתפר ואין צורך בהמשך שהותו במועדונית.

בראיון מעקב שהתקיים עם האם, שנה מאוחר יותר (בסוף כיתה ז'), היא דיווחה שבשנה זו נ. לא השתתף במסגרת של אחר הצהריים ושהייתה התדרדרות במצבו. לדבריה, הקשיים המרכזיים היו חוסר שקט והיפראקטיביות, הוא קבל פחות את סמכות האם והיחסים עם אחותו הגדולה היו מתוחים. מבחינת תפקוד לימודי, בשנה האחרונה הוא הושעה מס' פעמים מביה"ס, לא הכין שיעורי בית ולא היה מרוכז. עם זאת, לדבריה, דימויו העצמי גבוה יותר והוא מקובל יותר חברתית.

מספר זיהוי	11
שם	ח.ש.
מין	בת
סוג מסגרת חינוכית	כיתה מיוחדת בבי"ס רגיל
גיל בעת הכניסה למועדונית	6.8
תאריך כניסה	11/2001
תאריך יציאה	7/2003
חודשים במועדונית עד ליציאה	20
ההורים שאתם גר הילד	עם האם
מספר הילד בין האחים	בת יחידה
אבחנה	הפרעת קשב וריכוז עם היפראקטיביות

רקע משפחתי

ח. היא בת יחידה, שגרה עם האם. לילדה אין קשר עם האב, הסובל ממחלה פסיכיאטרית עם היסטוריה של אשפוזים רבים. לפי הדיווח, נראה שלאם יש בעיות במסוגלות הורית -- היא איננה מכילה את ח. ואינה מציבה לה גבולות. בשנים האחרונות האם ובתה החליפו מספר דירות שכורות והן היו אמורות לעבור שוב והפעם לדירה גדולה יותר, עם בן הזוג של האם. האם מדווחת, שהקשיים הכלכליים פחתו הודות לתמיכה כלכלית שהיא מקבלת מבן זוגה. נראה שמצבה של האם השתפר גם מבחינות אחרות: בראיון הראשון היא נראתה מאוד מוזנחת מבחינה חיצונית ומדוכאת ובראיון השני נראתה הרבה יותר טוב.

שינויים במצב הילד מאז הכניסה למועדונית

מספר ראיונות עם הורים	מספר ראיונות עם מורים	מספר חודשים לאחר הכניסה למועדונית בעת הראיון הראשון	משך חודשי המעקב
3	4	7	24

ח. הופנתה למועדונית בגלל התפרצויות זעם, חוסר יכולת לדחות סיפוקים וחוסר שקט, שהיה מלווה בבכי על כל דבר קטן שלא קיבלה. לפי דיווחי האם, לח. היו בעיות בקבלת סמכות, בשליטה עצמית, בהתנהגות ובתחום הרגשי ומצבה השתפר בכל התחומים. לפי דיווחי המורה, מצבה של ח. היה תקין ויציב בקבלת סמכות ובשליטה עצמית; היו בעיות התנהגות שהשתפרו מאד, והיו בעיות רגשיות שלא השתפרו (בעיקר בתחומים של בדידות, תחושת דחייה וחוסר ערך, פחד ודאגה). לגבי הישגים לימודיים, ההישגים בחשבון היו ונשארו נמוכים ובעברית היו תקינים ואף השתפרו. כשנה לאחר עזיבת המועדונית, האם ממשיכה לדווח על שיפור והמורה ממשיכה לדווח על יציבות או שיפור בכל התחומים, מלבד בתחום הרגשי, שם חלה הרעה.

מספר זיהוי	12
שם	ג.ט.
מין	בת
סוג מסגרת חינוכית	כיתה מיוחדת בבי"ס רגיל
גיל בעת הכניסה למועדונית	9.0
תאריך כניסה	1/2002
תאריך יציאה	8/2003
חודשים במועדונית עד ליציאה	19
ההורים שאתם גר הילד	עם האם
מספר הילד בין האחים	בת יחידה
אבחנה	הפרעת חרדה מוכללת

רקע משפחתי

ג. היא יתומה מאב, שהיה חולה נפש. הוריה התגרשו לאחר קשר רצוף משברים ואלימות. התפקוד ההורי של האם, בעת הכניסה של ג. למועדונית, היה בעייתי ביותר. היא אופיינה על ידי דפוס התנהגות תלותי וחרדתי, נטייה לדיכאון, קושי להציב גבולות והתקשתה אף להעיר את ג. בבוקר ולשלוח אותה לביה"ס. האם גם התקשתה לשמור על בית נקי ומסודר. במשך שנים הגיעה סומכת כדי לעזור לאם והיא נשענה עליה לחלוטין. כאשר הסומכת הגיעה הביתה, ג. נשלחה לבית הספר וכאשר לא הגיעה, ג. נעדרה מבית הספר. לדברי האם, אין לה "כוחות נפשיים" כדי "להיאבק" עם הילדה כאשר אין היא רוצה ללכת ללמוד. האם אובחנה בעבר כסובלת מהפרעת אישיות והיא מטופלת במסגרות של בריאות הנפש במשך שנים. במהלך השנה, מאז ג. נכנסה למועדונית, האם קיבלה גם טיפול משפחתי במועדונית (במשך 20 פגישות), שלטענתה לא שיפר את המצב בבית. האם, שפוטרה מעבודתה, טוענת שהיא מודעת לקשיי תפקודה כאם ומעריכה שלבת יהיה יותר טוב במסגרת חוץ ביתית.

שינויים במצב הילדה מאז הכניסה למועדונית

מספר ראיונות עם הורים	מספר ראיונות עם מורים	מספר חודשים לאחר הכניסה למועדונית בעת הראיון הראשון	משך חודשי המעקב
3	3	10	19

ג. הופנתה למועדונית בגלל אי ביקור סדיר בביה"ס, גילויים של אי שקט, הפרעות שינה, רמת חרדה גבוהה, קשיים במוטוריקה עדינה וקשיים בהתארגנות מרחבית. בכל הראיונות, החל מהראיון הראשון שהתקיים 10 חודשים לאחר הכניסה למועדונית, המורה דווחה על הישגים לימודיים טובים בחשבון ובעברית ועל תפקוד תקין בכל התחומים: קבלת סמכות, שליטה עצמית, התנהגות ובתחום הרגשי. לעומת זאת, האם דווחה על בעיות בכל תחומי התפקוד וההתנהגות, שלדבריה, השתפרו מאד במהלך שהותה של ג. במועדונית והמשיכו להשתפר גם בשנה שלאחר עזיבת המועדונית. בתחום הרגשי דווחה האם על בעיות קשות (בדידות, תחושת חוסר ערך, חששות, עצב ודאגה), למרות שגם בו חל שיפור ניכר (בעיקר לאחר עזיבת המועדונית).

בעקבות הערכה שבתפקוד האם לא יחול שיפור ויש לספק לג. בית חלופי, הוחלט להוציא אותה למסגרת של מעון משפחתי בעיר. ג. נשארה בכל המסגרות החינוכיות בהן למדה ורק העתיקה את מקום מגוריה למעון המשפחתי.

מספר זיהוי	13
שם	מ.ה.
מין	בת
סוג מסגרת חינוכית	כיתה מיוחדת בבית ספר רגיל
גיל בעת הכניסה למועדונית	9.7
תאריך כניסה	9/2000
תאריך יציאה	8/2003
חודשים במועדונית עד ליציאה	35
ההורים שאתם גר הילד	עם שני ההורים
מספר הילד בין האחים	1 מתוך 2
אבחנה	הפרעת התנהגות

רקע משפחתי

מ. גרה עם שני הוריה. מערכת היחסים בין ההורים מוגדרת כבעייתית מאוד וכך גם התפקוד ההורי שלהם. שני ההורים מוגבלים בתפקודם, הם מתקשים לדאוג לצורכי המשפחה והאווירה בבית כאוטית. הם חסרי אונים מול התנהגותה של מ., שמזלזלת בהם ונוהגת בהם כרצונה, ומתקשים להציב לה גבולות ולספק את צרכיה המיוחדים.

שינויים במצב הילד מאז הכניסה למועדונית

מספר חודשי המעקב	מספר חודשים לאחר הכניסה למועדונית בעת הראיון הראשון	מספר ראיונות עם מורים	מספר ראיונות עם הורים
24	21	3	3

מ. הופנתה למועדונית בגלל בעיות התנהגות קשות, התפרצויות זעם, וקושי של ההורים להתמודד אתם. קליטתה של הילדה במועדונית הוצגה כדרך היחידה להשאירה בבית. לאחר כשנתיים במועדונית, האם דווחה על מצב תקין בקבלת סמכות ועל בעיות בשליטה עצמית, בהתנהגות ובמצבה הרגשי. מראיונות מאוחרים יותר למדנו שמצבה של הילדה השתפר בתחום של שליטה עצמית ובעיות ההתנהגות (החל מהשנה שלאחר עזיבת המועדונית). המורה דווחה על מצב שהיה ונשאר תקין או טוב בתחום החברתי, בקבלת סמכות ובשליטה עצמית וגם על הישגים טובים ויציבים בחשבון ובעברית. בנוסף, היא דווחה על רמה גבולית ויציבה של בעיות בהתנהגות ועל מצב בעייתי ולא יציב בתחום הרגשי (חוסר ערך, התבודדות, ודאגה).

הילדה הוצאה לפנימיית נווה-יהודה בנס ציונה, בגלל תפקוד ההורים. עם זאת, היא ממשיכה ללמוד בבית הספר בו למדה, לפני שהוצאה מהבית.

מספר זיהוי	14
שם	מ.ו.
מין	בן
סוג מסגרת חינוכית	כיתה מיוחדת בבי"ס רגיל
גיל בעת הכניסה למועדונית	8.8
תאריך כניסה	9/2000
תאריך יציאה	ממשיך
חודשים במועדונית עד ליציאה	
ההורים שאתם גר הילד	עם שני ההורים
מספר הילד בין האחים	2 מתוך 2
אבחנה	הפרעת קשב וריכוז עם היפראקטיביות

רקע משפחתי

מ. גר עם שני הוריו. בזמן הכניסה למועדונית, ההורים דיווחו על התנהגות אלימה של מ. כלפיהם, על חוסר האונים שלהם ועל הקושי שלהם להציב לו גבולות ולהתמודד עם ההתנהגויות שלו. לדבריהם, יש מריבות רבות ביניהם סביב הטיפול בו ומ. מנצל זאת לטובתו. המסוגלות ההורית של האב ושל האם הוערכה כבעייתית ביותר.

שינויים במצב הילד מאז הכניסה למועדונית

מספר ראיונות עם הורים	מספר ראיונות עם מורים	מספר חודשים לאחר הכניסה למועדונית בעת הראיון הראשון	משך חודשי המעקב
3	4	21	25

מ. הופנה למועדונית בגלל הפרעות התנהגות קשות בבית ובביה"ס וחוסר יכולת של ההורים להתמודד אתו. הדיווח שהתקבל מהאם ומהמורה בראיונות המעקב מצביע על ילד עם בעיות קשות בכל התחומים ובעיות התנהגות חמורות במיוחד, שלפי דיווח המורה אף החמירו במהלך השנתיים האחרונות (התנהגות אלימה ועבריינית, משקר, מרמה, פוגע בגוף וברכוש וכו'). ההישגים הלימודיים שלו אינם יציבים, כאשר התנודות הן בין הישגים נמוכים לבינוניים.

מ. הועבר מבית הספר בו למד לבי"ס מיוחד לילדים עם בעיות הסתגלות (בי"ס ארזים). מאחר שגם בבית ספר זה התפקוד שלו בעייתי, שוקלים להעביר אותו לבית הספר בני-ארזים (שנמצא באותו מבנה שבו ממוקמת המועדונית). בנוסף, יש לציין שמ. הועבר למועדונית הפרטית, כאשר שירותי הרווחה בעיר מממנים את הטיפולים להם הוא זקוק.

מספר זיהוי	15
שם	.א.א.
מין	בן
סוג מסגרת חינוכית	כיתה מיוחדת בבית"ס רגיל
גיל בעת הכניסה למועדונית	6.8
תאריך כניסה	9/1999
תאריך יציאה	4/2004
חודשים במועדונית עד ליציאה	55
ההורים שאתם גר הילד	עם האם
מספר הילד בין האחים	2 מתוך 2
אבחנה	הפרעת קשב וריכוז

רקע משפחתי

א. גר עם האם ואין לו קשר עם האב. האם מתוארת כאשה קשה מאוד, עם בעיות חמורות במסוגלות ההורית שלה – היא לא מתפקדת כמודל מכיל ומגן לילד, דוחה אותו, לא מצליחה להציב לו גבולות, לא סומכת עליו, רואה את קשייו כחמורים יותר ממה שהם ומכנה אותו "אוטיסט" ואף "מפגר" בפניו ושלא בפניו. מערכת היחסים בין האם לילד מצטיירת כסבוכה ביותר וכשהאם מדברת על הילד בולטת קרירות רגשית ואף סלידה ממנו. יש לציין כי לאם בת בכורה, אתה אין היא נמצאת בקשר בשנים האחרונות ואותה היא מתארת כ"נצלנית ואגואיסטית". מראה הבית מוזנח ומלוכלך ביותר.

כשא. היה בן שמונה חודשים האם איימה לזרוק אותו מהחלון. בעקבות כך, הוא הוצא מהבית בצו חירום במטרה למצא לו משפחה מאמצת. כשהיה בן שנתיים, הוחזר א. הביתה בהוראת בית המשפט. החלטת בית המשפט התבססה על חוות דעת של פסיכולוגים, שסברו שניתן לטפל באם ואף התחייבו לעשות זאת. אולם, בגלל חוסר שיתוף פעולה של האם הפסיקו גורמים אלו את הטיפול בה.

שינויים במצב הילד מאז הכניסה למועדונית

מספר ראינות עם הורים	מספר ראינות עם מורים	מספר חודשים לאחר הכניסה למועדונית בעת הראיון הראשון	משך חודשי המעקב
3	4	33	20

א. הופנה למועדונית בגלל ליקויי למידה, בעיות התנהגות על רקע רגשי ותפקוד לקוי של האם. בשנתיים האחרונות, מתוך החמש בהן שהה במועדונית, דווחה האם על שיפור בכל התחומים (קבלת סמכות, שליטה עצמית, בעיות התנהגות ובעיות רגשיות). בנוסף, היא דיווחה שא. נבחר למועצת התלמידים ושמאז, דימויו העצמי השתפר מאוד. המורה דווחה על מצב תקין ויציב בקבלת סמכות, ירידה קלה בשליטה עצמית, התפתחות של בעיות התנהגות עם הזמן ובעיות רגשיות, שהחמירו עם הזמן. לגבי ההישגים הלימודיים, דווח על שיפור בעברית עד לרמה בינונית ויציבות ברמה בינונית בחשבון.

בגלל התפקוד הלקוי של האם, א. מבקש להתרחק מהאם ולצאת למסגרת חוץ ביתית. מאחר שהאם מתנגדת לכך, הנושא הועבר להחלטת בית המשפט.

מספר זיהוי	16
שם	י.א.
מין	בן
סוג מסגרת חינוכית	כיתה מיוחדת בבית ספר רגיל
גיל בעת הכניסה למועדונית	6.4
תאריך כניסה	10/2002
תאריך יציאה	ממשיך
חודשים במועדונית עד ליציאה	
ההורים שאתם גר הילד	עם האם
מספר הילד בין האחים	3 מתוך 3
אבחנה	הפרעות קשב וריכוז עם היפראקטיביות, הפרעות אכילה (השמנת יתר)

רקע משפחתי

י., בן להורים גרושים, גר עם האם (בשנה האחרונה בן זוגה של האם מתגורר אתם) ועם אחותו. י. מקיים קשר סדיר עם אביו ועם אחיו הגדול, שגר עם האב. קודם לגירושים, הוא היה עד לאלימות בין ההורים ואף שהה עם אמו ואחיו מס' חודשים במקלט לנשים מוכות. האם מתוארת כאם "רכה" שמתקשה להציב גבולות. התפקוד ההורי של האם וגם של האב הוגדר כבעייתי. בשנה הראשונה לשהותו של הילד במועדונית האם קיימה קשר הדוק עם צוות המועדונית ואף השתתפה בקבוצת הורים ובטיפול משפחתי. במהלך השנה השנייה האם קיימה קשר פחות הדוק עם הצוות מבעבר והפסיקה את הטיפול המשפחתי, כי חשה שמיצתה אותו.

שינויים במצב הילד מאז הכניסה למועדונית

מספר ראיונות עם הורים	מספר ראיונות עם מורים	מספר חודשים לאחר הכניסה למועדונית בעת הראיון הראשון	משך חודשי המעקב
4	4	1	19

י. הופנה למועדונית לאחר אשפוז של מספר חודשים בבית חולים פסיכיאטרי בנס ציונה, עקב בעיות של בעיות קשב וריכוז עם היפראקטיביות, הפרעות אכילה ובעיות רגשיות. בראיונות המעקב, האם דיווחה שבשני תחומים -- קבלת סמכות ושליטה עצמית-- היו תנודות, אם כי בטווח שבין תקין לטוב מאד. גם בתחום הרגשי/התנהגותי דווח על תנודות, אם כי כמעט תמיד ברמה שמייצגת בעיות חמורות. המורה, גם היא, דיווחה על מצב תקין עד טוב מאד בקבלת סמכות ובשליטה עצמית. בנוסף, בניגוד לאם, היא דיווחה על שיפור ניכר בתחום הרגשי התנהגותי ובדיווח האחרון התפקוד בתחום זה היה תקין. לגבי ההישגים הלימודיים, המורה דיווחה, במהלך כל השנתיים, על מצב שבין תקין לטוב, הן בעברית והן בחשבון.

בשנת הלימודים תשס"ה נעשה מאמץ להוציא, באופן הדרגתי, את י. מהמועדונית ולשלב במסגרות חלופיות בקהילה. בהמשך לכך, הוא שוהה במועדונית שלושה ימים, כאשר ביומיים הנוותרים השתלב בחוג בקהילה.

מספר זיהוי	18
שם	.א.א.
מין	בן
סוג מסגרת חינוכית	כיתה מיוחדת בב"י"ס רגיל
גיל בעת הכניסה למועדונית	9.5
תאריך כניסה	10/2002
תאריך יציאה	ממשיך
חודשים במועדונית עד ליציאה	
ההורים שאתם גר הילד	עם שני ההורים
מספר הילד בין האחים	3 מתוך 7

רקע משפחתי

א., יליד ברה"מ, עלה לארץ עם משפחתו בשנת 1996 ומתגורר עם שני הוריו וששה אחים. המסוגלות ההורית של שני ההורים הוגדרה כבעייתית והם מתקשים להציב לו גבולות. בנוסף, דווח שהם נהגו להכות אותו באופן קשה ובגין כך אף הוגשה תלונה למשטרה. בחקירת המשטרה ציינו ההורים שזו דרכם לחנך אותו.

שינויים במצב הילד מאז הכניסה למועדונית

מספר ראיונות עם הורים	מספר ראיונות עם מורים	מספר חודשים לאחר הכניסה למועדונית בעת הראיון הראשון	משך חודשי המעקב
0	4	2	18

א. הופנה למועדונית, לאחר שהיה שנה במועדונית רגילה, בגלל קשיים בלימודים, חיטוט בתיקים של ילדים אחרים וגניבת כסף מהארנק של המורה. בגלל קשיי שפה, לא התקבל מידע מההורים. דיווחי המורה, לאורך השנתיים בה שהה במועדונית, הצביעו על שיפור עקבי בכל התחומים, כאשר בחלק מהתחומים נכר מעבר ברור בין רמה גבוהה של בעיות למצב תקין ומעלה. בתחילת שהותו במועדונית המורה דווחה על קשיי למידה שונים, קשיי קשב וריכוז, קשיים רגשיים (כגון התפרצויות זעם, דימוי עצמי נמוך, סגירות ומופנמות) וקשיים חברתיים (דחייה ונטייה להתבודדות). לקראת סוף השנה הראשונה ובמהלך השנה השנייה, המורה הצביעה על שיפור בתפקוד הלימודי והחברתי ובמצב הרגשי של א. -- הוא נראה פתוח יותר ודימויו העצמי השתפר. תמונה זו של שיפור משקפת גם את מצבו של א. בחשבון ובעברית ולדברי המורה הוא השתפר מאוד בקריאה וההישגים שלו במבחנים טובים.

מספר זיהוי	19
שם	מ.ל.
מין	בן
סוג מסגרת חינוכית	בבי"ס מיוחד
גיל בעת הכניסה למועדונית	9.8
תאריך כניסה	9/2002
תאריך יציאה	6/2003
חודשים במועדונית עד ליציאה	9
ההורים שאתם גר הילד	עם האם
מספר הילד בין האחים	בן יחיד
אבחנה	הפרעת קשב וריכוז עם היפראקטיביות

רקע משפחתי

אביו של מ. נטש אותו ואת אמו כאשר היה בן ארבע. מערכת היחסים בין ההורים בעייתית וכך גם התפקוד ההורי של האם. נראה שהאם מתקשה להכיל את קשיו של מ. ולהציב לו גבולות.

שינויים במצב הילד מאז הכניסה למועדונית

מספר ראינות עם הורים	מספר ראינות עם מורים	מספר חודשים לאחר הכניסה למועדונית בעת הראיון הראשון	משך חודשי המעקב
2	2	2	6

מ. הופנה למועדונית, כחלופה להחלטה של בית משפט לנוער לאשפזו בבי"ח פסיכיאטרי נס ציונה, בגלל בעיות של קשב וריכוז עם היפראקטיביות, קשיים רגשיים והתנהגותיים, התפרצויות זעם וניסיונות לפגוע בעצמו ובאחרים. במהלך השנה הראשונה במועדונית, האם דווחה על מצב תקין ויציב בקבלת סמכות ובשליטה עצמית, על שיפור בבעיות התנהגות מהתחום הבעייתי לתחום התקין ועל שיפור בבעיות הרגשיות, אם כי, ניכרות היו עדיין בעיות בתחום זה. המורה גם היא דווחה על תפקוד תקין ויציב בקבלת סמכות, אך על התדרדרות בשליטה עצמית, ממצב תקין למצב המשקף בעייתיות בתחום. לגבי התחום ההתנהגותי/רגשי, המורה דווחה על שיפור ניכר עד למצב תקין בתחום הרגשי ועל שיפור מסוים בתחום ההתנהגותי, אם כי עדיין ניכרות היו בעיות חמורות בתחום זה (בעיקר ווכחנות, דרישה לתשומת לב, התגרות בילדים אחרים). בתחום הלימודי, המורה דווחה על שיפור עד לרמה של הישגים בינוניים בחשבון ובעברית.

במהלך השנה, בעקבות דיווחים שפקידת הסעד לא מצליחה להשיג שינוי בהתנהגויות של האם (האם הביאה גברים הביתה כשמ. היה בבית), התקיימה וועדת החלטה מחודשת שבעקבותיה הוחלט להוציא את הילד למסגרת מוסדית.

מספר זיהוי	20
שם	א.מ.
מין	בן
סוג מסגרת חינוכית	כיתה רגילה בבי"ס רגיל
גיל בעת הכניסה למועדונית	7.8
תאריך כניסה	9/2002
תאריך יציאה	ממשיך
חודשים במועדונית עד ליציאה	
ההורים שאתם גר הילד	עם שני ההורים
מספר הילד בין האחים	3 מתוך 3
אבחנה	הפרעת קשב וריכוז עם היפראקטיביות

רקע משפחתי

א. גר עם שני הוריו ואחיו. מערכת היחסים בין ההורים טובה מאוד והתפקוד ההורי של האב הוערך כטוב ושל האם כסביר. דווח שהאב מכור לסמים ולא ברור אם הפסיק להשתמש בסמים. עם זאת, האב מתפקד כאב סמכותי ומציב גבולות לילד בצורה טובה. האם בעלת יכולת הכלה והצבת גבולות טובים, עם זאת נראה שהיא מגוננת מדי על א.

שינויים במצב הילד מאז הכניסה למועדונית

מספר ראינות עם הורים	מספר ראינות עם מורים	מספר חודשים לאחר הכניסה למועדונית בעת הראיון הראשון	משך חודשי המעקב
4	4	2	21

א. הופנה למועדונית, לאחר שהות של שנה במועדונית רגילה, בגלל הפרעת קשב וריכוז עם היפראקטיביות, התפרצויות אלימות בבית, חיפוש סכנות וריגושים, עישון סיגריות, איום על ילדים ותפקוד כמנהיג שלילי בשכונה. במהלך השנתיים בהן שהה במועדונית, האם דיווחה על תנודות בקבלת סמכות ובשליטה עצמית, שנעו ממצב בעייתי למצב תקין, על יציבות בבעיות התנהגות ובבעיות רגשיות, כאשר היא דווחה על בעיות התנהגות קשות במהלך כל השנתיים ולא דווחה על בעיות בתחום הרגשי. בהשוואה לכך, המחנכת דווחה על מצב יציב וטוב בקבלת סמכות ושליטה עצמית, על היעדר בעיות רגשיות ועל שיפור ניכר בבעיות התנהגות, ממצב בעייתי למצב תקין. ההישגים הלימודיים שלו היו ונשארו טובים מאד בחשבון וגם בעברית.

21	מספר זיהוי
ש.פ.	שם
בן	מין
כיתה מיוחדת בב"ס רגיל	סוג מסגרת חינוכית
10	גיל בעת הכניסה למועדונית
12/2002	תאריך כניסה
1/2004	תאריך יציאה
13	חודשים במועדונית עד ליציאה
עם האם	ההורים שאתם גר הילד
1 מתוך 2	מספר הילד בין האחים
הפרעת קשב וריכוז עם היפראקטיביות	אבחנה

רקע משפחתי

ש. מתגורר עם האם ולא מקיים קשר סדיר עם האב, שנהג להכות אותו ואת האם. האם מתוארת כדמות חלשה, עייפה באופן תמידי, שקטה מאוד, חסרת אונים וחסרת יכולת להציב גבולות לילדיה.

שינויים במצב הילד מאז הכניסה למועדונית

מספר ראיונות עם הורים	מספר ראיונות עם מורים	מספר חודשים לאחר הכניסה למועדונית בעת הראיון הראשון	משך חודשי המעקב
2	2	1	7

ש. הופנה למועדונית בגלל בעיות קשב וריכוז עם היפראקטיביות ומעורבות בהתנהגויות פליליות - פריצה למכוניות ושריפת פחים. במהלך השנה בה שהה במועדונית, האם דיווחה על בעיות בתחום הרגשי בלבד, שהשתפרו מאד ממצב בעייתי למצב תקין ובכל התחומים האחרים דיווחה על מצב טוב. בניגוד לאם, המורה דיווחה על בעיות התנהגות קשות, אך עם זאת, גם על שיפור ניכר בתחום זה עד לרמה תקינה. בכל התחומים האחרים, המורה דיווח העל מצב שבין תקין לטוב. ההישגים הלימודיים של ש. בחשבון היו בינוניים ובעברית בינוניים-נמוכים.

ש. עזב את המועדונית בעקבות העתקת מקום מגורים. האב נפטר בשנה השנייה לשהותו של הילד במועדונית והאם החליטה לעבור לגור ברמלה, סמוך למשפחתה.

מספר זיהוי	22
שם	ט.ש.
מין	בן
סוג מסגרת חינוכית	כיתה מיוחדת בבי"ס רגיל
גיל בעת הכניסה למועדונית	10.0
תאריך כניסה	11/2002
תאריך יציאה	8/2003
חודשים במועדונית עד ליציאה	9
ההורים שאתם גר הילד	עם שני ההורים
מספר הילד בין האחים	3 מתוך 3
אבחנה	הפרעת קשב וריכוז עם היפראקטיביות

רקע משפחתי

ט. גר עם שני הוריו, אתם עלה מרומניה כאשר היה בן 6. היחסים בין ההורים הוגדרו כבעייתיים וכך גם התפקוד ההורי של שניהם. דווח שהאם נטולת סמכות לחלוטין, אך מודעת לכך ורוצה לשנות זאת. האב מתכחש לבעיות הילד וטוען שהבעיה המרכזית שלו היא לימודית ולא התנהגותית. בשל מצוקה כלכלית, ההורים התקשו לשלם למועדונית וט. עזב אותה בסוף שנת תשס"ג.

שינויים במצב הילד מאז הכניסה למועדונית

מספר ראיונות עם הורים	מספר ראיונות עם מורים	מספר חודשים לאחר הכניסה למועדונית בעת הראיון הראשון	משך חודשי המעקב
3	2	1	18

ט. הופנה למועדונית, בעקבות המלצה של בי"ח פסיכיאטרי. בעת הכניסה למועדונית הוא אובחן כסובל מהפרעת קשב וריכוז עם היפראקטיביות, מהפרעות קשות בהתנהגות בביה"ס והתנהגויות מסכנות (הכניס ראשו בין הסורגים, התפרץ לכביש, שיחק עם זכוכיות שבורות, שוטט אחר הצהרים לבדו בקניון). האם והמורה דווחו, לאורך כל התקופה שבה שהה ט. במועדונית, על מצב טוב ויציב בשליטה עצמית, על היעדר בעיות רגשיות ועל בעיות התנהגות קשות. המורה אף דווחה על החרפה בתחום ההתנהגותי. בתחום של קבלת סמכות, האם דווחה על בעיות לאורך כל התקופה והמורה על מצב שבין תקין לטוב. לגבי ההישגים הלימודיים, המורה דיווחה על ירידה מסוימת בחשבון (מרמת הישגים טובה לרמה בינונית) ועל יציבות ברמה בינונית-נמוכה בעברית.

בראיון שהתקיים בסוף שנה"ל תשס"ד, בה לא שהה הילד במועדונית, ההורים העידו על שיפור מסוים בהתנהגות – ט. משתף יותר פעולה עם ההורים, הוא עצמאי יותר, אינו מסתובב עם ילדים שליליים, ומתפקד טוב יותר בביה"ס (מכין שיעורים ומגיע להישגים טובים). בשנה זו האם הפסיקה לתת לילד ריטלין ודיווחה שלא רק שלא חלה נסיגה, אלא אף, כפי שכבר צוין, הייתה התקדמות במצבו.

מספר זיהוי	23
שם	ר.א.
מין	בן
סוג מסגרת חינוכית	כיתה מיוחדת בב"ס רגיל
גיל בעת הכניסה למועדונית	10.5
תאריך כניסה	9/2003
תאריך יציאה	ממשיך
חודשים במועדונית עד ליציאה	
ההורים שאתם גר הילד	עם שני ההורים
מספר הילד בין האחים	1 מתוך 4
אבחנה	הפרעת קשב וריכוז עם היפראקטיביות

רקע משפחתי

ר. הוא בן למשפחה דתייה והוא גר עם שני הוריו ושלושת אחיו. מערכת היחסים בין ההורים מוגדרת כתקינה והתפקוד ההורי של שני ההורים כסביר. למרות זאת, דווח שהם מתקשים להכיל את ר., להציב לו גבולות ולהפעיל סמכות הורית. יתירה מכך, נראה שהם דוחים את הילד ועייפים מהטיפול בו.

שינויים במצב הילד מאז הכניסה למועדונית

מספר ראינות עם הורים	מספר ראינות עם מורים	מספר חודשים לאחר הכניסה למועדונית בעת הראיון הראשון	משך חודשי המעקב
2	2	1	7

ר. אובחן כסובל מהפרעת קשב וריכוז עם היפראקטיביות. הוא הופנה למועדונית בגלל שוטטות, חוסר שליטה בהתנהגות, התנהגויות מסוכנות ומסכנות (ר. איים להתאבד על ידי שימוש בסכין, מסי פעמים תקף באופן קשה ילדים אחרים), דימוי עצמי נמוך וקושי של ההורים להכיל אותו. בראיון הראשון, שהתקיים כחודש מאז כניסת הילד למועדונית, האם דיווחה על שיפור במצבו ותיארה מצב שבו הוא מקבל יותר את סמכות ההורים, הפסיק להכות את אחיו והסתדר אתם טוב יותר. האם וגם המורה הצביעו גם על שיפור במצבו הרגשי, בדימוי העצמי שלו וברמת שיתוף הפעולה שלו עם הילדים האחרים (היה פחות דחוי בהשוואה לשנה הקודמת). בראיון השני, ששה חודשים מאוחר יותר, האם דיווחה על החמרה במספר תחומים -- קבלת סמכות, שליטה עצמית ומצב רגשי -- מרמה תקינה לרמה בעייתית ובתחום ההתנהגותי, ממצב בעייתי למצב חמור אף יותר. בהשוואה לאם, המורה דיווחה על מצב תקין עד טוב בקבלת סמכות, שליטה עצמית ורמה נמוכה של בעיות רגשיות. בתחום ההתנהגותי, המורה דיווחה על שיפור, אם כי מצבו של ר. היה עדיין בתחום הבעייתי. בהתייחס להישגיו הלימודיים, המורה דיווחה על שיפור בחשבון ובעברית ממצב בינוני למצב בינוני גבוה או טוב.

24	מספר זיהוי
י.ה.	שם
בן	מין
כיתה מיוחדת בב"ס רגיל	סוג מסגרת חינוכית
8.0	גיל בעת הכניסה למועדונית
9/2003	תאריך כניסה
ממשיך	תאריך יציאה
	חודשים במועדונית עד ליציאה
עם האם	ההורים שאתם גר הילד
9 מתוך 9	מספר הילד בין האחים
הפרעת קשב וריכוז עם היפראקטיביות	אבחנה

רקע משפחתי

י. הוא בן להורים גרושים והצעיר מבין 9 ילדים, כאשר יש לו 4 אחים מצד האם ו- 4 מצד האב. הוא גר עם האם ומקיים קשר לא קבוע עם האב. מערכת היחסים בין ההורים מוגדרת כתקינה והתפקוד ההורי של האב הוגדר כבעייתי ושל האם כסביר. האם, שמתקשה להכיל את הילד ולהציב לו גבולות, משקיעה אנרגיה וזמן בטיפול בבעיות של אחת מבנותיה ששוהה בכלא וסובלת במשך שנים מבעיות נפשיות.

שינויים במצב הילד מאז הכניסה למועדונית

מספר ראיונות עם הורים	מספר ראיונות עם מורים	מספר חודשים לאחר הכניסה למועדונית בעת הראיון הראשון	משך חודשי המעקב
2	2	1	9

סיבת ההפניה

י. הופנה למועדונית בגלל בעיות קשב וריכוז עם היפראקטיביות, קושי לקבל סמכות וגבולות, סף תסכול נמוך, אימפולסיביות וקושי של האם להתמודד עם מצבו. בשנה הראשונה לשהותו במועדונית, נמצאו פערים בין הדיווח של האם לדיווח המורה, כאשר האם דיווחה על החמרה בקבלת סמכות ועל מצב קשה שאף התדרדר במהלך השנה בבעיות התנהגות. המורה, לעומתה, דיווחה על מצב טוב בקבלת סמכות ועל שיפור ניכר עד למצב תקין בבעיות התנהגות. שני המקורות דיווחו על מצב תקין עד טוב בשליטה עצמית ועל מצב טוב בתחום הרגשי. בנוסף, המורה והאם דיווחו על שיפור בתפקוד הלימודי ובעיקר על ירידה במספר האיחורים לבית הספר ועל עלייה בריכוז ובמשמעת. האם דיווחה שהיו לי. בעיות רגשיות קשות עם הכניסה למועדונית, שהשתפרו מאוד במהלך השנה עד למצב תקין. בהתייחס להישגים הלימודיים, המורה דיווחה על הישגים בינוניים בעברית ובחשבון שהשתפרו במהלך השנה.

מספר זיהוי	26
שם	א.ר.
מין	בן
סוג מסגרת חינוכית	כיתה רגילה בבי"ס רגיל
גיל בעת הכניסה למועדונית	8.3
תאריך כניסה	9/2003
תאריך יציאה	ממשיך
חודשים במועדונית עד ליציאה	
ההורים שאתם גר הילד	עם שני ההורים
מספר הילד בין האחים	4 מתוך 4
אבחנה	הפרעת קשב וריכוז עם היפראקטיביות

רקע משפחתי

א. נולד בארץ למשפחה שעלתה מחבר העמים בשנת 1990. הוא גר עם שני הוריו ועם שלושה אחים גדולים ממנו. מערכת היחסים בין ההורים מוגדרת כבעייתית וכך גם המסוגלות ההורית של שניהם. דווח על חילוקי דעות בין ההורים לגבי אופן ההתייחסות לא. כאשר האם אופיינה כ"רכה" והאב כ"סמכותי מדי שמציב גבולות נוקשים ביותר". בנוסף, המורה הצביעה על הזנחה מסוימת בתחילת השנה בעיקר בנושא היגינה – הילד הגיע לביה"ס עם פרצוף לא נקי ועם ציפורניים ארוכות ומלוכלכות.

שינויים במצב הילד מאז הכניסה למועדונית

מספר ראיונות עם הורים	מספר ראיונות עם מורים	מספר חודשים לאחר הכניסה למועדונית בעת הראיון הראשון	משך חודשי המעקב
2	2	1	8

א. הופנה למועדונית בגלל בעיות קשב וריכוז עם היפראקטיביות, אי שקט והתפרצויות זעם. לפי דיווח האם, עם כניסתו למועדונית, היו לא. בעיות בשלושה תחומים: שליטה עצמית, בעיות התנהגות ובעיות רגשיות ומצבו בהם לא השתפר במהלך השנה. בנוסף, לדבריה מצבו של א. היה טוב מאד בקבלת סמכות אך הורע במהלך השנה, אם כי המצב היה עדיין ברמה תקינה. בהשוואה לכך, המורה דווחה על בעיות בשליטה עצמית ובהתנהגות, שהשתפרו במהלך השנה ממצב בעייתי למצב תקין. המורה לא דיווחה על בעיות בתחום הרגשי או בתחום של קבלת סמכות בביה"ס. בהתייחס להישגים בחשבון ובעברית, בחשבון הם היו ונשאר טובים ובעברית הם היו נמוכים אך השתפרו במהלך השנה עד לרמה בינונית.

מספר זיהוי	28
שם	י.פ.
מין	בן
סוג מסגרת חינוכית	כיתה מיוחדת בבי"ס רגיל
גיל בעת הכניסה למועדונית	12.3
תאריך כניסה	11/2003
תאריך יציאה	8/2004
חודשים במועדונית עד ליציאה	9
ההורים שאתם גר הילד	עם האם
מספר הילד בין האחים	בן יחיד
אבחנה	הפרעת קשב וריכוז עם היפראקטיביות

רקע משפחתי

י. הוא בן יחיד להורים גרושים, שעלו מאוקראינה. מערכת היחסים בין ההורים הוגדרה כבעייתית, כאשר בעבר היא לוותה באלימות ובהווה היא מאופיינת על ידי נתק. י. מקיים קשר סדיר אביו, שנישא מחדש ולאחרונה אף נולד לו בן נוסף. המסוגלות ההורית של שני ההורים הוגדרה כבעייתית. נראה שהאם נוקשה, מרוכזת בעצמה, דכאונית, בעלת אפקט שטוח ומתקשה לספק לילד חום ואהבה להם הוא משווע. י. מתארגן בבוקר לבד לביה"ס (בגלל יציאת האם מוקדם בבוקר לעבודה) והאם אינה יודעת היכן הוא מסתובב. בנוסף, היא לא יישמה את המלצות הטיפול שניתנו על ידי הפסיכיאטרית ולא לקחה את הילד לטיפול פסיכולוגי, לו הוא זקוק.

שינויים במצב הילד מאז הכניסה למועדונית

מספר ראיונות עם הורים	מספר ראיונות עם מורים	מספר חודשים לאחר הכניסה למועדונית בעת הראיון הראשון	משך חודשי המעקב
2	2	1	7

י. הופנה למועדונית בגלל בעיות קשב וריכוז עם היפראקטיביות, בעיות רגשיות, מעורבות בגניבות, עישון, שתיית משקאות אלכוהוליים, שוטטות והתחברות עם חברות רחוב. לפי דיווחי המורה, בתחילת השנה היו לי. בעיות רגשיות והתנהגויות, שהשתפרו ונפתרו במהלך השנה. היא הוסיפה, שבמהלך השנה בה שהה במועדונית, הילד תפקד היטב בתחומים של קבלת סמכות ושליטה עצמית וההישגים הלימודיים שלו בחשבון ובעברית היו טובים. האם, לעומת זאת, דיווחה על תמונה מעורבת, כאשר בחלק מהתחומים: שליטה עצמית ובעיות התנהגות היא דיווחה על שיפור ובחלק (בעיות רגשיות וקבלת סמכות) היא דיווחה על ירידה קלה.

מספר זיהוי	29
שם	ר.ח.
מין	בן
סוג מסגרת חינוכית	כיתה רגילה בבי"ס רגיל
גיל בעת הכניסה למועדונית	11.0
תאריך כניסה	11/2003
תאריך יציאה	ממשיך
חודשים במועדונית עד ליציאה	
ההורים שאתם גר הילד	עם שני ההורים
מספר הילד בין האחים	4 מתוך 5
אבחנה	הפרעת קשב וריכוז עם היפראקטיביות

רקע משפחתי

ר., בן למשפחה בת 7 נפשות, גר עם שני הוריו. מערכת היחסים בין ההורים מוגדרת כתקינה, המסוגלות ההורית של האם כסבירה ושל האב כבעייתית. נראה שהאם מודעת לבעיותיו של ר. אך מתקשה להציב לו גבולות. דפוס ההתנהגות שלה כלפי הילד מאופיין על ידי הגנת יתר. האב, גם הוא מתקשה בהצבת גבולות ונראה שהוא מתמודד עם בעיותיו של ר. באמצעות הפחתה של עוצמת הבעיות. עם זאת, הוא מוכן לשתף פעולה ולפעול בדרכים המוצעות לו כדי לשפר את מצב הילד.

שינויים במצב הילד מאז הכניסה למועדונית

מספר ראינות עם הורים	מספר ראינות עם מורים	מספר חודשים לאחר הכניסה למועדונית בעת הראיון הראשון	משך חודשי המעקב
2	2	1	7

ר. הופנה למועדונית עקב הפרעת קשב וריכוז עם היפראקטיביות, הפרעת התנהגות (conduct disorder), בעיות התנהגות, בעיות רגשיות וקושי לקבל סמכות. הדיווח לגבי השינויים שחלו במצבו של ר. בשנה הראשונה לשהותו במועדונית הצביעו על תמונה מעורבת. האם דווחה שלא היו בעיות מיוחדות בתחום הרגשי ועל שיפור בקבלת סמכות. עם זאת, היא דווחה על ירידה מסוימת בשליטה עצמית ועלייה קלה בבעיות התנהגות. מהמורה מתקבלת תמונה המצביעה על יציבות ללא בעיות מיוחדות בקבלת סמכות, בשליטה עצמית ובהתנהגות יחד עם בעיות מסוימות בתחום הרגשי, שאף הוחרפו מעט במהלך השנה (מתבודד, מסתגר, לא עומד על שלו, עייף, מתלונן על כאבים ללא סיבה רפואית, חסר מרץ). ההישגים הלימודיים היו נמוכים בעברית ובחשבון ומצביעים על קשיים ניכרים.

מספר זיהוי	30
שם	י.א.
מין	בן
סוג מסגרת חינוכית	כיתה רגילה בב"ס רגיל
גיל בעת הכניסה למועדונית	9.2
תאריך כניסה	11/2003
תאריך יציאה	ממשיך
חודשים במועדונית עד ליציאה	
ההורים שאתם גר הילד	עם האם
מספר הילד בין האחים	5 מתוך 5
אבחנה	הפרעת קשב וריכוז עם היפראקטיביות

רקע משפחתי

י. הוא הצעיר מבין חמישה ילדים במשפחה אתיופית, שעלתה לארץ בשנת 1984. הוריו פרודים ומערכת היחסים ביניהם מוגדרת כבעייתית, עד כדי הוצאת צו הרחקה כנגד האב בגלל אלימות בגינה נשפט. המסוגלות ההורית של שני ההורים הוגדרה כבעייתית. לילד אין קשר עם האב והאם נתפשת בעיניו כמאוד חלשה. נראה שהאם מתקשה להכיל את הילד ולהציב לו גבולות והיא מזניחה אותו פיזית ורגשית.

שינויים במצב הילד מאז הכניסה למועדונית

מספר ראינות עם הורים	מספר ראינות עם מורים	מספר חודשים לאחר הכניסה למועדונית בעת הראיון הראשון	משך חודשי המעקב
2	2	1	6

י. הופנה למועדונית בגלל הפרעת קשב וריכוז עם היפראקטיביות, בעיות התנהגות וקושי של האם להיות דמות סמכותית ומכילה. התמונה, המשתקפת מהראיונות עם האם והמורה, מצביעה על מצב רגשי תקין ועל בעיות התנהגות וקשיים בשליטה עצמית (התקפי זעם, אלימות כלפי ילדים אחרים, מעורבות בקטטות). המורה דיווחה גם על קשיים בקבלת סמכות ועל הישגים נמוכים מאד בחשבון ובעברית. לפי האם והמורה לא חל כל שיפור במצבו של י. במהלך השנה בה שהה במועדונית.

מספר זיהוי	32
שם	א.ק.
מין	בן
סוג מסגרת חינוכית	כיתה מיוחדת בבי"ס רגיל
גיל בעת הכניסה למועדונית	6.3
תאריך כניסה	1/2004
תאריך יציאה	ממשיך
חודשים במועדונית עד ליציאה	
ההורים שאתם גר הילד	עם שני ההורים
מספר הילד בין האחים	2 מתוך 2
אבחנה	הפרעת קשב וריכוז עם היפראקטיביות

רקע משפחתי

א. גר עם שני הוריו ועם אחותו הגדולה. מערכת היחסים בין ההורים מוגדרת כבעייתית וכך גם המסוגלות ההורית של שני ההורים. מדובר במשפחה רב בעייתית, כאוטית, שמשדרת מסרים כפולים לילד ואינה מסוגלת להציב לו גבולות ולענות על צרכיו הרגשיים. שני ההורים היו נרקומנים שנגמלו והם מטופלים במספר מסגרות קבוצתיות. בנוסף, הם משתתפים באופן קבוע בקבוצות של נרקומנים אנונימיים.

שינויים במצב הילד מאז הכניסה למועדונית

מספר ראיונות עם הורים	מספר ראיונות עם מורים	מספר חודשים לאחר הכניסה למועדונית בעת הראיון הראשון	משך חודשי המעקב
2	2	1	5

א. הופנה למועדונית בגלל בעיות קשב וריכוז עם היפראקטיביות, בעיות רגשיות, אנקופרזיס והרטבה. בשנה הראשונה של הילד במועדונית, התקבלו דיווחים שונים ואף סותרים מהאם ומהמורה. האם דווחה על בעיות התנהגות קשות, שלא השתפרו במהלך השנה ועל רמות בינוניות-נמוכות של קבלת סמכות ושליטה עצמית, ללא בעיות רגשיות. המורה, לעומת זאת, דווחה על בעיות רגשיות קשות ועל התנהגות טובה מאד, יחד עם יכולת תקינה עד טובה בשליטה עצמית ובקבלת סמכות. בתחום הלימודי, דווח על הישגים תקינים בחשבון ונמוכים בעברית.